

**PRILOZI ZA PROGRAM
RAZVOJA KULTURE OPŠTINE
HERCEG NOVI
2012-2016. GODINE**

1. OPŠTINA HERCEG NOVI

Opština Herceg Novi nalazi se na ulazu u jedan od najljepših zaliva svijeta Boku Kotorsku, podno najviše planine dinarskog masiva Orjena (1895 m). Prostire se na površini od 235 km² i obuhvata naselja: Herceg-Novu, Njivice, Žvinje, Špulje, Igalo, Sutorina, Prijedor, Mojdež, Ratiševina, Sušcepan, Trebesin, Kameno, Mokrine, Kruševica, Sitnica, Vrbanj, Ubli, Žlijebi, Podi, Meljine, Zelenika, Kuti, Sasovići, Kumbor, Đenovići, Baošići, Bijela, Jošica, Kamenari, Đurići, Bjelske Kruševica, Repaji, Rose, Zabrdje, Klinci, Radovanići, Mrkovi, Brguli i Mardari. Prema rezultatima popisa iz 2011. godine u opštini Herceg Novi živi 30.864 stanovnika.

Za ovaj deo bokokotorskog zaliva karakteristična je specifična mikroklima koju odlikuju suva i topla ljeta i kratke, blage i kišovite zime. Herceg Novi ima približno 200 sunčanih dana godišnje. Prosječna dnevna temperatura morske vode tokom ljetnjih mjeseci iznosi između 22 i 26 C, a približno ista prosječna dnevna temperatura vazduha omogućava sezonu kupanja u trajanju od preko pet mjeseci. Iznad Novoga se uzdiže planina Orjen (1.895 m) poznata po svojim endemskim vrstama, rekreativnim stazama i skijanju u kasnim proljećnim, ponekad i ranim ljetnjim mjesecima.

Tragovi ljudskog prisustva se na ovim prostorima mogu se naći još u neolitu i ranom bronzanom dobu, o čemu svedoče arheološki nalazi iz pećine Vranjaj i sa poluostrva Luštica. U istorijskom periodu, na današnjoj teritoriji Herceg Novog, vladali su Iliri, Rimljani, a nakon propasti zapadnog rimskog carstva, Vizantija. Od VIII veka kreće naseljavanje Slovena koji formiraju prve države – župe. Jedna od takvih župa bila je i Župa Dračevica, koja je pripadala primorskim župama Travunije (pored Risna, Konavla i Žrnovice). Ona u X vijeku gubi nezavisnost i potpada pod vlast kneževa Zete, a potom i dinastije Nemanjića. Poslije smrti cara Dušana, Dračevicom, za kratko, vlada knez Vojislav Vojnović, a zatim Balšići.

U želji da Kraljevina Bosna dobije sopstvenu luku i time postane trgovinski nezavisna, bosanski kralj Tvrtko I Kotromanić zauzima Dračevicu 1378. godine. Na brežuljku utvrđuje novi grad 1382. godine s namjerom da ga razvija kao značajan trgovački, pomorski i zanatski centar i daje mu ime Sveti Stefan. Svoje današnje ime grad je dobio u vrijeme vladavine Herceg Stjepana Vukčića Kosače, kada je doživio najveći procvat i razvoj. Herceg Stjepana nasleđuje njegov sin Vlatko, koji uprkos snažnom otporu ne uspijeva da odoli turskoj vojsci koja Novi osvaja 1482. godine.

Turskim osvajanjem počinje novi period istorije Herceg-Novog. Turci vladaju Novim gotovo dva puta vijeka i preduzimaju opsežne radove na utvrđenju grada. U kratkom periodu 1538/1539. gradom vladaju Španci koji su ga osvojili juna 1538. godine. Utvrđenje Španjola, koje su najvećim dijelom izgradili Turci, Španci su u ovom periodu je rekonstruisali i popravili, pa je tako i dobilo ime. Krajem XVII vijeka (1687. godine) grad osvajaju Mlečani i njime vladaju do propasti Mletačke republike 1797. godine. Nakon toga počinje, kao i u drugim gradovima Boke, česta smena vlasti – Austrijanaca, Rusa i potom Francuza. Od 1814. do 1914. u Herceg Novom vlada Austrougarska monarhija, da bi nakon I svetskog rata došlo do ujedinjenja Srba, Hrvata i Slovenaca u Kraljevinu, odnosno nešto kasnije u Jugoslaviju. Nakon kapitulacije Jugoslavije 1941. godine u gradu su kao okupatori bili Italijani, a zatim i Njemci. U periodu od 1945. do 1991. godine Novi je bio dio SFR Jugoslavije, potom Savezne Republike Jugoslavije, a 2006. godine je dio samostalne Crne Gore.

Opština Herceg Novi se prostire od Prevlake do tjesnaca Verige. Skoro neprekinuti niz gradova leži duž ovog obalnog pojasa hercegnovske rivijere. Ovi gradovi uključuju Igalo, Herceg Novi, Meljine, Kumbor, Đenoviće, Baošiće, Bijelu i Kamenare. Zbog blizine, Herceg Novi i Igalo obično se smatraju jednim gradom sa 14.462 stanovnika. Zvaničan podatak je da grad Herceg Novi trenutno broji 11.108 stanovnika.

Na tri kilometra istočno od centra Herceg Novog, nalazi se turističko naselje *Meljine*. Naselje se spominje i prije osnivanje grada Herceg Novog, kao luka Dračevica, u jednom dubrovačkom dokumentu iz 1371. godine. Sve do 1936. godine, Meljine su imale Lučku kapetaniju. U Meljinama se nalazi i jedan od najstarijih i najočuvanijih lazareta na Jadranu, koji je sagrađen je 1729. godine, a 1741. godine dovedena je u njega i živa voda sa Savine. Sljedeća u nizu je *Zelenika* koja se nalazi se na udaljenosti od 4.5 km istočno od Herceg Novog. Zelenika je prvo turističko mesto u opštini i poznata stanica nekadašnje uske pruge Uskoplje-Zelenika. U Zeleniki se nalaze ispostava Lučke kapetanije Kotor i carinarnica. Turističko naselje *Kumbor* nalazi se na 6 kilometara od Herceg Novog. Ime je dobilo po italijanskoj riječi „conborgo“, što u prevodu znači predgrađe (starog grada, Stoli). Kumbor se kao *Comburi* spominje u Mletačkim dokumentima iz 1758. godine. Idući dalje Jadranskom magistralom, na 8 km istočno od Herceg Novog nalaze se *Đenovići*, turističko naselje koje je po predanju bilo naseljeno i u grčko-rimsko doba, kao grčka naseobina Stoli (Stolium). I danas se lokalitet na zapadnoj obali Đenovića tako naziva. Predanje kaže da je tu bio stari grad koji je potonuo u more, vjerovatno zbog zemljotresa. I dan-danas se u moru, na nekoliko metara dubine, mogu opaziti zidine pravilnog geometrijskog oblika. Današnje ime Đenovići (*Gioneoevich*) prvi put se spominje u mletačkim dokumentima. U samom mjestu je nekoliko sakralnih spomenika: crkve Sv. Spiridona i Sv. Nikole, i ostaci crkve Simeona Stolpnika. Na 12 km istočno od Herceg Novog prostire se turističko naselje *Baošići*, u dužini od 2 km. Od davnina stanovnici Baošića su bili vrsni ribari i zanatlije, a posebno pomorci.

Za procvata pomorstva u Boki, Baošići su u jednom periodu imali preko 30 brodova duge plovidbe i preko 50 pomorskih kapetana. Baošići obiluju znamenitostima, a naročito iz vremena turske vladavine, iz koga su sačuvani ostaci utvrđenja Kulina. *Bijela* je gradić na sjevernoj obali Tivatskog zaliva. Od Herceg Novog Bijela je udaljena 13 km, u pravcu istoka. Nekada je to bilo selo vrsnih brodograditelja, pomoraca, ribara i vinogradara, a tradicija brodograditelja nastavljena je i do danas. Na početku tjesnaca Verige, a na 15 km istočno od Herceg Novog, nalazi se malo naselje Kamenari; od tog mjesta trajekt prevozi putnike do Lepetana, na drugoj obali Bokokotorskog zaliva. Sa Kamenarima se završava hercegnovska rivijera.

Prostorni plan Crne Gore do 2020. definiše sedam razvojnih koridora, od kojih se jedan tiče opštine Herceg Novi: razvojni koridor Ulcinj – Bar – Budva – Boka Kotorska. Prostorni plan Crne Gore do 2020. definiše i 13 razvojnih zona. One predstavljaju oblasti međusobno povezanih gradova i naselja, u kojima su aktivnosti prostorno locirane, tako da se međusobno dopunjavaju. Jedna od njih značajna je za opštinu Herceg Novi: razvojna zona Boka Kotorska. Trougao Herceg Novi-Tivat-Kotor je najveći regionalni resurs na ovom području. Tri centra obezbjeđuju funkcionalnu raznovrsnost i međusobnu komplementarnost.

Prekogranične razvojne zone predstavljaju oblasti šireg domašaja koje se mogu sastojati od gradova, naselja i opština sa sličnim razvojnim potencijalima i/ili problemima koji su prisutni u susjednim zemljama. Prostorni plan Crne Gore do 2020. godine definiše osam prekograničnih razvojnih zona. Jedna od njih je Boka Kotorska – Dubrovnik – Trebinje. Kako se opština Herceg Novi nalazi na tromedi Crne Gore, Hrvatske i Bosne i Hercegovine ona potencijalno predstavlja jedan od centara regionalne saradnje na ovim prostorima. Herceg Novi je udaljen 44 kilometra od Trebinja i 45 kilometara od Dubrovnika, gradovima sa kojima je povezan i istorijski i ekonomski i sa kojima bi trebalo da razvija intenzivnu saradnju.

Opština Herceg Novi učestvuje u više programa međuopštinske saradnje. Članica je Zajednice opština Crne Gore, čiji je cilj podrška pozicioniranju lokalnih samouprava u zemlji kroz njihove predstavnike i njihovo učešće na sastancima Vlade. Te aktivnosti izuzetno su važne, a posebno prilikom donošenja budućih zakona koji utiču na funkcionisanje opština. Opština Herceg Novi učestvuje u regionalnoj saradnji usmjerenoj na obezbjeđivanje usluga u kriznim situacijama i prirodnim katastrofama. Ova regionalna saradnja uspostavljena je 2008. godine i u nju su, pored Herceg Novog, uključene i opštine Trebinje, Ravno, Neum i Dubrovnik. Aktivni je učesnik i programa saradnje opština i ministarstava unutrašnjih poslova Crne Gore, Hrvatske i Bosne i Hercegovine, uspostavljenog 2008. godine. A opština Herceg Novi učestvuje i u međunarodnoj saradnji Euro – District – koja je uspostavljena 2008. godine sporazumom između nekih lokalnih zajednica iz Albanije, Italije i Crne Gore.

1.1. RESURSI I POTENCIJALI OPŠTINE HERCEG NOVI

Od oko 23.500 ha površine Opštine Herceg-Novi, urbano područje zauzima oko 1.600 ha. Poljoprivredno zemljište je površine oko 8.800 hektara. Od toga je svega oko 2.300 hektara obradivo, dok su ostalih 6.500 ha pašnjaci. Neplodno zemljište zauzima između 3.000 i 4.000 hektara, dok šume pokrivaju oko 10.000 hektara površine. Stanovništvo opštine je raspoređeno u 20 mjesnih zajednica ili 28 naselja. Od toga je 10 naselja ruralnog karaktera, a 18 urbanog ili periurbanog karaktera.

U opštini Herceg Novi živi, prema prvim rezultatima popisa stanovništva, domaćinstava i stanova iz 2011. godine, 30.864 stanovnika (4,98% stanovništva Crne Gore) - od toga 14.990 muškaraca (48,57%) i 15.874 žena (51,43%). U opštini Herceg Novi 19.536 stanovnika živi u urbanom području (63,30%), a 11.328 u ruralnim oblastima (36,70%). Na osnovu rezultata popisa iz 2011. godine u opštini postoji 11.133 domaćinstava (5,7% domaćinstava Crne Gore).

Što se tiče obrazovne strukture stanovništva, prema popisu iz 2003. godine više od 55% stanovnika opštine Herceg Novi ima srednju stručnu spremu; 8% nije završilo osnovnu školu, a oko 19 % ima više i visoko obrazovanje (vidi tabelu 1).

Tabela 1 – Obrazovna struktura stanovništva opštine Herceg Novi (2003)

Bez školske spreme	609	2,2%
Nepotpuna osn. škola	1.563	5,7%
Završena osnovna škola	4.192	15,4%
Srednja stručna sprema	15.425	56,6%
Više obrazovanje	2.457	9,0%
Visoko obrazovanje	2.628	9,7%
Nepoznato	380	1,4%
Total	27.254	100%

Osmogodišnje osnovno školovanje, kao obavezno, organizovano je u četiri matične osnovne škole u Toploj, Savini, Zelenici i Bijeloj koje imaju mrežu od 13 područnih odjeljenja u većim naseljima opštine. Srednješkolno obrazovanje stiče se u okviru Srednje škole na Savini. Tradicionalno postoji i Škola za osnovno muzičko obrazovanje, a do 1970-ih je postojala i škola lijepih umjetnosti. Sistem obrazovanja na području Herceg Novog zaokružen je Visokom fizioterapeutskom školom Univerziteta u Podgorici, smještenoj u okviru instituta "Igalo" i visokom školom sestrinstva "Kraljica Jelena" u Igalu. Treba još pomenuti i Radnički univerzitet u starom gradu Herceg Novog koji organizuje kurseve jezika za grupe svih starosnih dobi (ruski, engleski, italijanski, francuski).

Do 60-tih godina prošlog vijeka među ekonomskim aktivnostima u opštini Herceg Novi dominirala je poljoprivreda, dok je turizam je bio u povoju, što se odnosi i na sekundarne i tercijalne djelatnosti. Do bržeg ekonomskog i društvenog razvoja Herceg Novog dolazi krajem 60-tih i početkom 70-tih godina, kada je u relativnom kratkom vremenskom roku izvršena radikalna izmena ekonomske strukture područja i došlo do ubrzanog razvoja proizvodnih, prerađivačkih i uslužnih delatnosti. Događeni su i prošireni industrijski kapaciteti, među kojima i brodogradilište u Bijeloj. Formirano je veliko građevinsko preduzeće "Prvoborac" koje je u vrhuncu razvoja osamdesetih godina prošlog vijeka zapošljavalo preko 1.500 radnika. Ovaj period karakteriše izgradnja kompleksnih hotelskih zdanja i objekata na lokalitetima Igala, Tople, Njivica i Herceg Novog, što je dalo podsticaj razvoju turističke privrede. To je pratilo proširenje mreža trgovačkih, ugostiteljskih, uslužnih i drugih objekata na području opštine. Osnovano je i saobraćajno preduzeće za prevoz putnika na lokalnom i međugradskom nivou. Formirana je i izgrađena posebna servisna zona u dolini Sutorine.

Međutim, ekonomska kriza tokom 1980-ih, a potom i raspad SFRJ i ratovi koji su usledili doveli su do krize poslovanja velikih društvenih preduzeća (Prvoborac, Boka, Brodogradilište, Banja). Nekadašnji krupni privredni sistemi su se raspali kroz fragmentaciju, bili manje ili više uspešno privatizovani ili su se jednostavno ugasili, što je imalo za posledicu rast nezaposlenosti, pojavu sive ekonomije i nisko korišćenje izgrađenih kapaciteta.

Tabela 2 – Broj i struktura nezaposlenih u Boki Kotorskoj (decembar 2011.)

	UKUPNO	HERCEG NOVI	KOTOR	TIVAT
Broj nezaposlenih	2.884	1.116	971	797
Broj nezaposlenih žena	1.394	551	492	351
Prvi put traže zaposlenje	469	134	200	135
Čekaju posao preko tri godine	1.107	424	361	322
Broj radno sposobnih	30.180	14.280	9.830	6.070
Stopa nezaposlenosti	9,6%	7,8%	9,9%	13,1%

Prosječna stopa nezaposlenosti u posljednjih nekoliko godina u opštini Herceg Novi kretala se između 7% i 8%. Prema podacima Biroa rada Herceg Novi (sa kancelarijama Kotor i Tivat) u Herceg Novom je u decembru 2011. godine bilo 1.116 nezaposlenih lica, od toga 551 žena. Među njima je bilo 134 onih koji po prvi put traže zaposlenje, a 424 lica koje je na birou rada duže od tri godine. Kako u opštini Herceg Novi, prema podacima s kraja 2011. godine, ima 14.280 radno sposobnih građana, to je trenutna stopa nezaposlenosti 7,8% (što je nešto niže od stope nezaposlenosti u Boki Kotorskoj kao celini i značajno niže od stope nezaposlenosti u čitavoj Crnoj Gori (12,4% - 32.687 nezaposlenih) – vidi tabelu 2.

Prema podacima iz 2003. godine udio aktivnog stanovništva u Opštini Herceg Novi bio je 43,2%. Od ukupno aktivnog stanovništva od 14.280 građana, njih 10.405 je obavljalo zanimanje, a među njima je najviše bilo onih koji su se bavili trgovinom na veliko i malo (21,1%); zdravstvenim i socijalnim radom (14,0%), poslovima državne uprave (13,4%), radili u prerađivačkoj industriji (11,0%); hotelima i restoranima (10,2%), pružali komunalne usluge (8,0%). (Vidi tabele 3 i 4)

Tabela 3 – Stanovništvo Opštine Herceg Novi prema aktivnosti (popis iz 2003. godine)

Aktivno stanovništvo	14.280
Obavlja zanimanje	10.405
Lica sa ličnim prihodom	6.799
Izdržavano stanovništvo	11.783
Lica na boravku u inostranstvu	172
Total	33.034

Tabela 4 – Aktivno stanovništvo Opštine Herceg Novi koje obavlja zanimanje (popis 2003)

Oblasti zanimanja	No	%
Prerađivačka industrija	1.149	11%
Proizvodnja el.energije, gasa i vode	222	2%
Trgovina na veliko i malo	2.197	21,1%
Hoteli i restorani	1.060	10,2%
Saobraćaj, skladištenje i veze	609	5,9%
Poslovi sa nekretninama (iznajmljivanje)	363	3,5%
Državna uprava i socijalno osiguranje	1.394	13,4%
Obrazovanje	520	5%
Zdravstveni i socijalni rad	1.453	14%
Ostale komunalne usluge	826	8%
Ostalo	291	2,8%
Nepoznato	321	3,1%
Total	10.405	100%

Period od 2000-te karakteriše i rast privatnog poslovanja. Oblici privatnog biznisa su raznoliki, ali su dominantno vezani za razvoj turizma. Pored toga i trgovina se pokazala kao vitalna oblast u uslovima tranzicije. Trgovinska preduzeća učestvuju sa preko 40% ukupnog broja preduzeća i zapošljavaju oko 2.000 radnika ili preko 20% ukupnog broja zaposlenih u opštini.

Poljoprivreda u Herceg Novom nije u dovoljnoj meri razvijena. Njene strukturne odlike su prilično nepogodne: male porodične farme, fragmentisana i isparcelisana domaćinstva s niskom stopom produktivnosti, što rezultira niskom konkurentnošću većine poljoprivrednih proizvoda. U predgrađima, postoje male privatne farme za individualne potrebe i za lokalno tržište. Ove farme uglavnom se fokusiraju na proizvodnju citrinskog voća, kao što su: limuni, pomorandže i sezonsko povrće. Broj produktivnih maslinjaka u

opštini iznosi oko 70.000, broj produktivnih čokota prelazi 320.000, dok broj produktivnih citrusnih voćaka iznosi oko 8 000 stabala.

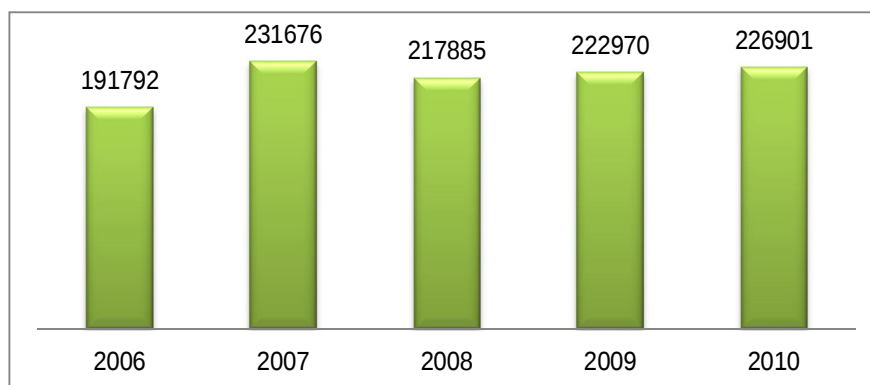
Pomorska privreda u luci Zelenika servisira više od 200.000 tona robe iz trgovinske razmjene. U pojasu Morskog dobra nalazi se Jadransko brodogradilište Bijela koje zahvata 12,1 ha i površinu akvatorija od 35 ha i obavlja remont brodova i servisiranje opreme (motora, turbina, regulatora i sl).

Ključnu polugu razvoja opštine čini ipak turizam. Herceg Novi je jedno od vodećih turističkih područja Crne Gore, što se lako zapaža iz tabele o turističkim smještajnim kapacitetima Crne Gore. Krajem 1980-ih petina ukupnih turističkih smještajnih kapaciteta (ležaja) Crne Gore bila je na području Herceg Novog. Većim brojem ležaja te godine raspolagala su područja opština Budva i Ulcinj. Kriza tokom 1990-ih imala je značajan negativan uticaj na razvoj turizma u Crnoj Gori, ali su se turistički kapaciteti Herceg Novom smanjivali u nešto manjem obimu nego što je to bio slučaj sa Ulcinjem ili Barom - tako da je 1997. godine Herceg Novi je raspolagao sa 23.30% ukupnih smještajnih kapaciteta Crne Gore, što je bilo manje od Budve, a znatno više od Ulcinja i Bara.

U prvoj dekadi 2000-ih godina Herceg Novi je ostao najprivlačnija turistička destinacija u bokokotorskom zalivu i jedan od dva najveća turistička centra Crne Gore (uz Budvu). Od 1.262.985 turista, koji su (prema podacima Republičkog zavoda za statistiku – MONSTAT) tokom 2010. godine posjetili Crnu Goru, opštinu Herceg Novi je posjetio 226.901 turista (17,96%), od čega 182.347 stranih. Ostvaren je broj od 1.796.650 noćenja (22,56%), od čega 1.433.437 noćenja odlazi na inostrane turiste.

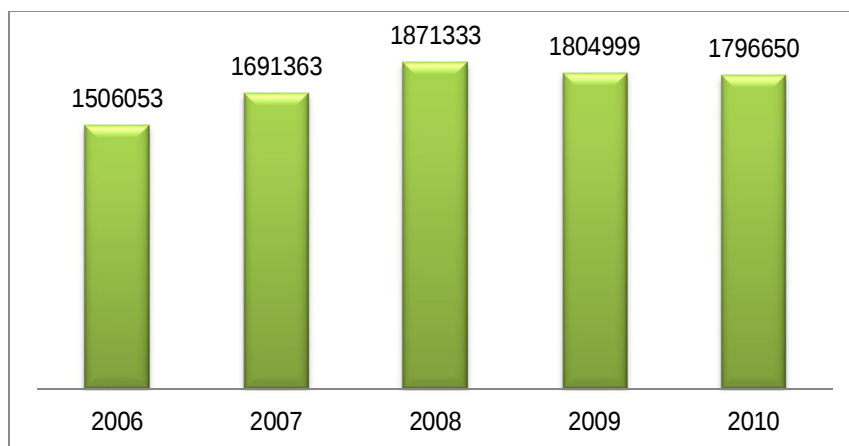
U periodu od 2007. do 2010. godine broj turista ostaje uglavnom u istim okvirima, s tim što se broj turista 2007. povećao za skoro 40.000 (u odnosu na 2006. godinu) i potom uglavnom održavao na tom nivou - od oko 220 do 230 hiljada turista godišnje (vidi grafikon 1)

Grafikon 1 – Broj gostiju u opštini Herceg Novi (2006 – 2010)

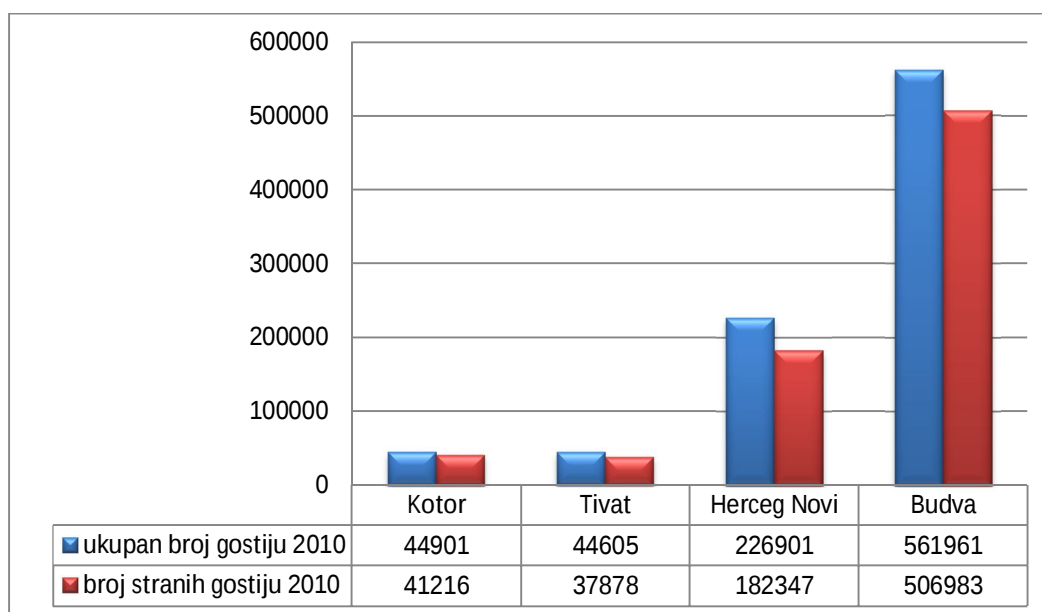
Na grafikonu 2 se može vidjeti da broj noćenja uglavnom prati ove trendove, s tim što je 2007. godine zabeleženo manje noćenja nego 2008. i u naredne dve godine.

Grafikon 2 - Broj noćenja u opštini Herceg Novi (2006 – 2010)

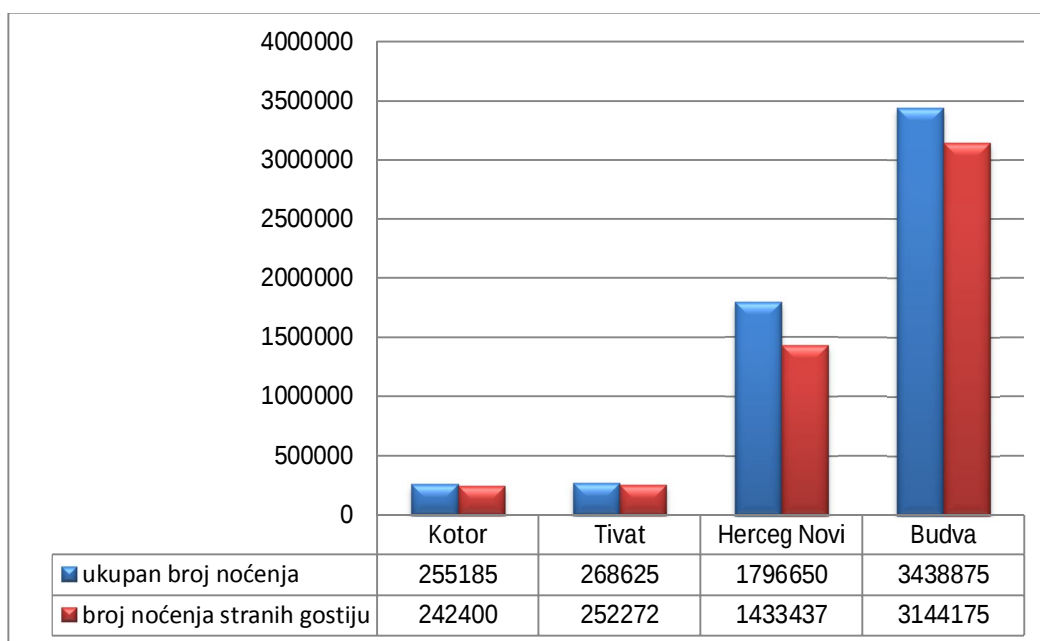

Učešće opštine Herceg Novi u turističkom prometu Crne Gore može se sagledati u grafikonima 3 i 4, u kojima se poredi broj turista i broj njihovih noćenja sa drugim opštinama u Boki Kotorskoj i sa Budvom (kao najposjećenijim turističkim mjestom u Crnoj Gori). U 2010. godini Herceg Novi je posjetilo pet puta više turista više od Kotora i Tivta (koje je u prethodnoj sezoni posjetio gotovo identični broj turista), a oko dva i po puta manje turista od Budve.

Grafikon 3 – Ukupan broj gostiju i broj inostranih gostiju u 2010. godini

Grafikon 4 – Ukupan broj noćenja i broj noćenja inostranih gostiju u 2010. godini

U slučaju broja noćenja, razlika u odnosu na opštine Kotor i Tivat se uvećala, tako da je u Herceg Novom noćilo šest i po do sedam puta više turista nego u druge dve opštine Boke Kotorske, dok se razlika u odnosu na Budvu smanjila, što ukazuje da značajan broj onih koji dolaze u Herceg Novi u njemu i provedu malo više vremena (nego u drugim turističkim destinacijama koje smo komparirali).

Trebalo bi još ukazati na odnos domaćih i stranih gostiju u Herceg Novom i druga tri turistička centra koje smo poredili. Na osnovu podataka o broju domaćih i inostranih turista, može se videti da je procentualno Herceg Novi omiljenija turistička destinacija za domaće turista (od Budve, Kotor ili Tivta). U opštini Kotor na inostrane turiste odlazi 91,8% svih gostiju i 95% noćenja, u opštini Tivat 84,9% gostiju i 94% noćenja i u opštini Budva 90,2% gostiju i 91,4% noćenja. Dok u opštini Herceg Novi imamo 19,6% gostiju iz Crne Gore na koje odlazi 20,2% noćenja (a 80,4% gostiju iz inostranstva i 79,8% noćenja)

Prioritetni značaj turizma u razvoju i strukturnom transformisanju privrede Herceg Novog podrazumjeva da se istovremeno razvijaju komplementarne djelatnosti tercijarnog i kvartarnog sektora privređivanja: trgovina, saobraćaj, ugostiteljstvo, uslužno i proizvodno zanatstvo, bankarstvo, osiguranje, ali i raznovrsne servisne i agencijske službe. A ključni preduslov razvoja turizma jeste pouzdano funkcionisanje komunalnih službi i sistema, prije svega vodosnabdjevanja, kanalizacije i javne čistoće.

Međutim, prema navodima iz Prostornog plana Opštine Herceg Novi do 2020. godine, razvoj turizma na ovom području, pored pogodnih razvojnih resursa, suočava se i sa

krupnim problemima i ograničenjima: a) *saobraćajnim teškoćama* - zbog putne mreže uskih profila smanjenog stepena bezbjednosti posebno ljeti; zbog toga što magistralni put tranzitnog karaktera prolazi kroz najnaseljenije djelove opštine; i što je grad suočen sa nedostatkom prostora za parkiranje, b) *nedovoljno dobrim kvalitetom hotelskih smještajnih kapaciteta i usluga* - hoteli B kategorije (2 **) na području Herceg Novog posjeduju najveći broj ležaja u odnosu na ostale kvalitativne nivoe hotelskog smještaja, što uslovno odgovara trenutnim potrebama dosadašnje klijentele. Marginalno je učešće kapaciteta sa L kategorijom, odnosno sa pet zvjezdica, koji u savremenim turističkim kretanjima postaju dominantni u okviru turističke ponude, a nedostaju i sadržaji za ispunjavanje slobodnog vremena; c) *nedovoljnom izgrađenošću i opremljenošću komunalnih i infrastrukturnih sistema* - vodovoda, kanalizacije, odvoženja, deponovanja i recikliranja otpadnog materijala, d) *ugroženošću šetališta duž obale* - vašarskim sadržajima i večernjom neobuzdanom navalom ljudi na uskom i ograničenom prostoru, i e) *surogatima plaža* - izlivenih duž obale od betonskih ploča koje karakterišu nehygienijski uslovi, jer su i bez sanitarnih objekata.

Prema konceptu Masterplana razvoja turizma Crne Gore, a to se odnosi i na Herceg Novi, neophodno je orijentisati se na stvaranje kvalitetne i diverzifikovane turističke ponude. Planom je predviđeno da Boka Kotorska bude nosilac visokokvalitetnog turizma i turističke ponude zbog unikatnog ambijenta u kome treba stvarati mirne i ekskluzivne male hotele i pansionere, apartmane visokih standarda oplemenjene odgovarajućom mrežom ekskluzivnih restorana, konoba, terasa, galerija, muzeja, ali i sa biciklističkim i pešačkim stazama, posebno u blizini već međunarodno afirmisanog zdravstvenog instituta kao što je onaj u Igalu. Prema ovom planu Herceg Novi je predviđen za promotora turizma mondenskog tipa sa većim brojem hotela sa pet i četiri zvjezdice, zdravstvenim institutom sa savremenom medicinskom opremom i stručnjacima i mrežom ekskluzivnih turističkih objekata integrisanih jedinstvenom mrežom šetališta i potencijalnim golf terenom standardne veličine.

Drugačije rečeno, Herceg Novi bi u narednom periodu, trebalo da promeni i svoju turističku ponudu, produžujući je na čitavu godinu, diverzifikujući je i obogaćujući novim (između ostalog i kulturnim sadržajima) i podižući kvalitet smještajnih kapaciteta i da istovremeno pokuša da tom ponudom privuče manji broj, ali zahtjevnijih turista, bolje platežne moći. To neće ići lako i moraće da se odvija postupno – prvenstveno kroz podizanje kvaliteta smještaja i nivoa usluga – ali nije nemoguće, s obzirom na izvanredne potencijale Herceg Novog za različite tipove turističke ponude.

Područje Herceg Novog ima dugu tradiciju u razvoju raznovrsnih oblika turizma. Herceg Novi je prepoznat je pre svega kao ljetnja turistička destinacija čiji su glavni resursi more, povoljna klima, prirodno i graditeljsko nasleđe. Ali opština Herceg Novi ima izuzetne potencijale i za razvijanje zdravstveno-rehabilitacionog i wellness turizma, turizma u

ruralnom zaleđu, lovnog i ribolovnog turizma, izletničkog turizma, turizma posebnih interesa (ekstremni sportovi) i rekreativnog turizma, nautičkog turizma, religioznog, i generalno, kulturnog turizma.

Područje opštine Herceg Novi obiluje prirodnim ljepotama i kategorisanim prirodnim nasleđem. Boka Kotorska spada u prirodne ljepote vrhunskog kvaliteta koja se prepoznaje u nacionalnim i internacionalnim razmjerama. Cjelokupan prostor opštine Herceg Novi sa pristupnim akvatorijem, priobaljem i visoko uzdignutim frontalnim zaleđem Orjenskog masiva posjeduje karakter neponovljive ambijentalne cjeline. Na prostoru zaleđa izdvajaju se Nacionalni park Orijen i živopisne ruralne cjeline u jasno definisanom kulturnom pejzažu. Na poluostrvu Luštica nalaze se brojne ruralne cjeline, koje karakteriše tradicionalan način gradnje u kamenu i koje su uklopljene u agrikulturni pejzaž maslinjaka.

Među ambijentalnim cjelinama kao dominantan i nezaobilazan nameće se prostor Savinske dubrave sa manastirskim kompleksom u čijem je podnožju smješten Lazaret Meljine. Kao posebnu ambijentalnu cjelinu, retko navođenu i istaknutu kao organsko jedinstvo prirodnog i graditeljskog nasljeđa, treba pomenuti fortifikacijsku utvrđenost morskog ulaza u Bokokotorski zaliv, koju čine monumentalne tvrđave: Arza na kopnu, Mamula na istoimenom ostrvu i Oštra na Prevlaci - u narodu poznate kao "tri brave jednih vrata". Bogatstvu turističke ponude doprinosi i hercegnovska rivijera - niz gradića i sela koja daju pečat ovom području i odražavaju raznovrsnost urbane i ruralne kulture, nasleđa i razvoja.

Zdravstveni turizam je jedna od funkcija po kojima je Herceg Novi i do sada bio prepoznat i cijenjen, kako u okviru nacionalnih, tako i u međunarodnim razmjerama i koji će i u budućnosti predstavljati okosnicu razvoja ove specifične grane turističke ponude Herceg Novog i Crne Gore. Planirano je da se zdravstveni i wellness turizam razvija u okviru programa „Sunčana obala zdravlja“ na lokacijama u Igalu i u Meljinama. Pretvaranjem vojnih kompleksa u turističke zone mogu se stvoriti osnove za razvoj nautičkog turizma. Potencijalne lokacije uključuju: Kumbor, Pristan na Luštici, ostrvo Mamulu, Gornju i Donju Arzu, radionice i skladišta u Zelenici. Prostornim planom opštine Herceg Novi do 2020. godine nautički turizam sa standardnim marinama je predviđen u Kumboru i na rtu Kobila. Na Oriju postoje pretpostavke za razvoj izletničkog turizma i turizma u zimskom periodu (skijanje, sankanje), kao i za razvoj turizma posebnih interesa (paraglajding).

Pa ipak, poseban značaj u transformaciji opštine Herceg Novi u prestižnu turističku destinaciju moraće da odigraju njeni kulturni resursi. Osnovna karakteristika kulturnog prostora Boke Kotorske jeste multikulturalnost. Ono što Herceg Novom daje specifičnost u odnosu na druge delove bokokotorskog zaliva jeste isprepletenost, ne samo hrišćanskih (pravoslavnih i katoličkih uticaja), nego i dugotrajni kulturni, religijski i graditeljski uticaj islama. Ovo istorijsko preplitanje uticaja različitih vjera, kultura i civilizacija dovelo je do jedinstvene sinteze različitih stilova, posebno u domenu graditeljstva.

U hercegnovskoj opštini sakralni spomenici zauzimaju prvo mjesto u nepokretnom spomeničkom fondu i to ne samo po broju, već i po teritorijalnoj rasprostranjenosti i kulturno-istorijskoj vrijednosti. Na području opštine Herceg Novi ima 89 crkvenih objekata – 75 pravoslavnih i 14 katoličkih i jedan broj objekata koji su nekada imali religijsku funkciju, a sada su srušeni.

Među njima posebno mjesto pripada Manastiru Savina koji se nalazi 2 km istočno od Herceg Novog. On predstavlja jedan od najljepših primjera arhitekture baroka na Jadranu, u jedinstvenom ambijentu mediteranske vegetacije. Kompleks se sastoji od 3 crkve: male crkve Sv. Save (XV vijek) koja se nalazi na brežuljku po kome nosi ime; male crkve Uspenja Bogorodice (XV vijek - po nekim izvorima gradnja ove crkve je započeta u XI vijeku) i velike crkve Uspenja Bogorodice (koju je sagradio poznati arhitekta Nikola Foretić - Korčulanin krajem XVIII vijeka). U riznici manastira nalaze se izuzetno vrijedni predmeti – eksponati među kojima se izdvajaju: kristalni krst Svetog Save iz XIII vijeka, plaštanica iz 1642. godine, srebrna petohljebnica iz 1648. godine, kivot Manastira Tvrdoš iz 1615. godine, jedan putir iz 1650. godine, Jevanđelje iz 1685. godine, te jedinstven portret ruskog cara Petra Velikog.

Ali i drugi sakralni spomenici u opštini Herceg Novi imaju značajnu kulturnu i istorijsku vrijednost. *Crkva svetog Arhandela Mihaila* nalazi se na današnjem glavnom trgu Starog grada, trgu Hercega Stjepana - koji se popularno naziva i Belavista. Sagrađena je u tri stila: vizantijskom, baroknom i gotskom, na kraju devetnaestog vijeka - 1900. godine. *Crkva svetog Jeronima*, sagrađena 1856. godine, nalazi se u Starom gradu, na trgu Mića Pavlovića,. Na mjestu na kome se nalazi, ranije je, u XVII vijeku, bila podignuta katolička parohijska crkva posvećena Sv. Jeronimu, zaštitniku grada. U postojećoj crkvi se nalaze djela jednog od najvećih baroknih slikara iz ovih predela, Peraštanina Tripa Kokolje. *Crkva svetog Leopolda Mandića* se nalazi pored Crkve svetog Jeronima. Sagrađena je po naredbi Jeronima Kornera godinu dana nakon zauzimanja grada od strane Mlečana. Leopold Mandić je rođen u Herceg Novom, a za sveca ga je 1983. godine proglasio papa Jovan Pavle II. *Crkva svete Ane* se nalazi se na Savini, a sagrađena je za vrijeme turske vladavine u XVI vijeku. Podigli su je Španci, odnosno plemićka porodica don Ferantea Gonzage. Bila je četiri puta rušena i obnavljana. Na istom mjestu, 1985. godine, izgrađena je nova crkva koja pripada parohijalnoj crkvi Sv. Jeronima. *Crkva svetog Đorđa* se nalazi na Toploj. Sagrađena je odmah nakon zauzimanja grada od strane Mlečana, a restaurirana 1848. godine. U crkvi se nalazi izuzetno vrijedna italo-kritska kružna ikona Sv. Petra i Pavla iz XVI vijeka. *Crkva svetog Spasa* se nalazi takođe na Toploj. Izgradnja ove crkve je započela 1709. godine, pored Crkve svetog Đorđa, a gradnja crkve je završena 1713. godine. Svoj današnji izgled je dobila 1864. godine kada je renovirana gotovo od temelja. U unutrašnjosti crkve nalaze se izuzetno vrijedni predmeti koje su poznati ljudi toga doba poklonili ovoj crkvi. Iznad ove i crkve Sv. Đorđa nalazi se parohijalno groblje, a uz groblje ćelija (sa spomen pločom) u kojoj je Josip

Tropović učio Petra Petrovića Njegoša. Katolička *Crkva svetog Antona* se nalazi se u zapadnom podgradu grada, sa samostanom koji su podigli Španci 1687. godine za vrijeme kratkotrajne vladavine. Crkva potiče iz 1710. godine, a posvećena je čudotvorcu Svetom Antunu Padovanskom. Samostan je današnji izgled dobio 1790. godine.

Od brojni značajnih arhitektonskih zdanja, treba još istaći crkve Sv. Srđa i Vakha (XV vijek) na Podima; Sv. Andrije u Kutima (XV vijek), sa ikonostasom Georgija Rafailovića iz XVIII vijeka; Sv. Petka (XVII vijek) na Luštici, sa freskama s početka XVIII vijeka, rad Dimitrija Daskala; Sv. Neđelje (XVII vijek) u Jošicama; Sv. Nikole i Sv. Spiridona u Đenovićima; Sv. Nikole u Baošićima; Sv. Bartolomeja na Luštici; Sv. Gospođe u Prijevoru; Sv. Gospođe na Ublima i dr.

U važne spomenike spadaju i fortifikacioni objekti. Posebno je grad Herceg Novi poznat po svojim tvrđavama i kulama (Španjola, Kanli kula, Sat kula, Kula sv. Jeronima, Fore Mare, Citadela i dr.). Tvrđava Španjola je podignuta za vrijeme turske vladavine u XV i XVI vijeku, ali je svoj naziv dobila po Špancima koji su učestvovali u njenoj gradnji za vrijeme svoje jednogodišnje vladavine. Kanli Kula takođe potiče iz turskog doba (XVI vijek). U ono vrijeme bila je zatvor (otuda njeno ime na turskom jeziku i znaci "krvava kula"), a 1966. godine rekonstruisana je u jednu od najljepših ljetnih pozornica na Jadranu. Sat Kula (Sahat kula-Tora) je podignuta 1667. godine po naredbi sultana Mahmuda. Kula Sv. Jeronima podignuta je 1687. godine u čast Jeronima Kornera osvajača grada. Morska tvrđava (Forte Mare) je građena u periodu između XIV - XVII vijeka, restaurirana 1833. godine, a od 1952. godine adaptirana je u ljetnji bioskop, kasnije i diskoteku. Citadela je bila tvrđava koja se nalazila na samom moru i zidinama bila spojena sa donjim gradom. Kula sa zidom građena je za vrijeme mletačke vlasti. Tvrđava je skoro potpuno srušena za vrijeme zemljotresa 1979. godine, i danas, više u moru nego na kopnu, postoje samo ostaci zidina.

Spomenici kulture razvrstani su po vrstama objekata i to: urbane cjeline, stari gradovi, sakralni, profani, fortifikacioni, arheološki, etnološki, tehnički i memorijalni. Takođe, kategorisani su u tri kategorije i to: I kategorije – spomenici od izuzetnog značaja, II kategorije – spomenici od velikog značaja, III kategorije – značajni spomenici.

Na teritoriji opštine Herceg Novi registrovano je ukupno 47 spomenika kulture. I to jedan spomenik izuzetnog značaja (manastirski kompleks Savina); sedamnaest spomenika velikog značaja (uključujući tu i staro gradsko jezgro Herceg Novog, zidine starog hercegnovskog Grada, Kanli Kulu, Tvrđavu Forte Mare, Tvrđavu Španjola i utvrđenje Mamula na ostrvu Lastavica, kao jedanaest crkava i manastirskih kompleksa); i dvadeset devet značajnih spomenika (26 crkava i manastirskih kompleksa i zapadno i istočno podgrađe Herceg Novog; zadužbinu Dukovića u Toploj i zadužbinu Štumbergera u Baošićima).

Ali nije samo kulturna baština ono čime se Herceg Novi može podičiti. U opštini Herceg Novi rade *javne ustanove kulture* (JUK "Herceg Fest", JU Gradska biblioteka i čitaonica Herceg Novi, JU Zavičajni muzej i Galerija Josip Bepo Benković), *pozorišta* (Hercegnovsko pozorište, Teatar Plus, Ekološki lutkarski teatar - Pozorištanice „ŠKATULA“); *Gradske muzike* (Gradska muzika Herceg Novi i Mjesna muzika Đenović); *knjižara* "SO", *galerije* (Galerija „PRIJIĆ“, Galerija „SUE RYDER“, Prodajna galerija "SPEKTART", Prodajna galerija "Art IM", Klub - galerija „SPINNAKER“, Galerija - knjižara "LUČA", SPA Gallery (Igalo), Ikonopisački atelje Dragice Kosić, Spomen galerija – atelje Luke Tomanovića, Spomen galerija vajara Koste Kilibarde "Nebesko ognjište" - Lalovina, Zelenika); *crkveni horovi* (Pravoslavni crkveni hor ROŽDESTVO (Bijela), Pravoslavni crkveni hor SVETI VASILJE OSTROŠKI (Kumbor), Pravoslavni crkveni hor SVETI SAVA (Herceg Novi)); *kulturno-umjetnička društva* (KUD „SLOGA“ Đenovići, KUD „IGALO“, KUD „ILIJA KIŠIĆ“ Zelenika); *plesne škole i centri* (Umjetnički centar AS - standardni plesovi, folklor, moderni i jazz balet; KSC „DIANO“ - balet, šou dens, hip hop; Plesni klub „FENIKS“ (hip-hop i dance); *muzički ansambli* (Pjevačko društvo STARI KAPETAN, Klapa CASTEL NUOVO, Ženska pjevačka grupa LIRA, Etno pjevačka grupa „Zlatan vez“ Herceg Novi, Ansambl i klapa BOKELJSKI GALIOTI, Guslarsko društvo „MARKO MILJANOV“, Trio „BREZA“ sa operskim solistom (ruske romanse), VIS „EXODUSI“ i mlade rok grupe: HUMAN, HAPPY HOUR BAND; HIGH VOLTAGE, COFFE & CIGARETS...); *nevladine organizacije* (Književna zajednica Herceg Novi, SPKD „Prosvjeta“ Herceg Novi, „Društvo za arhive i povjesnicu hercegnovsku“ (izdavačka djelatnost - istoriografija), Projekat „Rastko“ Boka (elektronska biblioteka kulture i tradicije Boke), NVO „Horizonti“ (organizacija programa: Svetosavska akademija; Slava osnivača grada), Udruženje ljubitelja stripova „Hercegnovski strip festival“ (organizacija festivala i škole crtanja), NVO „Bruna“ – organizacija međunarodnog takmičenja solo pjevača „Bruna Špiler“, NVO „Sinestezija“ – Festival, NVO „Furešti“ registrovana u BGD - organizuje Noć culture); *radio stanice* (Javni servis Radio Herceg Novi, Radio Jadran i privatne komercijalne radio stanice, Radio Delfin i Radio Ponta).

Herceg Novi je i grad festivala. Najznačajniji među njima je svakako "Praznik mimoze" koji se organizuje od 1969. godine. Ovaj festival uobičajeno traje cijeli februar. "Praznik mimoze" je manifestacija u slavu cvijeta mimoze koja u ovoj opštini izdašno uspijeva u vrijeme kada je ostatak Evrope pokriven snijegom. Utemeljena je i opstaje na osnovama tradicije karnevalske svječanosti, nekada tipičnih za ove krajeve. Specifičan začim daju mlade Novljanke zvane mažoretke i bleh muzika. U okviru Festivala odvija se veliki broj turističkih, zabavnih, kulturnih, sportskih i drugih raznih programa. "Hercegnovski zimski salon" je vrlo prestižna likovna manifestacija, koja traje duže i od "Praznika Mimoze". Po pravilu, otvaranjem zimskog salona, otvara se i "Praznik Mimoze". "Hercegnovski filmski festival" je nasljednik nekadašnjeg Jugoslovenskog festivala filmske režije. Festival se održava u prvoj dekadi avgusta, na jedinstvenoj sceni ljetnje pozornice "Kanli kula". Hercegnovske aprilske pozorišne svečanosti (HAPS), se održavaju aprila meseca. Po

početnom konceptu u ovoj manifestaciji učestvovala su amaterska pozorišta iz cijele zemlje, međutim posljednjih godina preovlađuju profesionalna pozorišta. Zabavno muzički festival "Sunčane skale" kroz tri festivalske večeri ("Prinčeve nagrade", "Veče novih zvijezda" i "Pjesma ljeta") okuplja domaće i inostrane pjevače. Održava se u mjesecu julu i traje tri dana. "Dani muzike" predstavljaju međunarodni festival klasične muzike koji je nekada okupljao uglavnom mlade talente, a danas na njemu učestvuju vrlo cijenjeni autori i izvođači klasične muzike iz cijelog svijeta. I on se održava u julu. "Dani muzike" imaju i svoj drugi dio u periodu novembar - januar, pa je zbog tog perioda i nazvan "Zimski dani muzike". "Trg od knjige" je međunarodni sajam knjiga koji se pod tim imenom počeo održavati u parku ispred Instituta „Dr Simo Milošević“, a koji se poslednjih godina održava tokom jula pod imenom "Trg od knjige" u Starom gradu na Belavisti. "Guitar Art summer fest" predstavlja profesionalnu i stručnu manifestaciju koja svakog ljeta okuplja klasične, a i ostale, gitariste svih profila, od đaka osnovnih i srednjih škola, preko studenata, do njihovih profesora i eminentnih gostiju, vodećih svjetskih gitarista. Održava se sredinom avgusta. Međunarodno takmičenje solo pjevača "Bruna Špiler" je ustanovljeno 2008. godine, u spomen Novljanki Bruni Špiler, rođenoj Zimić, koja je bila profesor solo pjevanja. Održava se tokom "Praznika Mimoze", u februaru mjesecu.

Ovo bogatstvo kulturnog nasljeđa, kulturnih aktera i kulturnih manifestacija jedno je od osnovnih resursa opštine Herceg Novi. Planiranje njegovog razvoja predmet je ovog programa.

2. NORMATIVNI OKVIR IZRADE PROGRAMA RAZVOJA KULTURE OPŠTINE HERCEG NOVI

Izrada programa razvoja kulture u opštinama definisana je članovima 6. i 10. Zakona o kulturi („Službeni list CG“, broj 49/08). U članu 6. navodi se da „ostvarivanje javnog interesa u kulturi obezbjeđuju Crna Gora i lokalna samouprava“, a da se „način i mjere ostvarivanja javnog interesa utvrđuju Nacionalnim programom razvoja kulture (...) i programima razvoja kulture u opštinama“. Prema članu 10. opštinski program za kulturu treba da sadrži „dugoročne potrebe lokalnog stanovništva i subjekata iz oblasti kulture, razvojne prioritete, dinamiku realizacije i organizacione, finansijske i administrativne mjere za njegovo ostvarivanje“. Ovaj program „donosi skupština opštine, u skladu sa Nacionalnim programom, za period od pet godina“. U članu 10. je definisano i da „predsjednik opštine, najmanje jednom godišnje, podnosi skupštini opštine izvještaj o ostvarivanju opštinskog programa“, te da se program razvoja kulture i ovi izvještaji dostavljaju Ministarstvu kulture.

Normativni okvir za razvoj opštinskih programa razvoja kulture dat je u Ustavu Republike Crne Gore koji u članovima 76., 77. i 78. propisuje slobodu naučnog, kulturnog i umjetničkog stvaralaštva; obavezu države da podstiče i pomaže razvoj prosvjete, nauke,

kulture, umjetnosti, sporta, fizičke i tehničke kulture i da štiti naučne, kulturne, umjetničke i istorijske vrijednosti; te propisuje dužnost svakoga da čuva prirodnu i kulturnu baštinu od opšteg interesa, kao i obavezu države da je štiti. Predložena rješenja u ovom opštinskom programu slijede zakonska rješenja u setu zakona koji uređuju ovu oblast: Zakona o kulturi ("Službeni list CG", broj 49/08); Zakona o pozorišnoj djelatnosti („Službeni list RCG", broj 60/2001); Zakona o izdavaštvu ("Službeni list RCG", broj 20/95); Zakona o zaštiti kulturnih dobara ("Službeni list CG", broj 49/10); Zakona o muzejskoj djelatnosti ("Službeni list CG", broj 49/10); Zakona o bibliotečkoj djelatnosti ("Službeni list CG", broj 49/10); i Zakona o arhivskoj djelatnosti ("Službeni list CG", broj 49/10).

Kako je Crna Gora, odredbom člana 9. Ustava, utvrdila da su potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka i da imaju primat nad domaćim zakonodavstvom, to u normativni okvir koji određuje kulturne djelatnosti na lokalnom nivou spada i čitav niz međunarodnih dokumenata, među kojima su najvažniji Povelja Ujedinjenih nacija (1945); Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (1948); Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966); Univerzalna konvencija o autorskim pravima (1971); Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine (1972); Univerzalna deklaracija o kulturnoj raznolikosti (2001); Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine (2003); Konvencija o zaštiti i promociji raznolikosti kulturnih izraza (2005. godine); Evropska konvencija o kulturi (1954); Evropska konvencija za zaštitu arhitektonskog nasljeđa Evrope (1985); Evropska konvencija o zaštiti arheološke baštine (1992); Okvirna konvencija Savjeta Evrope o vrijednosti kulturne baštine za društvo (2005. godine).

U izradi ovog lokalnog plana razvoja kulture imali smo u vidu i dokumente kao što su Ugovor o funkcionisanju Evropske unije – konsolidovana verzije Sporazuma o Evropskoj uniji i Osnivačkog sporazuma Evropske unije (2006); Evropska agenda za kulturu u globalizujućem svijetu (2007); Strategija „Evropa 2020“ (2010) i Agenda 21 za kulturu (2004).

A od domaćih dokumenata oslanjali smo se na stavove iz Nacionalne strategije održivog razvoja Crne Gore (2006) i revidirani akcioni plan ove strategije (2011), Prostorni plan Crne Gore do 2020. godine (2008), Strategiju razvoja turizma u Crnoj Gori do 2020 (2008); Strategiju regionalnog razvoja Crne Gore (2011), Nacionalni program razvoja kulture (2011); Statut Opštine Herceg Novi (2011); i Prostorni plan opštine Herceg Novi do 2020 godine (2009).

Nacionalni program razvoja kulture za period 2011 – 2015. godine, čija je izrada predviđena članovima 7. i 8. Zakona o kulturi, usvojen je marta 2011. godine. On predstavlja prvu dugoročnu projekciju cjelovite reforme u kulturi Crne Gore. Njime su utvrđeni ciljevi i prioriteti razvoja svih segmenata kulture i predložene organizacione,

finansijske i administrativne mjere za njihovo ostvarivanje. U Nacionalnom programu razvoja kulture dat je pregled domaćeg i međunarodnog normativnog okvira kulturnog djelovanja i institucionalnog okvira na državnom i lokalnom nivou; pregled trenutnog stanja u domenu kulturno-umjetničkog stvaralaštva, kulturne baštine i međunarodne kulturne saradnje; razmotrena su posebna pitanja vezana za razvoj civilnog sektora u kulturi, dostupnost kulturnih sadržaja i djelatnosti za osobe sa invaliditetom; pretpostavke razvoja kulture mladih; pitanja kadrovskog jačanja i finansiranja kulture. Na kraju dokumenta dat je pregled opštih ciljeva, prioriteta i mjera neophodnih da bi se oni ostvarili; i plan za vršenje monitoringa i evaluacije aktivnosti i rezultata ovog programa.

U Nacionalnom programu razvoja kulture navedeno je devet strateških ciljeva za period na koji se odnosi planiranje, kao i niz prioriteta i mjera, od kojih se neke direktno tiču ili mogu ticati kulturnih resursa i kulturnih djelatnosti u opštini Herceg Novi

Kao prvi opšti cilj navedeno je jačanje pravne i institucionalne infrastrukture uz određivanje dva prioriteta: a) sprovođenje zakonodavnih i regulatornih reformi koje uključuju i izradu Prijedloga zakona o zaštiti prirodnog i kulturno-istorijskog područja Kotora; i b) institucionalne reforme, u okviru kojih su predviđene mjere kao što su reorganizacija institucija u oblasti zaštite kulturne baštine i osnivanje novih u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara i Zakonom o kulturi; osnivanje Regionalnog centra za menadžment u oblasti kulturne baštine; reorganizacija opštinskih centara za kulturu i drugih opštinskih javnih ustanova, u skladu sa Zakonom o kulturi, Zakonom o bibliotečkoj djelatnosti i Zakonom o muzejskoj djelatnosti; osnivanje narodnih biblioteka, u skladu sa Zakonom o bibliotečkoj djelatnosti i Zakonom o kulturi; osnivanje opštinskih muzeja, u skladu sa Zakonom o muzejskoj djelatnosti i Zakonom o kulturi; osnivanje dva regionalna producerska pozorišta; redefinisane pravnog statusa i organizacije festivala i manifestacija od posebnog značaja za kulturu Crne Gore i druge.

Drugi strateški cilj jeste ravnomjeran razvoj kulture na čitavoj teritoriji Crne Gore. Kao prioritet je izdvojeno intenziviranje saradnje sa lokalnim samoupravama uz prezentaciju programa državnih institucija na čitavoj teritoriji Crne Gore (u saradnji sa opštinskim institucijama kulture), te jačanje međuinstitucionalne saradnje u oblasti razvoja i promocije kulturnog turizma.

Obezbjeđivanje stabilnih izvora prihoda je treći osnovni cilj predviđen Nacionalnim programom razvoja kulture. On podrazumjeva prioritete poput obezbjeđivanja stalnih prihoda za finansiranje kulture; efikasne primjene zakona koji utvrđuju izvore prihoda; obezbjeđivanje sredstava iz međunarodnih donacija i fondova; uvođenje stimulativnih mehanizma i uspostavljanje alternativnih izvora finansiranja u kulturi.

Kao četvrti strateški cilj definisano je jačanje kadrovskih kapaciteta koje kao prioritete uključuje izradu strategije kadrovske politike na državnom i lokalnom nivou i mjere jačanja kadrovskih kapaciteta.

Peti strateški cilj je valorizacija i revalorizacija kulturnih dobara i efikasna primjena integralne zaštite kulturne baštine. On predviđa mjere poput izrade menadžment planova zaštićenih kulturno-istorijskih cjelina; objedinjavanja kulturnih i turističkih inicijativa radi adekvatne valorizacije obje oblasti; utvrđivanja najvažnijih kulturnih resursa i pravljenja njihovih planova radi uključivanja u turističku ponudu; izradu Arheološke karte Crne Gore; izradu Epigrafskog zbornika antičkih i srednjovekovnih spomenika za teritoriji Crne Gore; i obezbjeđivanje korišćenja kompletnog potencijala područja sa Liste svjetske baštine UNESCO.

Formiranje jedinstvene baze podataka u kulturi jeste još jedan od strateških ciljeva predviđenih Nacionalnim programom kulturnog razvoja. On podrazumeva izradu baze podataka o subjektima koji se bave djelatnostima u kulturi; izradu baze podataka o kulturnoj baštini; formiranje registara kulturnih dobara i druge prateće dokumentacije; stvaranje baze podataka o opštinskim ustanovama kulture i utvrđivanje liste međunarodnih inicijativa u kojima učestvuju ili će učestvovati crnogorski umjetnici i stručnjaci u kulturi.

Sedmi osnovni cilj usmjeren je na promociju kulture – kroz povećanje broja publike i konzumenata kulturnih sadržaja; promociju kulturno-umjetničkog stvaralaštva i promociju kulturne baštine.

Decentralizacija upravljanja i finansiranja jeste cilj koji kao prioritete uključuje obezbjeđenje održivosti ustanova kulture kroz podsticanje partnerstava privatnog i javnog sektora; obezbjeđivanje poreskih olakšica za sponzorstva i donacije; stimulisanje javnih ustanova da vlastite resurse koriste u komercijalne svrhe i podržavanje zajedničkih projekata javnih ustanova u oblasti kulture i nevladinog sektora.

Posljednji osnovni cilj u okviru Nacionalnog programa razvoja kulture jeste unapređenje međunarodne saradnje – kroz utvrđivanje konkretnih programa dugoročne međunarodne saradnje sa zemljama sa kojima su potpisani bilateralni sporazumi; pripremu posebnog programa međunarodne prezentacije crnogorske kulture u inostranstvu; podsticanje učešća referentnih crnogorskih stvaralaca i stručnjaka u kulturi, kao i nevladinih organizacija iz oblasti kulture u međunarodnim projektima; kao i kroz realizaciju međunarodnih projekata i inicijativa.

U Nacionalnom programu razvoja kulture je navedeno da će unaprijeđivanje i razvoj kulture u opštinama biti predmet pojedinačnih programa razvoja kulture sa godišnjim

akcionim planovima, koje će crnogorske opštine donositi u skladu sa Zakonom o kulturi. Definisano je i da opštinski programi razvoja kulture treba da sadrže:

- analizu stanja i potreba u kulturi;
- utvrđivanje izvora finansiranja;
- evidenciju subjekata kulture;
- evidenciju stanja infrastrukture potrebne za realizaciju projekata u kulturi;
- valorizaciju kulturne baštine;
- mjere koje podstiču unaprijeđivanje sektora kulture;
- mjere koje stimulišu nezavisnu kulturnu scenu i kulturu mladih;
- mjere koje afirmišu princip rodne ravnopravnosti;
- mjere koje će kulturu učiniti dostupnijom osobama sa invaliditetom,
- i drugo, što je od značaja za razvoj kulture u opštinama.

Kao orijentir pri analizi stanja u kulturnom polju opštine Herceg Novi, a posebno pri projekciji strateških pravaca razvoja kulture u opštini koristili su nam i trendovi u savremenoj kulturnoj politici gradova i opština.

3. TRENDOWI U SAVREMENOJ LOKALNOJ KULTURNOJ POLITICI

Tokom druge polovine XX vijeka i početka XXI vijeka došlo je do višestruke promjene vodećih principa lokalnih kulturnih politika:

- 1) U 1950-im i na početku 1960-ih lokalne kulturne politike su imale za cilj stvaranje uslova za participaciju svih građana u vrhunskim proizvodima kulture i umjetnosti („demokratizacija kulture“) - za ovu fazu je bilo karakteristično oštro razdvajanje visoke i popularne kulture;
- 2) Krajem 1960-ih i početkom 1970-ih pojavio se koncept „kulturne demokratije“ kao alternativne paradigme – čiji je osnovni cilj bila podrška ispoljavanju kulturne kreativnosti svih građana, a ne samo umjetnika. Nju je pratilo isticanje značaja kulturne decentralizacije;
- 3) Od sredine 1970-ih i u 1980-im, sa prodorom neo-liberalizma, i od kulture se zahtjevalo da opravda svoje mjesto u razvoju grada, da pokaže svoju korisnost i doprinos na svim nivoima, uključujući tu i otvaranje novih radnih mjesta. Ovaj period karakteriše intenzivan razvoj teorije i prakse kulturnog menadžmenta;
- 4) U 1990-im pojavile su se koncepcije urbane regeneracije - uloge kulture i razvoju identiteta gradova, doprinosa kulture razvoju građanskog ponosa, privlačenja poslova i turista u grad. Ovaj period obilježava razvoj kulturnog turizma i kulturnih industrija;
- 5) U 2000-im ključni principi kulturne politike vezani su za principe kulturne raznolikosti i za koncept kreativnih gradova. U ovom periodu akcenat je stavljen na

interkulturalnost i koegzistenciju različitih kultura u gradu. Njega još karakteriše fokus na strateške planove kulturnog razvoja i obnovljeni interes za kulturnu produkciju.

Dvije paradigme koje ostvaruju najznačajniji uticaj na kulturne politike gradova u savremenom svijetu jesu program „urbane regeneracije“ koji se vezuje za pojam i praksu tzv. „kreativnih gradova“ i paradigma kulturnih prava i kulturne raznolikosti koju su afirmisali dokumenti poput UNESCO-ve „Univerzalne deklaracije o kulturnoj raznolikosti“ (2001); „Konvencije o zaštiti i promociji raznolikosti kulturnih izraza“ (2005) i Agende 21 za kulturu (2004) Ujedinjenih gradova i lokalnih samouprava.

3.1. PARADIGMA URBANE REGENERACIJE/KREATIVNIH GRADOVA

Programi urbane regeneracije bili su odgovor na krizu de-industrijalizacije koja je, naročito tokom 1970-ih, pogodila industrijske gradove u razvijenim zemljama. Prvi programi urbane regeneracije – koje je karakterisala ekonomska, socijalna, ekološka i estetska transformacija gradova i ponovni dah života u sredinama koje su prošle kroz ciklus fizičkog, socijalnog i ekonomskog opadanja – primjenjeni su u SAD. Ubrzo su potom i gradovi u Evropi, poput Roterdama u Holandiji ili Bilbaa u Španiji, pokrenuli vlastite programe urbane regeneracije. Cilj programa bio je da se poveća atraktivnosti ovih gradova – shvaćena kao sposobnost da se privuče visokobrazovana i kreativna radna snaga i da se obezbijede nove investicije, posebno u domenu kreativnih industrija, koje su u novim, post-industrijskim uslovima, pokazivale najviši stepen rasta i generisanja radnih mjesta.

U kreiranju slike atraktivnog okruženja pogodnog za razvoj biznisa, jednu od važnih uloga igrali su kulturni resursi ovih gradova. Osim u ovom ekonomskom aspektu, kulturni resursi su se u programima urbane regeneracije, koristili i za izgradnju socijalnog kapitala zajednica i podizanje nivoa kvaliteta života u njima.

Uprkos razlikama među zastupnicima koncepcije „kreativnih gradova“, pojam i praksa ovih gradova dijele nekoliko zajedničkih karakteristika. U njih spadaju tretiranje talenata ljudi (gradskog softvera), kao jednako važnih, ako ne i važnijih za razvoj od gradskog hardvera (gradske infrastrukture, postojećih objekata i industrije); postojanje kreativnih industrija u gradu, koje barataju sa – ili proizvode nove tehnologije; oslanjanje na kulturne resurse grada (široko shvaćene u rasponu od umjetnosti do lokalne kulinarske tradicije); i postojanje, u ovim gradovima, kulturne raznolikosti i tolerancija u odnosu na nju.

3.2. PARADIGMA KULTURNIH PRAVA I KULTURNE RAZNOLIKOSTI

Druga važna savremena paradigma urbanog razvoja takođe naglašava značaj kulture i kulturnih resursa, ukazuje na faktičku kulturnu raznolikost u savremenim gradovima i zalaže se za toleranciju u odnosu na nju. Jedino što akcenat ne stavlja na ulogu kulture (i kulturne raznolikosti) u ekonomskom i socijalnom razvoju gradova, nego u prvi plan stavlja

odnos između kulture i ljudskih prava i doprinos kulture slobodnom i cjelovitom razvoju pojedinaca. Iz toga neposredno slijedi stanovište o neophodnosti formulisanja javnih kulturnih politika koje štite i promišljaju kulturna prava i kulturnu raznolikost na svim nivoima (pa i na lokalnom nivou) i zahtjev za aktivnim učešćem građana u njihovom oblikovanju.

Ova paradigma vidi instrumentalizaciju kulture i kulturni fundamentalizam kao dvije ključne sile koje u savremenom svijetu ugrožavaju ostvarenje suštinskih vrijednosti kulture. Njeni ključni pojmovi - kulturnih prava i kulturne raznolikosti - definisani su i podržani u nizu važnih globalnih dokumenata kao što su Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (1948.), Pakt o građanskim i političkim pravima (1966.), Pakt od ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966.), Univerzalna deklaracija o kulturnoj raznolikosti (2001) i Konvencija o zaštiti i promociji raznolikosti kulturnih izraza (2005).

Garantovanje kulturnih prava pojedinaca i očuvanja i promocije kulturne raznolikosti - a to je poenta ove paradigme - jesu javna odgovornost. Oni se čuvaju i promišljaju kroz javne kulturne politike koje mogu obaviti ovu funkciju jedino ako su građani uključeni u njihovo kreiranje i razvoj. Participacija građana može se tretirati kao sredstvo koje ima za cilj davanje legitimiteta djelovanju organa vlasti koji su zainteresovani da ojačaju svoje pozicije, ciljeve i interese (a ne da ih mijenjaju); ili u suštinskom smislu, gdje procesi participacije postaju procesi transformacije i učenja za sve aktere koji u njima učestvuju, uključujući tu i organe uprave.

Paradigma kulturnih prava i kulturne raznolikosti našla je svoj najbolji izraz kroz usvajanje Agende 21 za kulturu. Ona predstavlja, u svjetskim razmjerama, vjerovatno ključni dokument koji definiše ulogu kulture u lokalnom razvoju. Ovaj dokument se može posmatrati i kao izjava o kulturnim pravima građana i kao poziv građanima i predstavnicima civilnog društva da se uključe u formulisanje javnih kulturnih politika. Njegovo usvajanje pokazuje spremnost jednog grada - njegovih političkih organa i građana - da se kultura tretira kao jedan od njegovih najvažnijih resursa i temelj budućeg razvoja. Ono ujedno pokazuje posvećenost vrijednosti kulturne raznolikosti – spremnosti da se podstiče razvoj i ispoljavanje različitih kultura i njeguje interkulturni dijalog.

Iako može izgledati da su paradigme „kreativnih gradova“ i „kulturnih prava i kulturne raznolikosti“ jednostavno suprotstavljeni polovi u kojima se sukobljavaju koncepcije „instrumentalizacije“ kulture i njegovanja „vlastitih vrijednosti kulture“, među njima postoje značajne sličnosti i razlike se pre ogledaju u tome na šta stavljaju naglasak. Obje paradigme na gotovo isti način opisuju savremenu stvarnost urbanih centara. I jedna i druga promišljaju kulturnu raznolikost i suprotstavljaju se kulturnom fundamentalizmu, koji u ime zahtjeva za očuvanjem raznolikosti krši osnovna ljudska prava. Štaviše, obje

paradigme, postavljaju identičan zahtev da „kulturno planiranje“, zauzme mjesto usko-sektorski definisane kulturne politike.

Ono u čemu se oni razlikuju jeste u osnovi odgovor na pitanje iz čega proizlazi značaj i važnost kulturnih politika/kulturnog planiranja. Paradigma „kreativnih gradova“ smatra da je ulazak kulturnog planiranja u jezgro urbanog razvoja važno, jer u promjenjenim okolnostima to može na najbolji način doprinijeti njihovom i ekonomskom i ukupnom socijalnom razvoju (pa i zaštiti kulturnih prava i kulturne raznolikosti). Paradigma „kulturnih prava i kulturne raznolikosti“, sagledava ugroženost samosvojnih vrijednosti kulture, čak i u koncepcijama koje kreativnost uzdižu na pijedestal najvažnijih sposobnosti i vrijednosti. Ona zastupa stanovište da se sile tržišta „ne obaziru“ na kulturna prava i brišu kulturnu raznolikost, te da je njihova zaštita javna odgovornost od koje se ne može i ne smije pobjeći. Utoliko, najpreči zadatak lokalnih i državnih vlasti i međunarodnih organizacija jeste da formulišu kulturne politike koje štite kulturna prava svih i štite i promovišu kulturnu raznolikost. A kao najbolji način da se to uradi vidi se suštinsko uključivanje građana u njihovo oblikovanje. Nesporno je, pri tom, da je paradigma kreativnih gradova bliža trenutno dominantnim, neo-liberalnim političkim i ekonomskim stanovištima, dok je paradigma „kulturnih prava i kulturne raznolikosti“ bliska socio-demokratskim političkim i ekonomskim koncepcijama koje kulturu vide kao javno dobro.

4. PROCES IZRADE PROGRAMA RAZVOJA KULTURE OPŠTINE HERCEG NOVI 2012-2016.

Proces izrade Programa razvoja kulture opštine Herceg Novi započet je 2011. godine, neposredno nakon usvajanja Nacionalnog programa razvoja kulture 2011-15. Partner Opštini u ovom poslu bila je nevladina organizacija Centar za održivi prostorni razvoj „Expedio“ iz Kotora. Ova NVO je ujedno i inicirala participativni proces donošenja ovog strateškog dokumenta. Oni su predložili Sekretarijatu za društvene djelatnosti Opštine Herceg Novi, da preuzmu ulogu koordinatora procesa, uz finansiranje svih aktivnosti kroz EU projekat pod nazivom „Sostenuto – kultura kao faktor ekonomske i socijalne inovacije“ za koji su obezbijedili potrebna sredstva. Uloga ove nevladine organizacije u samom procesu izrade lokalnog programa razvoja kulture bila je prvenstveno da obezbijedi bazu neophodnih ulaznih istraživanja, te da okupi različite zainteresovane strane i time omogući što veći stepen participativnosti u procesu izrade ovog strateškog dokumenta.

Proces izrade Programa razvoja kulture za period 2012-2016 podrazumijevao je sljedeće korake:

1. Izrada baze podataka kulturnih aktera/ki opštine Herceg Novi

Ovaj korak podrazumijevao je kreiranje baze podataka različitih zainteresovanih strana koje djeluju u oblasti kulture na teritoriji Boke Kotorske (opštine Herceg Novi, Kotor i

Tivat). Baza podataka sadrži informacije o donosiocima odluka u kulturi, akterima/kama savremenog kulturnog stvaralaštva (umjetnici/ce, umjetničke grupe i organizacije koje ih podržavaju), kulturnim institucijama, nevladinim organizacijama u kulturi, umjetničkim udruženjima, neformalnim umjetničkim grupama itd. Baza podataka sadrži ažurirane podatke i broji oko 370 kulturnih aktera/ki sa teritorije Boke Kotorske. Baza je korišćena kako bi što više ljudi bilo informisano o procesu izrade Programa razvoja kulture, ali i da bi koristila svima onima koji žele da se umreže i uspostave kontakt na polju kulture. Baza je dostupna putem sajta www.strategija.bokabay.info

2. Radionica: Strateško planiranje kulture na lokalnom nivou

U ljeto 2010. u Palati Bizanti u Kotoru održana je radionica za kulturne aktere sa teritorije Boke Kotorske tj. predstavnike/ce lokalnih samouprava, institucija kulture i nevladinih organizacija sa područja opština Herceg Novi, Tivat i Kotor. Radionicu je organizovao „Expedio“ u saradnji sa Sekretarijatom za privredu i društvene djelatnosti Opštine Tivat, Sekretarijatom za kulturu, sport i društvene djelatnosti Opštine Kotor i Sekretarijatom za društvene djelatnosti i opštu upravu Opštine Herceg Novi. Cilj ove jednodnevne radionice bio je edukacija kulturnih aktera o principima i koracima u izradi lokalnih programa razvoja kulture. Prisustvovalo je 15 predstavnika/ca sa teritorije sve tri opštine.

3. Informisanje kulturnih aktera i građana/ki o početku procesa realizacije Programa razvoja kulture 2012-2016

Putem pismenih dopisa, e-mailova, kao i putem štampanih i elektronskih medija, kulturni akteri i javnost su informisani o početku procesa izrade Programa razvoja kulture Herceg Novog. Takođe, oni su ovim putem pozvani da se aktivno uključe u proces konsultacija i izrade prijedloga dokumenta.

4. Formiranje radnog tima

Početkom marta 2011, po usvajanju Nacionalnog programa razvoja kulture, formiran je tročlani radni tim čija je osnovna uloga bila koordinacija procesa izrade Programa razvoja kulture. Važno je naglasiti da radni tim nije imao ulogu osmišljavanja i idejnog kreiranja samog dokumenta tj. Programa razvoja kulture, već ulogu da objedine informacije prikupljene od različitih zainteresovanih strana konsultovanih tokom procesa javnog uključivanja.

5. Osnovna obuka za realizaciju programa razvoja kulture za članove/ce radnog tima i sve druge zainteresovane aktere/ke koji djeluju u oblasti kulture.

Sredinom marta 2011. organizovana je dodatna jednodnevna obuka za članove/ce gradskih rukovodstava zaduženih za kulturu, predstavnike/ce umjetničkih udruženja, nevladinih organizacija koje se bave kulturom, umjetnike/ce, menadžere/ke u kulturi,

predstavnike/ce medija, omladinskih organizacija... Ova obuka bila je namjenjena akterima/kama sa teritorija opština Herceg Novi, Tivat i Kotor, a organizovana je u svečanoj sali Opštine Tivat. Prisustvovalo je više od 30 osoba.

6. Otvaranje web stranice na www.strategija.bokabay.info

Na samom početku procesa izrade Programa razvoja kulture, postavljena je veb stranica kako bi se građani/ke konstantno informisali o tekućim aktivnostima. Takođe, ideja pokretanja ove stranice bila je i da se omogući zainteresovanim stranama da daju sugestije i komentare putem internet obrasca. Stranica je u januaru 2012. brojala oko 7500 posjeta.

7. Serija tematskih okruglih stolova/fokus grupa sa akterima po različitim oblastima kulture - pozorišna, muzička, likovna, filmska, književna djelatnost, arhitektura i planiranje, fotografija, upravljanje kulturnim dobrima

Početkom aprila 2011., organizovano je 5 tematskih fokus grupa koje su bile javnog karaktera. Teme o kojima se razgovaralo specifično za svaku oblast:

- Identiteti grada i kako bi oni trebalo da budu obilježeni;
- Strateški izazovi na koje će biti neophodno da se odgovori;
- Najvažniji problemi u kulturi;
- Mogući strateški ciljevi i projekti za naredni period;

Fokus grupe su se održavale u sali Skupštine opštine, a u njima je učestvovalo 85 osoba sa teritorije opštine Herceg Novi. Okrugli stolovi su bili otvoreni za javnost.

8. Radionica sa ciljem definisanja vizije kulturnog razvoja opštine Herceg Novi

Krajem maja 2011. u Herceg Novom je organizovana radionica za definisanje strateških ciljeva i prioriteta, u procesu izrade Programa razvoja kulture 2012-16. Na radionici je urađena SWOT analiza (snage, slabosti, šanse i prijetnje) kao i identifikacija strateških ciljeva i prioriteta. Radionica je bila pozivnog karaktera, a prisustvovalo je 17 osoba.

9. Sastanak nevladinih organizacija i udruženja sa temom "Programi razvoja kulture i nezavisna scena"

Nacionalni program razvoja kulture u lokalnim programima prepoznaje teme kao što su nezavisna kulturna scena, kultura mladih, integrisanje rodne ravnopravnosti u kulturne politike i dostupnost osobama sa invaliditetom. Stoga je za nevladine organizacije sa teritorija opština Herceg Novi, Kotor i Tivat organizovan sastanak kako bi se razgovalo o pomenutim temama u kontekstu izrade prijedloga Programa razvoja kulture 2012-16. Sastanku je prisustvovalo 18 osoba.

10. Obavljanje polu-strukturisanih intervju sa akterima kulturnog života na teritoriji opštine Herceg Novi

Kako jedan broj kulturnih aktera nije bio u mogućnosti da prisustvuje fokus grupama i okruglim stolovima, tokom aprila, maja i juna 2011. organizovana je serija pojedinačnih intervju sa njima. Osim intervju, prikupljen je i jedan broj dopisa pismenim putem. Svi intervjui su transkribovani i analizirani.

11. Izrada skice programa kulturnog razvoja opštine Herceg Novi

Na osnovu prikupljenih informacija sa radionica, okruglih stolova, fokus grupa, kao i pojedinačnih intervju, sačinjen je sažetak – skica programa razvoja kulture. Ova skica je dostavljena predstavnicima radnih timova na razmatranje i korigovanje.

12. Prikupljanje podataka o finansijskim i ljudskim resursima u ustanovama kulture

Marta 2011. započelo je prikupljanje informacija o gradskim budžetima za kulturu, budžetima kulturnih ustanova, broju i školskoj spremi zaposlenih u institucijama kulture (od 2007-2010). Ovi podaci su analizirani i dio su finalnog nacrtu Programa razvoja kulture.

13. Analiza međunarodnih, državnih i lokalnih dokumenata koji definišu oblast kulture

Tokom procesa izrade strategije analizirani su referentni dokumenti Ujedinjenih nacija, Organizacije Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO), Savjeta Evrope i Evropske unije. Zatim Ustav Republike Crne Gore, Zakon o kulturi Republike Crne Gore, kao i Zakon o pozorišnoj djelatnosti; Zakon o izdavaštvu; Zakon o kinematografiji; Zakon o zaštiti kulturnih dobara; Zakon o muzejskoj djelatnosti; Zakon o bibliotečkoj djelatnosti; Zakon o arhivskoj djelatnosti; Zakon o spomen obilježjima; kao i Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore i Nacionalni program razvoja kulture. Analizirani su i Statut Opštine Herceg Novi kao i statuti kulturnih ustanova koji rade u opštini Herceg Novi.

14. Mapiranje materijalnog i nematerijalnog kulturnog nasljeđa

U ovoj fazi, uglavnom su korišćeni postojeći pisani izvori kako bi se sagledali najvažniji resursi materijalnog i nematerijalnog kulturnog nasljeđa.

15. Istraživanje kulturnih navika građana/ki sa teritorije opštine Herceg Novi

Kao neophodan element analize postojećeg stanja, realizovano je istraživanje kulturnih navika građana/ki sa teritorije opštine Herceg Novi. Istraživanje je sprovedeno tokom ljeta 2011. i obavljeno je putem telefonske ankete na stratifikovanom neproporcionalnom uzorku (po 250 građana/ki sa teritorije svake od tri opštine Boke). Anketa je trajala oko 15 minuta, a pitanja koja su postavljana građanima/kama ticala su se njihovih kulturnih navika, ukusa i ocjene kulturne ponude u opštini Herceg Novi i drugim opštinama Boke.

Podaci su analizirani kako bi se dobila slika stanja kada su u pitanju kulturne prakse građana/ki. Od Zavoda za zapošljavanje, kroz Konkurs javnih radova, omogućeno je da se iz svake opštine angažuje po jedna nezaposlena osoba za obavljanje telefonskih intervjua.

16. Mapiranje postojećih i potencijalnih javnih prostora za kulturna dešavanja

Od juna do septembra 2011, obavljeno je mapiranje raspoloživih javnih prostora koji se koriste ili bi mogli da budu poligon za kulturna dešavanja. Kroz proces mapiranja javnih prostora prepoznate su različite lokacije koje već jesu ili bi mogle biti od interesa za javno korišćenje i poboljšanje života građana/ki opštine Herceg Novi. Prostori su mapirani na osnovu načina njihovog korišćenja, pristupačnosti, fizičkih karakteristika, informatike i opremljenosti. Proces je podrazumijevao prepoznavanje pojedinačnih lokacija, kako onih koje se svakodnevno koriste i koje imaju sadržaje zbog kojih bi ljudi u njima duže boravili, tako i onih koji imaju potencijala da se koriste, ali nisu iskorišćeni ili trenutno nemaju adekvatnu namjenu. Prepoznato je 177 javnih prostora na teritoriji Boke. Na sajtu www.strategija.bokabay.info nalazi se mapa sa opisima svih prostora, a tokom septembra građani/ke su bili pozvani da doprinesu mapiranju javnih prostora, šaljući svoje prijedloge, sugestije i komentare.

17. Radionica za definisanje prioritetnih projekata

Cilj radionice održane krajem oktobra 2011., bio je prepoznavanje prioritetnih projekata za potrebe izrade nacrtu Programa razvoja kulture 2012-16. Radionica je bila pozivnog karaktera i na njoj je prisustvovalo 10 osoba.

18. Izrada Nacrta programa kulturnog razvoja opštine Herceg Novi 2012 – 2016.

19. Obavljanje drugog kruga konsultacija sa zainteresovanim akterima - javna rasprava

20. Pisanje finalnog teksta Programa razvoja kulture Herceg Novi 2012-16.

5. METODOLOGIJA IZRADE PROGRAMA RAZVOJA KULTURE OPŠTINE HERCEG NOVI

U jednoj od mnogobrojnih definicija ovog pojma, strateško planiranje se određuje kao „sistematski proces kroz koji se, među ključnim akterima zainteresovanim za organizaciju, ostvaruje saglasnost i posvećenost prioritetnim ciljevima koji su ključni za ostvarenje misije organizacije i koji odgovaraju na promene u okruženju“

Definicija ima nekoliko značajnih elemenata, čije važenje se ne mijenja u zavisnosti od toga u kojim okvirima se vrši planiranje. Prvi je da strateško planiranje jeste sistematski proces - što znači da se radi o procesu koji je strukturisan, koji se odvija prema određenim

pravilima, u nekoliko unapred definisanih faza i koji je baziran na podacima o akterima i okruženju koji se prikupljaju tokom planiranja.

Strateško planiranje se odvija kroz niz faza koje uključuju: (1) fazu pripreme ili „planiranje planiranja“; (2) fazu određivanja strateške filozofije (definisanje misije i vizije, odnosno identifikovanja ključnih identiteta); (3) fazu strateške analize (aktera i okruženja); (4) fazu strateškog programiranja (odabira strategija, određivanja ciljeva i zadataka); (5) fazu pisanja skice strategije i drugog kruga konsultacija; (6) fazu pravljenja operativnog plana i budžeta strategije; (7) fazu implementacije i njenog monitoringa i evaluacije.

Prva faza uključuje formiranje tima za izradu strategije, definisanje obuhvata strategije, vremena i budžeta potrebnog za njenu izradu. U njoj se vrši utvrđivanje razloga za planiranje, provjera spremnosti da se planira, izbor učesnika u planiranju, definisanje uloga u procesu planiranja i identifikovanje informacija potrebnih za strateško planiranje. Rezultat ove faze je plan strateškog planiranja.

Određivanje strateške filozofije strateškog plana podrazumijeva definisanje misije i vizije u slučaju organizacija. Pod određivanjem misije organizacije se minimalno podrazumijeva definisanje svrhe organizacije (zašto ona postoji i šta pokušava da ostvari); njene djelatnosti (glavnog metoda ili aktivnosti kroz koje organizacija pokušava da ostvari svoju svrhu postojanja) i osnovnih vrijednosti (principa ili vjerovanja koji vode članove organizacije dok pokušavaju da ostvare misiju organizacije). U slučaju gradova, regiona, država ulogu orijentira koju u slučaju organizacija ima njena misija, preuzimaju gradski (regionalni, državni) identiteti. Određivanje vizije pak podrazumijeva projekciju – inspirišuću sliku koja živo predstavlja kako to izgleda uspjeh, ostvarenje suštinskih ciljeva kojima organizacija teži i koji nadahnjuju sve njene aktivnosti. Rezultat ove druge faze u procesu strateškog planiranja je skica misije i vizije.

U trećoj fazi vrši se strateška analiza okruženja i aktera planiranja. U analizi okruženja često se koristi takozvana PEST analiza (analiza političkih, ekonomskih, socijalnih i tehnoloških trendova u okruženju). Za analizu aktera koristi se neki od metoda procene kapaciteta organizacija/institucija među kojima je najpoznatija SWOT analiza (koja objedinjava analizu snaga i slabosti aktera, sa analizom prilika i prijetnji u okruženju). U okviru ove faze vrši se prikupljanje podataka potrebnih za strateško planiranje, kao i pravljenje baze podataka na osnovu koje će planeri odlučivati pri izboru prioriteta i strategija. Rezultate ove faze predstavljaju lista strateških problema i baza podataka o trenutnom stanju.

U fazi strateškog programiranja, na osnovu rezultata okruženja i aktera i uz pomoć unapred definisanih kriterijuma za određivanje prioriteta, vrši se odabir bazičnih strategija, definisanje ciljeva i rezultata i razvijanje dugoročnih finansijskih projekcija. Strateško planiranje pomaže da identifikuju različite strateške opcije i da načini pametan

izbor u razvoju strateških pravaca i projekata. Rezultat ove faze je saglasnost osnovnim strategijama, dugoročnim ciljevima i specifičnim rezultatima.

Pravljenje skice strategije predstavlja narednu fazu u procesu planiranja. Iako mora da bude bazirana na doprinosu najrazličitijih zainteresovanih aktera, uobičajeno je da jedna osoba napravi skicu strategije. Ona se potom diskutuje unutar projektnog tima i ide u još jedan krug konsultacija, prije nego što se uputi na javnu raspravu. Funkcija ovog drugog kruga konsultacija jeste da ohrabri reakcije u odnosu na skicu strategije, u cilju njenog poboljšanja i da bi mogli da se isprave nedostaci i greške. Nakon javne rasprave strategija se usvaja.

U pretposljednjoj fazi prave se (najčešće) godišnji akcioni ili operativni plan i operativni budžet za taj period. Strateško planiranje i operacionalno planiranje predstavljaju dva različita načina mišljenja. Strateške odluke su fundamentalne, tiču se određivanja pravca djelovanja i usmjerene su prema budućnosti. S druge strane, operacionalne odluke se odnose na svakodnevnu primjenu strateških odluka. Strateški planovi definišu prioritete koji bi trebalo da budu ostvareni u narednih nekoliko godina, dok operacionalni planovi navode aktivnosti koje bi trebalo realizovati u toku naredne godine da bi se ovi prioriteti ostvarili. Operativni ili akcioni plan trebalo bi da prati i odgovarajući budžet za taj period djelovanja.

Posljednja faza u procesu strateškog planiranja jeste određivanje kako će se vršiti monitoring i evaluacija ostvarenja strategije. Monitoring predstavlja sistematsko i kontinuirano prikupljanje podataka, njihovu analizu i upotrebu radi donošenja odluka (korektivnih akcija) zasnovanih na poznavanju situacije. Mehanizmi monitoringa obezbjeđuju da strategija ostane na zacrtanom kursu. To ne znači da bi strategija trebalo da bude fiksirana i da isključi nove potrebe, nove težnje, nove prioritete i nove razvojne tokove. Dobar menadžment je onaj koji se čvrsto drži ciljeva kojima se teži, a fleksibilan je u korišćenju sredstava da bi se ciljevi ostvarili. Pravilo kaže da bi unaprijed trebalo odrediti datum(e) kada će rezultati strategije biti evaluirani i tijelo koje će vršiti monitoring i evaluaciju implementacije plana. Svrha evaluacije jeste da se izvrši sistematsko i koliko je to moguće objektivno ocjenjivanje tekućeg ili završenog plana, njegovog dizajna, implementacije i rezultata. Namjera je da se procijeni relevantnost i ostvarenje ciljeva, razvojna efikasnost, efektivnost, uticaj i održivost. Rezultat ove posljednje faze planskog ciklusa jeste kontinuirano ocjenjivanje realizacije strateškog i operacionih planova i učenje „lekcija“ koje će biti ugrađene u naredni ciklus planiranja.

Iza ovih složenih procedura, u strateškom planiranju se u stvari traže odgovori na četiri jednostavna pitanja: (1) Ko smo mi? (to je u slučaju organizacije pitanje o njenoj misiji, a u slučaju gradova, regiona, država pitanje o njihovim bazičnim identitetima); (2) Gdje smo mi? (pitanje koje se odnosi na analizu trenutnog stanja); (3) Gdje želimo da stignemo? (to je

pitanje o viziji kojoj se stremi) i (4) Kako ćemo tamo stići sa pozicije na kojoj smo sada? (to je pitanje strategija u užem smislu).

Ključna razlika između strateškog planiranja koje vrše organizacije i šire, teritorijalne jedinice (gradovi, regioni, države...) ogleda u tome što gradovi nemaju misiju. Ili je pak, tačnije rečeno, njihova misija toliko složena, da ne može poslužiti kao kriterijum pri izboru strateških prioriteta i projekata. Utoliko se kao polazišna tačka u izradi strategija razvoja gradova (a pogotovu njihovog kulturnog razvoja) uzima identifikacija i re-definisanje bazičnih identiteta gradova. Svaki grad ima mnoštvo identiteta koji su ukorijenjeni u kolektivnom sjećanju ljudi, materijalnom i nematerijalnom nasljeđu. Međutim identiteti gradova ne moraju biti bazirani isključivo na prošlosti (zato i govorimo o njihovom re-definisanju), nego mogu biti izgrađeni i na viziji budućnosti oko koje postoji konsenzus u javnom mnijenju grada. Među ovim mnoštvom identiteta tokom procesa planiranja vrši se odabir ključnih ili bazičnih identiteta koji postaju jedan od kriterijuma za selekciju strateških pravaca djelovanja. Zadatak strategije je potom da ove identitete gradova obilježi i učini vidljivim njihovim stanovnicima i onima koji gradove posjećuju (uz pomoć odgovarajućih identitetskih markera) i da, na drugoj strani, različitim aktivnostima podstakne razvoj gradova upravo u onim pravcima, koje njihovi identiteti osvjetljavaju.

Kao drugi orijentir u odabiru strateških pravaca djelovanja koristili smo strateške izazove. Tokom procesa izrade gradskih strategija (ili sektorskih strategija) prikupi se toliko mnogo podatka, da pravi problem postaje kako među njima izvršiti odabir. Uobičajeni postupak jeste da se u odnosu na rezultate SWOT analiza ili kasnije, prilikom rangiranja programa i projekata, vrši glasanje među članovima radnog tima ili među onima koji učestvuju u procesu izrade strategije, o tome koji bi bili prioriteti djelovanja (ili prioritetni programi i projekti). Naše iskustvo pokazuje da se radi o dosta nasumičnom postupku koji velikim dijelom zavisi od toga ko je prisutan prilikom glasanja i koliko vremena je za ovu proceduru ostavljeno. Umjesto toga pokušavali smo da na sastancima radnog tima identifikujemo strateške izazove – trendove i događaje sa kojima će kultura grada morati da se suoči u srednjoročnom i dugoročnom periodu. Praktično, tek u odnosu na njih je i moguće raditi SWOT i PEST analize - tek u odnosu na ono s čim ćemo morati da se suočimo i jeste moguće procijeniti šta su naše snage ili slabosti, odnosno koji su nam od trendova u okruženju od pomoći ili koji za nas predstavljaju prijetnju.

Utoliko su u određivanju strateških pravaca djelovanja u razvoju kulture grada naši kriterijumi su bili identiteti opštine Herceg Novi i strateški izazovi na koje će kultura grada morati da odgovori u narednom periodu. Ova metodologija „identiteta i izazova“ pokazala se kao jako korisna u selekciji obilja materijala koje smo prikupili.

6. KULTURNO POLJE U OPŠTINI HERCEG NOVI

6.1. OPŠTINSKI ORGANI

Realizacija djelatnosti, odnosno poslova iz oblasti kulture u opštini Herceg Novi ostvaruje se u institucionalnom okviru koji čine organi državne uprave i lokalne uprave, a kao akteri u kulturnom polju Herceg Novog pojavljuju se javne ustanove, obrazovne i religiozne institucije, nevladine organizacije koje se bave kulturom i mediji. Na nacionalnom nivou Skupština Crne Gore je odgovorna u okviru zakonodavne djelatnosti, a u izvršnom domenu to je Ministarstvo kulture Crne Gore. Za praćenje stanja u pojedinim oblastima i djelatnostima kulture i predlaganju mjera unapređivanja razvoja kulture, Vlada Crne Gore obrazovala je Nacionalni savjet za kulturu. U lokalnoj zajednici ključnu ulogu u donošenju odluka u oblasti kulture ima Skupština opštine Herceg Novi.

Odlukom o organizaciji i načinu rada lokalne uprave Opštine Herceg Novi ("Sl. List CG-opštinski propisi", br. 28/11 od 13. septembra 2011. godine) utvrđeni su poslovi, organizacija i način rada lokalne uprave Opštine Herceg Novi, obrazovani su organi uprave, osnovane posebne službe i utvrđena sva druga pitanja od značaja za rad Opštine kao teritorijalne jedinice.

Poslovnikom o radu Skupštine opštine Herceg Novi ("Sl. List CG – opštinski propisi", br. 15/04, 31/06) uređena su pitanja organizacije i rada Skupštine opštine Herceg Novi i način ostvarivanja prava i dužnosti odbornika.

Pomenutim Poslovnikom predviđeno je da se za razmatranje i pretresanje pitanja iz nadležnosti Skupštine, predlaganje akata i vršenje drugih poslova iz nadležnosti Skupštine obrazuju odbori i savjeti. Rad i odlučivanje radnih tijela i druga pitanja od značaja za njihov rad, uređena su ovim Poslovnikom.

Tako je članom 49. predviđen rad Odbora za društvene djelatnosti koji ima predsjednika i 8 članova. Odbor za društvene djelatnosti razmatra predloge akata i druga pitanja koja donosi Skupština, a odnose se na oblast obrazovanja, vaspitanja, nauke, kulture, informisanja, sporta, zaštitu kulturnih i naučnih vrijednosti kao i pitanja iz oblasti primarne zdravstvene zaštite, demografske politike i zaštite porodice.

Operativni organ Opštine Herceg Novi koji prati kulturne djelatnosti jeste Sekretarijat za društvene djelatnosti. Organizacijom i načinom rada lokalne uprave Opštine Herceg Novi predviđeno je da se kroz ovaj Sekretarijat:

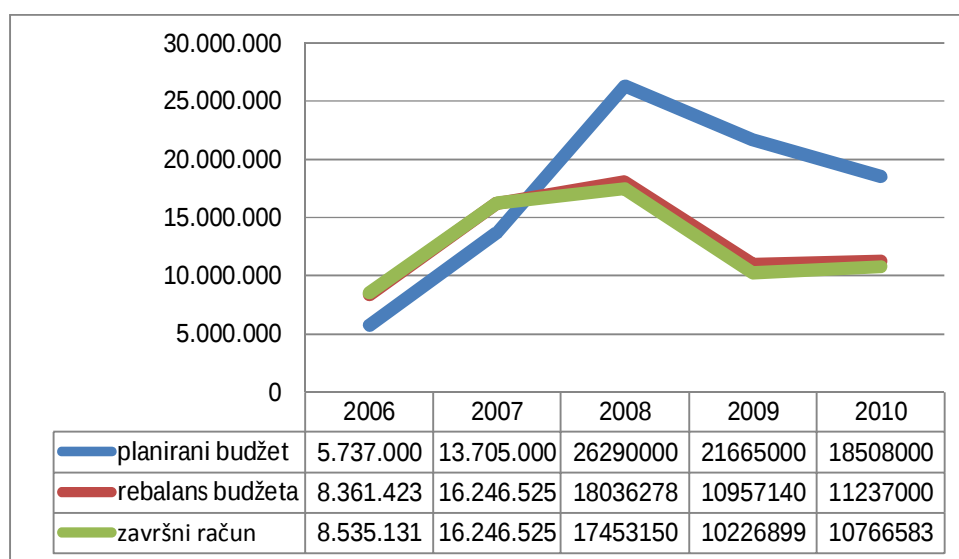
- vrše poslovi razvoja i unapređenja kulture i umjetničkog stvaralaštva: organizuju kulturne manifestacije, podržava kulturno – umjetnički amaterizam, ostvaruju svi vidovi saradnje u oblasti kulture, zaštita spomenika kulture, vođenje registra,

čuvanje, zaštita i održavanje spomenika i spomen obilježja koji nemaju svojstvo spomenika kulture, prati rad fondacija i legata, vrši nadzor nad javnim ustanovama iz oblasti kulture,

- sarađuje sa svim vjerskim zajednicama na teritoriji Opštine Herceg Novi, vodi evidencija sakralnih objekata, pripremaju izvještaji za Skupštinu i druge organe iz ove oblasti
- vrše poslovi razvoja sporta i fizičke kulture i organizacija rada ustanova u ovoj oblasti
- prati stanje u oblasti obrazovanja.

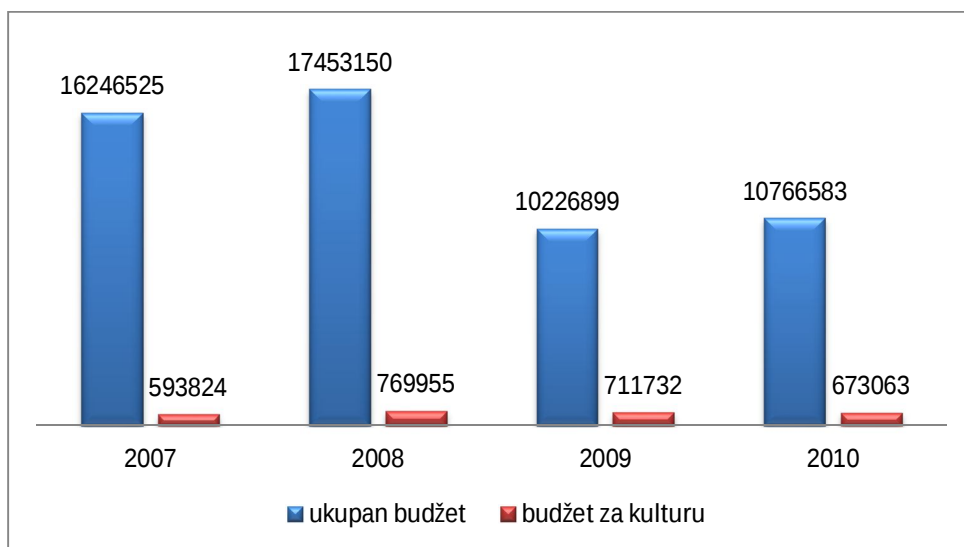
Budžet opštine Herceg Novi u relativno kratkom periodu, od 2006. do 2010. godine, karakterišu usponi i padovi i ne baš potpuno jasna ideja kod planera kako bi ga trebalo koncipirati. Kao što se može videti u grafikonu pet, 2006. godine budžet je planiran na 5 miliona i 700 hiljada €, a prema završnom računu iznosio je oko osam i po miliona eura. Poučeni ovim porastom, budžet za 2007. godinu planiran je 13 miliona i 700 hiljada € (dva i po puta veći od prethodne godine), ali su očekivanja ponovo prevaziđena, te je po završnom računu bio oko 16 miliona 250 hiljada eura (dva puta veći u odnosu na završni račun iz 2006. godine). Očekujući produženje ovog trenda u Opštini su za 2008. godinu planirali budžet od više od 26 miliona € (dva puta veći od planiranog budžeta iz 2007. i četiri puta veći budžet u odnosu na 2006. godinu). Ali je svetska ekonomska kriza otpočela i trend kupovine nekretnina se zaustavio, tako da je na kraju 2008. godine budžet bio nešto oko 17 i po miliona €. Pravi rezultati krize postali su vidljivi u 2009. i 2010. godini, kada se budžet opštine, iako planiran na 21 milion eura (2009.), odnosno 18 i po miliona (2010), u stvari, vratio u okvire iz 2006. godine (na oko deset miliona eura)

GRAFIKON 5 - BUDŽET OPŠTINE HERCEG NOVI 2006 – 2010 (U EUR)

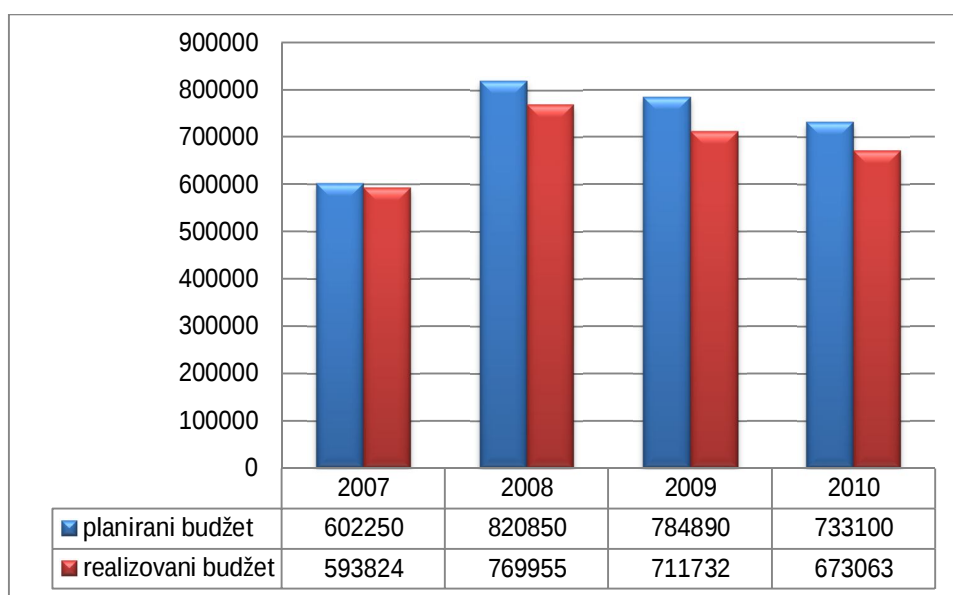

Kao što se može videti u grafikonima 6 i 7, nasuprot ovoj nestabilnosti ukupnog budžeta opštine, budžet za kulturu je u ovom periodu bio relativno stabilan – krećući se između 600.000 i 750.000 evra. To znači da niti se značajno povećavao u periodima ubrzanog rasta opštinskog budžeta, niti je značajno smanjivan pri drastičnom padu prihoda. To je međutim, dovelo da izmene procenta izdvajanja za kulturu iz gradskog budžeta od 3,66% (2007.), preko 4,4% (2008.), do 6,96% (2009.) i 6,25% (2010.)

GRAFIKON 6 - UKUPAN REALIZOVANI BUDŽET OPŠTINE HERCEG NOVI
I UKUPAN REALIZOVANI BUDŽET ZA KULTURU 2007 – 2010 (U EUR)

GRAFIKON 7 - UKUPAN PLANIRAN I REALIZOVAN BUDŽET ZA KULTURU OPŠTINE
HERCEG NOVI (2007 – 2011)

Iz grafikona 7 se vidi i da uprkos turbulencijama u punjenju budžeta nije bilo velike razlike između planiranog i realizovanog budžeta za kulturu, s tim što je u godinama krize (2009. i 2010.), ta razlika ipak bila nešto veća. U 2007. godini realizovani budžet za kulturu je bio 98,6% planiranog; u 2008 se realizacija spustila na 93,8%; da bi se u 2009. i 2010. godini kretala oko 90% (2009. godine je bila 90,7%, a 2010. godine 91,8%).

6.2. AKTERI U KULTURNOM POLJU OPŠTINE HERCEG NOVI

U Opštini Herceg Novi postoje tri javne ustanove kulture: JUK "Herceg Fest", JU Gradska biblioteka i čitaonica i JU Zavičajni muzej i Umjetnička galerija "Josip Bepo Benković" i jedna republička institucija kulture Državni arhiv Herceg Novog sa bibliotekom. U Herceg Novom radi i Javna ustanova Škola za osnovno muzičko obrazovanje.

U tabeli 5 mogu se videti broj zaposlenih u opštinskim ustanovama kulture i njihova školska sprema. U javnom sektoru u kulturi u opštini Herceg Novi radi ukupno 50 stalno zaposlenih, 21 u JUK Herceg Festu, 20 u Zavičajnom muzeju i umetničkog galeriji "Josip Bepo Benković" i 10 u gradskoj biblioteci i čitaonici. Skoro polovina zaposlenih ima završen fakultet ili više nivoa obrazovanja (48%), njih 44% ima završenu srednju školu, a 8% zaposlenih sa osnovnom školom, rade kao pomoćni radnici.

TABELA 5 – ŠKOLSKA SPREMA ZAPOSLENIH U USTANOVAMA KULTURE U OPŠTINI HERCEG NOVI (STANJE 2011. GODINE)

	Magisterijum, specijalizacija, doktorat	Fakultet	Srednja škola	Osnovna škola	Total
JU Herceg Fest	/	8	10	3	21
JU Zavičajni muzej i umetnička galerija "Josip Bepo Benković"	/	10	10	/	20
JU Gradska biblioteka Herceg Novi	1	5	2	1	10
Ukupno	1	23	22	4	50
Procentat (%)	2%	46%	44%	8%	100%

Javna ustanova kulture »Herceg Fest«, konstituisana je 24. februara 1992, a jula 1996. objedinjena sa preduzećem za prikazivanje filmova »Orjen«. JUK Herceg Fest organizuje najveće kulturne manifestacije u Herceg Novom (Praznik Mimoze, Hercegnovski filmski festival, Muzički festival "Sunčane Skale" i nosilac je kulturnog života u Herceg Novom.

Djelatnosti "Herceg Festa" su: organizovanje praznika i festivala, poetskih i književnih večeri, koncerata, pozorišnih i drugih predstava, naučnih skupova, seminara, izložbi, umjetničkih i zabavnih programa, prikazivanje i distribucija filmova, izdavaštvo, marketing i propaganda, ugostiteljstvo, trgovina i iznajmljivanje prostora i opreme.

JUK "Herceg Fest" je ovlašćen da koristi i upravlja mnogim objektima među kojima su:

- Dvorana "Park" u Herceg Novom,
- Dom kulture Bijela;
- Tvrđave Kanli Kula, Forte Mare i Španjola;
- Trgovi Belavista, Mića Pavlovića, Nikole Đurkovića
- Kuća Iva Andrića;
- Javne površine i gradske zidine na teritoriji Herceg Novog za organizovanje kulturnih i umjetničkih programa i manifestacija i javno oglašavanje.

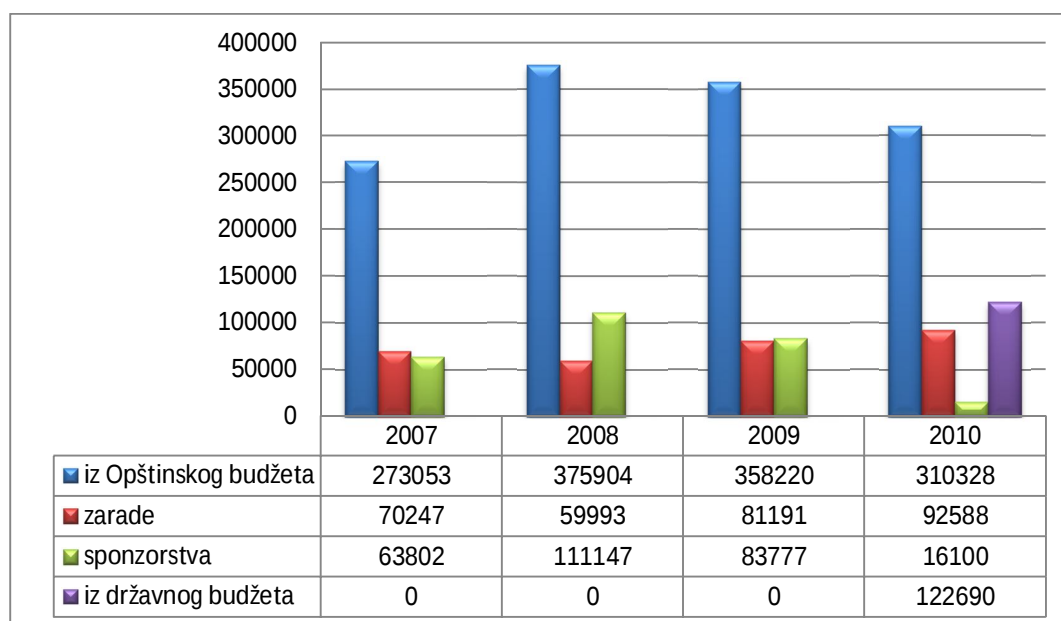
Dvorana "Park", u kojoj je i sjedište »Herceg festa« nalazi se u centru grada. Sagrađena je nakon zemljotresa 1979. godine i otvorena 28. oktobra 1987. godine. Dvorana je polifunkcionalni troetažni objekat. U sklopu prvog nivoa (prizemlje) nalaze se dopisnički TV studio RTV CG, diskoteka, garderobe i magacini. Drugi nivo (prva etaža) je velika sala sa pozornicom. Na spratu se nalazi Direkcija. Dvorana je namjenjena za pozorišne, bioskopske i koncertne predstave, kongrese, simpozijume, uz mogućnost odvijanja drugih prigodnih priredbi. Sala dvorane "Park" se sastoji od: gledališta koje broji 442 sjedišta i 14 sjedišta na dvije galerije, pozornice (mogućnost rotacione scene, otvaranja rupe orkestra i formiranja kamerne scene), sa mrežom cugova, svjetlosnim traktom, portalom i zavjesom.

Izuzetno važan prostor, ako ne po trenutnim karakteristikama, ono po svojim potencijalima jeste Dom kulture u Bijeloj. On je sagrađen 1988. godine na mjestu starog Doma kulture koji je stradao u zemljotresu 1979. godine. Dom je pušten u rad 1989.godine. Ukupna površina objekta je 1.916 m². U suterenu se nalaze poslovni prostori koje koriste: Karate klub, Crveni krst, Sekcija žena, SN stranka, Crkveni hor, Agencija »Kaisa«, Vaterpolo klub i restoran. U prizemlju se nalazi kino sala sa 522 sjedišta, hol, kancelarija i pomoćne prostorije. Sala se uglavnom koristi za davanje raznih predstava: književnih večeri, dječijih, folklornih predstava i sl. Pored objekta nalazi se i Ljetnja pozornica sa nešto preko 300 mjesta.

Budžet JUK Herceg Fest za period od 2007. do 2010. godine može se videti na grafikonu 8. On se od 2008. godine nalazi na nivou od preko 500.000 eura: 547.044 € (2008. godine), 523.188 € (2009. godine) i 541.706 € (2010. godine).

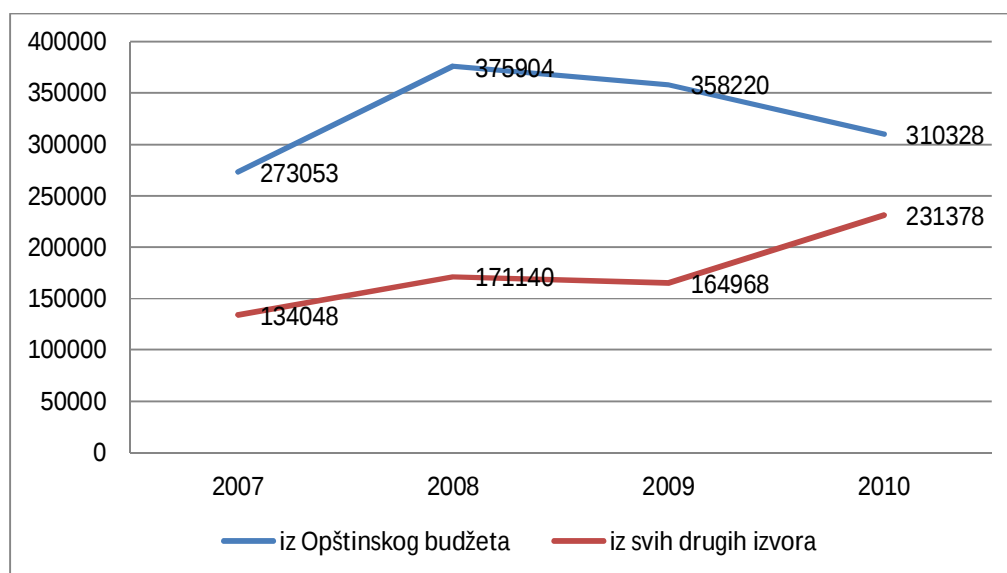
Ono što je posebno važno, a to se može videti na grafikonu 9, jeste da značajan deo sredstava za rad JUK Herceg fest obezbeđuje iz drugih izvora (u odnosu na opštinski budžet). Tako su u 2007. godini vanbudžetska sredstva činila 32,93% budžeta Herceg festa; a u 2008. godini taj procenat je bio 31,28%. U 2009. godini prihod iz drugih izvora iznosio je 31,5%, a 2010. godine čak 42,7%.

GRAFIKON 8 – PRIHODI JUK HERCEG FEST 2007 – 2010 (U EUR)

Treba takođe primetiti i da pad sredstava iz opštinskog budžeta prati stalni rast sredstava iz drugih izvora, što je za svaku pohvalu.

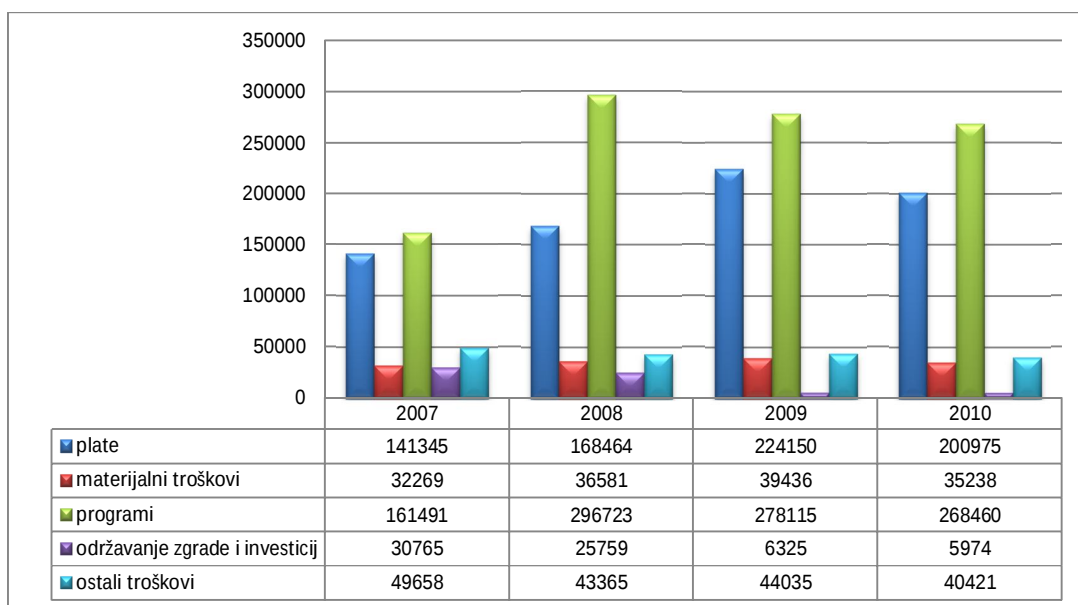
GRAFIKON 9 - PRIHODI JUK HERCEG FEST 2007 – 2010 (U EUR)

I u rashodnoj strani budžeta JUK Herceg Fest ima sve karakteristike uspešnih savremenih ustanova. Naime, najveći deo sredstava (između 38,8 % 2007. i 51,98% 2009. godine) troši

se na programske aktivnosti. Plate zaposlenih učestvuju u rashodima u procentu između 29,51% (2008.) i 37,86% (2009. godine)

GRAFIKON 10 - STRUKTURA POTROŠNJE JU HERCEG FEST 2007 – 2010 (U EUR)

Javna ustanova Zavičajni muzej i Umjetnička galerija „Josip-Bepo Benković“ Herceg-Novi (skraćeni naziv: JU Muzej i Galerija Herceg-Novi) osnovana je 1949. godine pod nazivom Narodni muzej Herceg-Novi. Pedesetih godina XX vijeka iz sastava Muzeja izdvojeno je arhivsko i bibliotečko odjeljenje i formirane samostalne ustanove, a Muzej nastavlja rad pod imenom Zavičajni muzej Herceg-Novi, kao lokalna institucija čiji je osnivač Skupština Opštine Herceg-Novi. 5. aprila 1967. godine odlukom SO Herceg Novi galerija „Josip-Bepo Benković“ je pripojena Zavičajnom muzeju, pa ustanova od tada djeluje u postojećem organizacionom okviru.

JU Muzej i Galerija funkcionise kao javna ustanova sa dvije radne jedinice i dvije zgrade: Zavičajni muzej na Toploj, ul. Mirka Komnenovića 9 i Galerija „Josip-Bepo Benković“ u Starom gradu, ul. Marka Vojnovića 4. Sjedište ustanove je u galeriji „Josip-Bepo Benković“. U ustanovi su formirane muzejske zbirke: arheološka, etnološka, istorijska i zbirka savremene umjetnosti sa odgovarajućim stručnim kadrom, dokumentacijom i izložbenim prostorom. U ustanovi djeluje konzervatorsko-restauratorska radionica i biblioteka, a odlukom SO Herceg-Novi pod stručni nadzor JU Muzej i Galerija su stavljeni ostaci zbirke kapetana Miroslava Štumbergera („Dom starog kapetana“) u Baošićima. Trebalo bi ipak pomenuti da nije izvršena primopredaja zbirke i dokumentacije od strane Zadužbinskog odbora i zgrada nije sanirana.

Arheološka zbirka se počela formirati 1953. godine, kada je Zavičajni muzej otvoren za javnost, u početku otkupom predmeta, a kasnije raznim vrstama arheoloških istraživanja. Zbirka nije imala kustosa od 1984. do 1988. godine, a samo manji broj predmeta je bio muzeološki obrađen. Od 1988. zapošljavanjem arheologa obrađuje se postojeća zbirka i obogaćuje novim predmetima sa arheoloških istraživanja. Arheološka zbirka danas broji 400 muzealija, kompletno obrađenih, po zakonski propisanom modelu, u klasičnoj i elektronskoj formi sa foto-dokumentacijom. Urađena je i revizija zbirke uz učešće Matične muzejske i dokumentacione službe Narodnog muzeja Crne Gore 2000. godine. U toku je obrada predmeta sa novijih arheoloških istraživanja 2001 – 2009. godine. Zbirka ima tri kustosa sa položenim stručnim ispitom (uključujući direktora ustanove), od toga jednog sa zvanjem muzejskog savjetnika. U toku je procedura za dobijanje istraživačkih licenci za arheološka istraživanja u skladu sa novom regulativom. Izložbeni prostor u Zavičajnom muzeju obuhvata 2 prostorije sa 6 vitrina, dio centralne prostorije na ulazu sa parapetnom pločom iz crkve Sv. Tome u Kutima i lapidarijum u dvorištu. U zbirci se čuvaju kopije dokumentacije sa arheoloških istraživanja, a svi poznati arheološki lokaliteti su obrađeni u elektronskoj formi sa foto-dokumentacijom i GPS pozicioniranjem. Zbirka raspolaže sa jednom kancelarijom u Zavičajnom muzeju i jednom većom prostorijom za obradu materijala u Galeriji, računarom, digitalnim foto aparatom, GPS uređajem i geodetskim instrumentom (nivelirrom). Objavljeno je više stručnih i naučnih radova sa arheoloških istraživanja i rekognosciranja. Arheološka zbirka u potpunosti ispunjava uslove predviđene novom regulativom i ima uslove i kapacitete za formiranje Arheološkog odjeljenja sa specijalizovanim zbirkama (praistorija, antika, srednji vijek, novi vijek, podmorska zbirka..)

Etnološka zbirka se takođe počinje formirati 1953., najvećim dijelom otkupom predmeta, a posljednjih godina najčešće poklonima građana. Zbirka ima 600 predmeta sa kompletnom nestandardnom dokumentacijom. Rađena je revizija, a u toku je reinventarizacija. Do sada je obrađeno 150 predmeta po zakonski propisanom modelu. Zbirka ima 2 kustosa sa položenim stručnim ispitom, od kojih jedan ima zvanje muzejskog savjetnika. Izložbeni prostor obuhvata 6 izložbenih prostorija sa ukupno 310 izloženih predmeta. Zbirka raspolaže kancelarijom i računarom. Dio etnološke zbirke koji je predat na konzervaciju u Ljubljani prije rata, nije vraćen u Herceg-Novi i dan-danas se nalazi kod konzervatora Franca Curka u Nišu. Ustanova nije u mogućnosti da povрати taj dio zbirke bez pomoći države. Etnološka zbirka će po završenoj reinventarizaciji u potpunosti ispuniti uslove predviđene novom regulativom i ima uslove za formiranje Etnografskog odjeljenja sa specijalizovanim zbirkama.

Istorijska zbirka se formira od 1953., najvećim dijelom od trofejnog oružja i fotografija iz II svjetskog rata, kao i kopija arhivskih dokumenata vezanih za Herceg Novi. Zbirka nije imala kustosa do 2003. godine. Do 2007. godine je popisano 507 muzealija i 1521 fotografija iz II svjetskog rata, odnosno sa duplikatima 1881. Urađeno je 100 osnovnih

listova bez foto-dokumentacije. Zbirka ima jednog kustosa istoričara sa položenim stručnim ispitom, koji privremeno ne obavlja posao kustosa zbog imenovanja na mjesto vršioca dužnosti direktora JUK Herceg Fest Herceg Novi. Izložbeni prostor u Zavičajnom muzeju obuhvata jednu prostoriju sa 11 panoa i 2 vitrine. Zbirka ima kancelariju i računar. Istorijska zbirka će po završenoj reinventarizaciji u potpunosti ispuniti uslove predviđene novom regulativom i ima uslove za formiranje Istorijskog odjeljenja.

Umjetnička zbirka - Umjetnička zbirka se formira od 1967. godine poklonima umjetnika i otkupom radova. Zastupljeni su radovi sa prostora bivše SFRJ. Revizija zbirke je rađena 2001. i 2010. godine. Zbirka sadrži 244 muzealije obrađene po zakonski propisanom modelu sa foto-dokumentacijom. Još nije urađena revizija i reinventarizacija zbirke ikona. Zbirka ima jednog kustosa istoričara umjetnosti sa položenim stručnim ispitom. Prostorni uslovi uključuju kancelariju, izložbeni prostor Ustanove cca 200 m² (2 sale) za povremene samostalne i kolektivne izložbe i depo. Po završenoj reviziji i reinventarizaciji zbirke ikona u potpunosti će se ispuniti uslovi predviđeni novom regulativom.

Biblioteka – Stručna muzejska biblioteka se formira od osnivanja ustanove i sadrži oko 1000 naslova. Biblioteka nije bila u funkciji od 1985. do 2008., nije imala odgovarajući stručni kadar, ni prostoriju. Revizija i reinventarizacija bibliotečkog fonda je urađena 2000. godine, 2001. je odvojena jedna prostorija u Zavičajnom muzeju za biblioteku, koje je 2008. opremljena policama i namještajem i zaposleno je stručno lice sa VSS sa zvanjem bibliotekar-informatičar.

Konzervatorsko-restauratorska radionica funkcioniše od 1983. godine. Ima opremljen atelje u sjedištu ustanove, jednog konzervatora sa VŠS i jednog sa VSS, oba sa položenim stručnim ispitom. Radionica je osposobljena za konzervatorsko-restauratorske radove na štafelajnom i zidnom slikarstvu, mozaiku, metalu, drvetu i papiru. U toku je procedura za dobijanje konzervatorskih licenci.

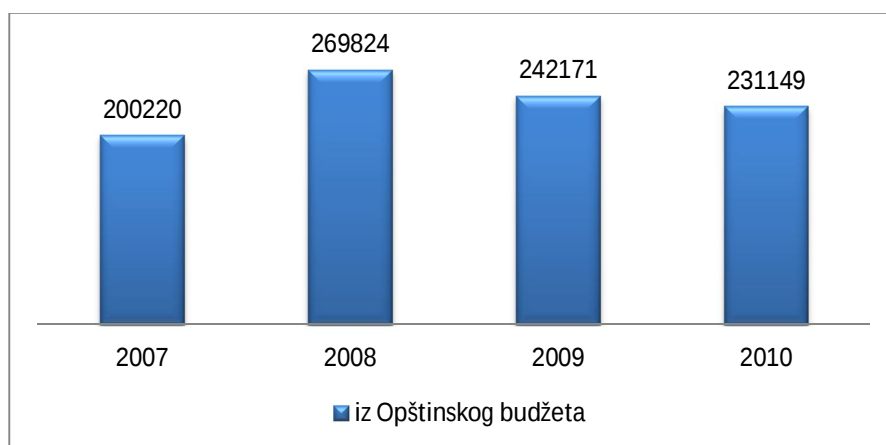
„Dom starog kapetana“ - zbirka Miroslava Štumbergera (Baošići) – kako primopredaja zbirke nije izvršena i zgrada nije sanirana, kustos Doma starog kapetana privremeno obavlja druge poslove prema potrebama ustanove.

Centar za dokumentaciju - u sjedištu ustanove čuva se muzejska dokumentacija (inventarska knjiga, knjige ulaza i izlaza, kopije osnovnih listova). Zaposlen je jedan muzejski tehničar – dokumentarista (SSS) sa položenim stručnim ispitom. Centar ima kancelariju i računar.

U ustanovi su zaposlena 4 muzejska tehničara – vodiča (SSS) sa položenim stručnim ispitom (2 u Muzeju, 2 u Galeriji), čime je obezbijeđeno da su oba objekta otvorena za posjetioce čitav dan (dve smjene), šest dana u sedmici. Ustanova ima tehničkog sekretara, tehničko lice, 2 kućna majstora (1 sa punim radnim vremenom, a 1 sa pola radnog

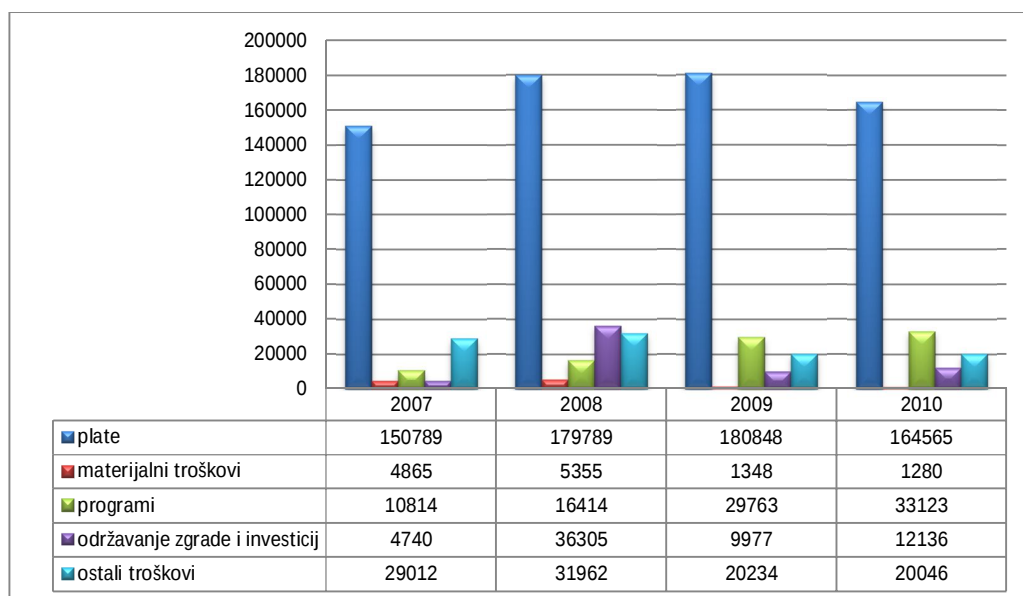
vremena) i čistačicu. Ustanovi nedostaje dokumentarista sa VSS, muzejski pedagog, fotograf i jedna čistačica. Kao prelazno rješenje po jedan od kustosa zbirke može se imenovati za dokumentaristu i muzejskog pedagoga, jedan od muzejskih tehničara ili kustosa sa poznavanjem fotografije za fotografa, a zapošljavanje čistačice se može riješiti sa osnivačem ustanove do kraja tekuće godine.

GRAFIKON 11 - PRIHODI JU ZAVIČAJNI MUZEJ HERCEG NOVI I GALERIJA JOSIP BEPO BENKOVIĆ 2007 – 2010 (U EUR)

Budžet JU Zavičajni muzej Herceg Novi i umjetnička galerija "Josip Bepo Benković" kreće se u rasponu između 200.220 € (2007.) i 269.824 € (2008. Godine) i u celini potiče iz opštinskog budžeta.

GRAFIKON 12 - STRUKTURA POTROŠNJE JU ZAVIČAJNI MUZEJ HERCEG NOVI I GALERIJA JOSIP BEPO BENKOVIĆ 2007 – 2010 (U EUR)

U strukturi rashoda se vidi značajan deo plata u budžetu ustanove koji se kreće između 66,6% (2008. godine) u kojoj su značajnija sredstva uložena u održavanje zgrade i investicije (36.305 eura) i 75% ukupnog budžeta ustanove (2007. godine). Treba uočiti da se procenat ulaganja u programske aktivnosti povećavao u ovom periodu od 5,4% (2007. godine) do 14,3% (2010. godine)

Iako se od ustanove koja se bavi zaštitom kulturnih dobara ne može očekivati da mnogo zarađuje, niti da odvaja značajnija sredstva za programske aktivnosti (jer su njihove redovne aktivnosti, u stvari, njihovi programi), ipak se danas od svih ustanova očekuje da bar neki deo svog budžeta obezbede iz drugih izvora. Kada bi od 220.000 turista koji svake godine dolaze u Herceg Novi, samo 10% posetilo muzej i ostavilo po jedan euro, budžet muzeja bi bio 10% veći, a budžet za programe bi mogao da se duplira. Posebno šansu za razvoj predstavljaju prekogranični projekti, koji bi za kulturu Herceg Novog, imajući u vidu njegov položaj na tromedi i prijem Hrvatske u EU (od 2013), trebalo da budu jedan od značajnih izvora finansiranja. U ovoj međunarodnoj kulturnoj saradnji javne ustanove u Herceg Novom bi trebalo da imaju vodeću ulogu.

Gradska biblioteka i čitaonica Herceg-Novog nastavlja tradiciju Srpske čitaonice, najstarije narodne biblioteke u hercegnovskom kraju, koja je osnovana sredinom XIX vijeka (po nekim podacima baš 1850. godine). Fond i inventar Srpske čitaonice uništeni su u Prvom svjetskom ratu. Moglo bi se reći da se kontinuitet narodnog bibliotekarstva nastavlja osnivanjem Gradske knjižnice i čitaonice u Herceg-Novom, čija je osnivačka skupština održana je 28. marta 1949. godine.

Od 1985. godine Biblioteka se nalazi na Trgu Herceg Stjepana (Bella vista), u zgradi ukupne površine 420 m², renoviranoj za potrebe Biblioteke. Međutim, poslednjih godina Biblioteka se ponovo suočava sa problemom nedostatka prostora, što je bez sumnje najznačajniji preduslov za efikasno obavljanje bibliotečke djelatnosti. Trg Herceg Stjepana izuzetno je atraktivna lokacija, ali nedovoljan prostor, nenamjenski građena zgrada, pa samim tim i nefunkcionalna, onemogućavaju realizovanje određenih segmenata bibliotečke djelatnosti. Biblioteka ima devet zaposlenih (osam u struci): četiri bibliotekara, jednog višeg knjižničara i tri knjižničara.

Revizija fonda, završena krajem 2006. godine, omogućila je uvid u obim i stanje fonda. Biblioteka posjeduje: nešto više od 50.000 jedinica monografskih publikacija, oko 55.000 svezaka serijskih publikacija i gotovo 70.000 jedinica press-clippinga. Sitni bibliotečki materijal (plakati, pozivnice, katalozi, razglednice...) nije obrađen niti obuhvaćen ovim brojkama.

Bibliotečki materijal je smješten u pet depoa i organizovan u okviru sledećih fondova: osnovni fond monografskih publikacija, osnovni fond serijskih publikacija, zavičajni fond

(monografske i serijske publikacije, press-clipping i sitni bibliotečki materijal) i legati. Obrada bibliotečkog materijala obavlja se prema međunarodnim standardima obrade: ISBDM, ISBDS, ISBDA, i UDK sistemu. Od 1990. godine realizuje se automatska obrada podataka uz korišćenje programskog paketa CDS/ISIS aplikacija BIBLIO. Biblioteka posjeduje devet umreženih personalnih računara, a elektronski katalog sadrži oko 60.000 zapisa.

U cilju dostizanja visokih profesionalnih standarda u komunikaciji sa korisnicima 2004. godine postavljena je veb stranica Biblioteke, koja je osmišljena kao sveobuhvatna prezentacija ustanove. Osim informacija iz svih segmenata djelatnosti na veb stranici se nalazi elektronska baza najznačajnijeg legata knjiga dr Dušana Petkovića (5.500 knjiga), kompletan časopis Boka: zbornik radova iz nauke, kulture i umjetnosti u punom tekstu (oko 8.000 stranica), elektronska forma Biltena „Trga od knjige“ (15 brojeva) i veliki broj fotografija.

U 2007. godini Biblioteka je postala članica bibliotečko-informacionog sistema COBISS Crne Gore, što predstavlja korak naprijed u unapređenju djelatnosti i poboljšanju kvaliteta usluga korisnicima.

Bibliografsko istraživanje Boke Kotorske u okviru Zavičajne bibliotečke zbirke Boke Kotorske odvija se kontinuirano već više od dvadeset godina, po međunarodnim pravilima bibliografske obrade bibliotečkog materijala i precizno utvrđenim kriterijumima. Elektronska baza podataka Zavičajne zbirke sadrži više od 20.000 bibliografskih jedinica, 5.000 deziderata, oko 70.000 jedinica press-clippinga, preko 1.000 odrednica leksikonskog tipa: autora Bokelja, znamenitih ličnosti iz Boke Kotorske, toponima, crkava, građevina, istorijskih spomenika u širem smislu riječi.

Biblioteka je vlasnik i izdavač časopisa Boka: zbornika radova iz nauke kulture i umjetnosti, koji zauzima značajno mjesto u bokeljskoj periodici, a koju čini više od 150 naslova: časopisa, listova, novina, almanaha, kalendara, zabavnika, šematizama. Časopis je počeo da izlazi 1969. godine i do sada je objavljeno 27 brojeva. Kontinuitet izlaženja narušen je desetogodišnjim prekidom u periodu 1989-1999. godine. Pokretač časopisa i prvi urednik bio je Ilija Pušić, arheolog i u to vrijeme direktor Zavičajnog muzeja. Motiv pokretanja časopisa bio je da zainteresuje i podstakne naučnike i istraživače na multidisciplinarno proučavanje Boke Kotorske, kao izuzetno kulturno-istorijski značajne regije. Na preko 8.000 stranica, u proteklih 27 brojeva publikovano je gotovo 600 naučnih i stručnih radova, a u časopisu je sarađivalo više od 200 autora. Zastupljeni su radovi iz: istorije, kulturne istorije, umjetnosti, arheologije, pomorstva, turizma, sporta, demografije, biografije, bio-bibliografije znamenitih Bokelja, a stranice Zbornika otvorene su za sve one koji u okviru svog naučno-istraživačkog rada izučavaju regiju Boke Kotorske. Osim zbornika Boka, koji izlazi jedanput godišnje, izdavačku produkciju Biblioteke predstavljaju sledeća posebna

izdanja: Bibliografija članaka iz serijskih publikacija 1874-1913. godine (2000.), Avtobiografija protosinđela Kirila Cvjetkovića i njegovo stradanje za pravoslavlje (2004.), Vodič Gradske biblioteke i čitaonice Herceg-Novog (2005.), Putopisna proza Lazara Tomanovića (2007.) i Mediteranska zagonetka: Boka i Bokelji (2008.) Slava Stojkovića. Izdavačka djelatnost Biblioteke osmišljena je u cilju afirmisanja zavičajnih tema i autora.

Biblioteka posjeduje nekoliko značajnih legata i zbirki. Veliki je broj darodavaca koji su Biblioteci poklonili izvjestan broj knjiga, koje ne čine cjelinu, ili su darodavci izrazili želju da knjige budu inkorporirane u osnovni fond. Izdvojeni su legati: dr Sanje Subotić, Veljka Radojevića, Miloša Kovača, Ilije Zekovića i Miraša Martinovića. Ipak, i po obimu (5.500 knjiga) i sadržaju izdvaja se legat dr Dušana Petkovića. Legat je obrađen po međunarodnim standardima bibliografske obrade, a primijenjen je softverski paket CDS/ISIS aplikacija BIBLIO. U cilju pune afirmacije, katalog legata je u elektronskoj formi dostupan zainteresovanima na web site-u Biblioteke www.bibliotekaherceg-novi.org.rs.

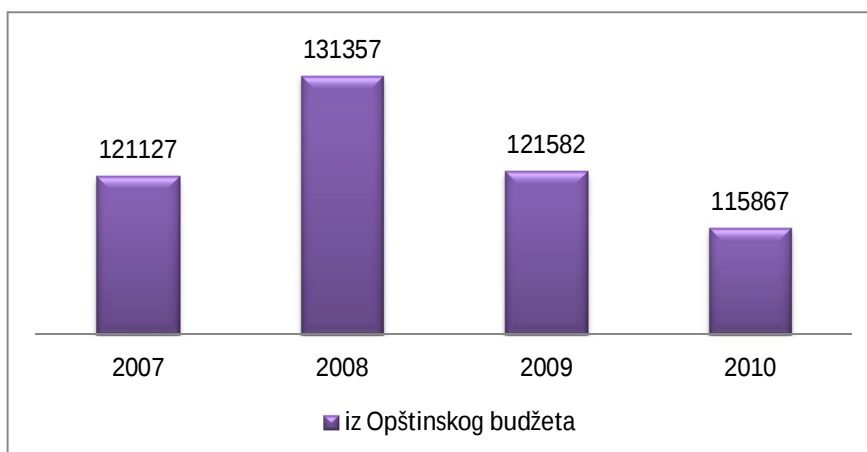
Od 2000. godine Biblioteka se uključuje u međunarodne projekte, od kojih je posebno značajan Projekat saradnje biblioteka Herceg-Novog i Voreala (Francuska), koji je finansiralo ministarstvo spoljnih poslova Francuske i grad Voreal. Uglavnom na temelju dragocjenih saznanja u okviru ovog Projekta osmišljen je rad sa djecom u biblioteci. Nikada od osnivanja Biblioteke, nažalost, nije imala u pravom smislu organizovano Dječije odjeljenje. Osnovni razlog je bio nedostatak prostora. Posljednjih godina, nakon realizovanja projekta saradnje sa Vorealom pokrenuti su programi koji su stručno osmišljeni, koncipirani u skladu sa savremenim standardima rada sa djecom koji se primjenjuju u svijetu, ali dalekosežno gledano, nedjelotvorni, jer nije moguće uspostaviti kontinuitet u skučenom, neadekvatnom prostoru, koji se može koristiti samo 5-6 časova sedmično.

U cilju što cjelishodnijeg ostvarivanja prioritetne misije biblioteke – popularizovanja knjige i čitanja, Gradska biblioteka i čitaonica organizuje raznovrsne programe: književne, press promocije, koncerte, izložbe, pozorišne predstave, dječije scensko-muzičke programe, gostovanja domaćih i stranih pisaca, kao i stručna predavanja i radionice. Tokom godine to znači oko 30 reprezentativnih programa, od čega se oko 70% realizuje na Međunarodnom sajmu knjiga „Trg od knjige“, koji Biblioteka organizuje u ustaljenom terminu 21.-28. jula. Ova manifestacija okuplja oko 50 izdavača, što posjetiocima garantuje bogatu ponudu novih izdanja iz lijepe književnosti i svih oblasti nauke i znanja. Ono što ovaj sajam čini posebnim jesu brojni reprezentativni kulturni programi: predstavljanje novih izdanja, pozorišne predstave, koncerti, dječiji programi... u kojima učestvuju pisci, akademici, duhovnici, univerzitetski profesori, glumci, muzičari, djeca...

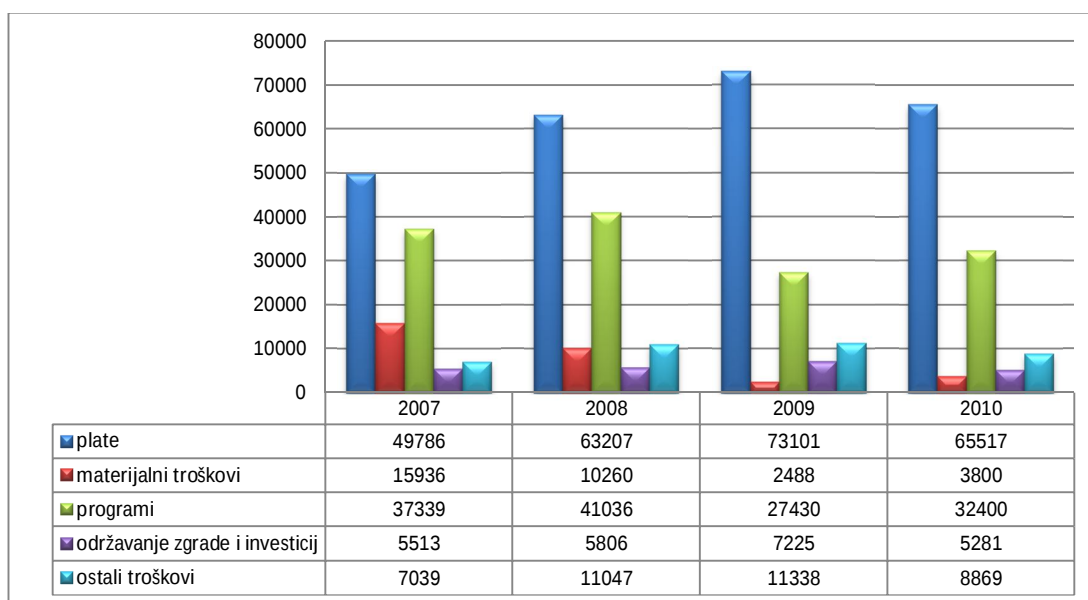
Gradska biblioteka i čitaonica Herceg-Novog dobitnik je nagrade za najbolju biblioteku u Crnoj Gori 2011. godine.

Prihodi JU Gradska biblioteka i čitaonica se, u posljednjih nekoliko godina kreću između 115 i 130 hiljada eura i u celini dolaze iz opštinskog budžeta. Po tome je JU Gradska biblioteka i čitaonica slična JU Zavičanoj muzeju.

GRAFIKON 13 - PRIHODI JU GRADSKA BIBLIOTEKA
HERCEG NOVI 2007 – 2010 (U EUR)

GRAFIKON 14 - STRUKTURA POTROŠNJE
JU GRADSKA BIBLIOTEKA 2007 – 2010 (U EUR)

Razlika se ogleda u tome što, uprkos sličnoj prirodi djelatnosti, biblioteka odvaja znatno veći procenat budžeta na programske aktivnosti i srazmerno manji deo plate zaposlenih. Tako se procenat odvajanja za programe u 2007 i 2008. godini kretao iznad 30% (32,29% u

2007. i 31,24% u 2008. godini). U ovim godinama procenat budžeta koji se odvajao na plate iznosi je 43,06% (2007.), odnosno 48,12% (2008.). U 2009. i 2010. godini, sa krizom i smanjivanjem budžeta opštine (i budžeta ustanove), ovi odnosi su se donekle izmenili te je u 2009. godine za plate izdvajano 60,1%, a 2010. godine 56,55%. U ovim godinama u programske aktivnosti je ulagano 22,6% (2009.) i 27,96% (2010. godine).

I za Gradsku biblioteku i čitaonicu važi ono što je rečeno za Zavičajni muzej. Upravo zato što Gradskom bibliotekom Novljani mogu da se ponose i što predstavlja ne samo jednu od najboljih biblioteka u Crnoj Gori, nego i jednu od najboljih u regionu, morali bi da budu aktivniji u međunarodnim, a posebno regionalnim projektima, što će im dati priliku da svoje djelovanje još više unaprijede.

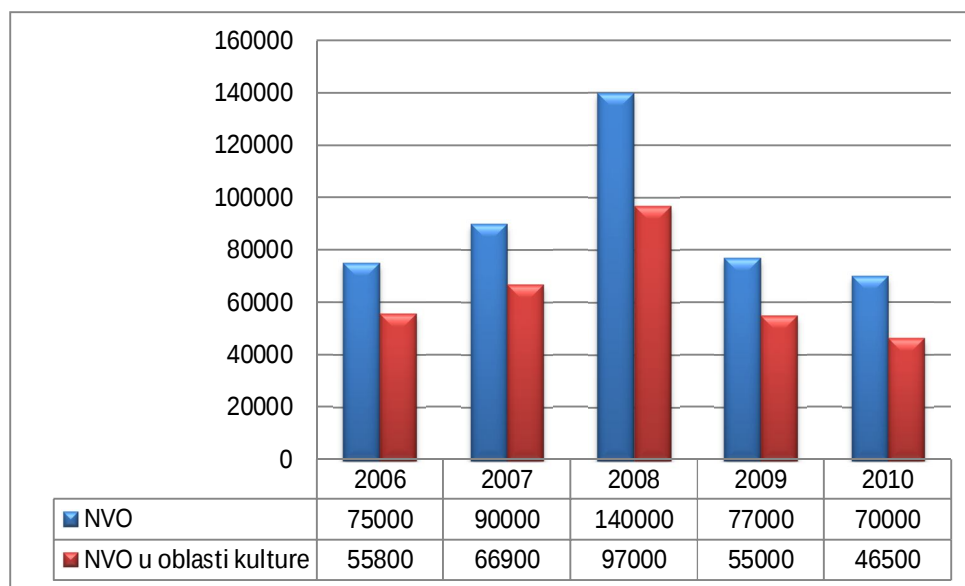
Pored javnih kulturnih institucija u Herceg Novom djeluje i veliki broj nevladinih organizacija u oblasti kulture kao što su: Gradska muzika Herceg Novi, Mjesna muzika Đenovići, Ženska vokalna grupa "Lira", ansambl "Bokeljski galioti", Pjevačko društvo "Stari kapetan", "Bruna", "Zlatni vez", "Exodusi", Kulturno umjetničko društvo "ILija Kišić" Zelenika, KUD "Igalo" Igalo, KUD "Sloga" Đenovići, UC "As", KSC "Diano", NVO Plesni klub "Feniks", NVO "Umjetnička čarolija", Crkveni hor "Rozdestvo" Bijela, Hercegnovsko pozorište, Teatar "Plus", Pozorištanice "Škatula", Književna zajednica Herceg Novi, SPKD "Prosvijeta" Herceg Novi, Društvo "Bratstvo Pokrova Sv. Bogorodice" Kumbor, Nevladina fondacija za kulturu i tradiciju Boke "Rastko Boka", NVO "Horizonti", Organizacija "Glas", Udruženje za njegovanje francuskog jezika i kulture "Avenir", NVO "Prijatelji Herceg Novog", NVO "Likovna maštaonica", NVO "Srpski soko", NVO "Matica Boke", NVO "Matica Crnogorska", Društvo za arhive i povjesnicu Herceg Novog, NVO "Furešti", NVO "Riza" Bijela, Savez filatelista C.Gore, Filatelističko društvo Igalo, Filatelističko - numizmatičko društvo Boka, Filatelističko društvo Herceg Novi, Udruženje fotografa Boke i NVO "Nebesko ognjište Koste Kilibarde" Meljine.

Herceg Novi obiluje i galerijskim prostorima od kojih se ističu: Galerija "Luča" – Đurovića Herceg Novi, "Spinaker" Dragana Mračevića, Galerija "Toma Katurića", Galerija "Sye Ryder", Galerija "Sebastian" Igalo, Atelje Voja Stanica, Atelje Luke Tomanovića, Kreativni studio "Artim" Izabele Matoš, Atelje Aleksandra Prijića, Atelje Nikše Kosića, Atelje Dragice Kosić, Atelje Ilije Martinovića, Atelje Zorana Bulatovića, Atelje Lale Palavršić, Atelje Dragana Pečurice, Atelje Boke Pušić, Atelje Boća Vujovića, Atelje Violete Bolmanović, Umjetnička galerija Spektarart Dobrivoja Petrovića, Studio "Belart" Sava Morovića, Spa Gallery Instituta Igalo, Art Studio Voja Bulatovića Meljine, Umjetnička radionica Nede Fanfani – Đenovići.

Za djelovanje nevladinih organizacija (i među njima nevladinih organizacija koje se bave kulturom) Opština Herceg Novi je izdvajala godišnje prosečno oko 70.000 €, s tim što je u 2008. godini, kada se opštinski budžet duplirao, izdvojeno 140.000 €. Procenat koji se od ovog budžeta izdvaja za organizacije koje se bave kulturom kreće se od dve trećine (66,4%

- 2010. godine) do tri četvrtine (74,4% - 2006. i 74,3% 2007. godine). Ono što bi još trebalo primetiti jeste da se ovaj budžet u poslednjim godinama smanjuje i da je upravo 2010. godine bio najnižem nivou (za nevladine organizacije koje se bave kulturom izdvojeno je samo 46.500 eura)

GRAFIKON 15 - SREDSTVA ZA NVO SEKTOR I ZA NVO U OBLASTI KULTURE
DODELJENA PREKO KONKURSA U PERIODU 2006 – 2010 (U EUR)

KULTURNE MANIFESTACIJE – FESTIVALI

Kao ni jedan drugi grad u Crnoj Gori, Herceg Novi je poznat po svojim festivalima. Oni bi, pametnom kulturnom politikom, trebalo da postanu jedan od osnovnih identitetskih markera Herceg Novog i jedan od izvora zarade za Herceg Novi (a ne jedan od velikih budžetskih korisnika, kao što je do sada bio slučaj).

Praznik Mimoze jeste najznačajnija turističko-propagandna manifestacija na prostorima bivše i ove države. Manifestacija je osnovana 1969. godine, i u najboljim sezonama trajala je, sa velikim brojem različitih programa, u periodu januar – mart, i u Herceg Novom i na gostovanjima, koja su se u turističko-promotivne svrhe organizovala po završetku festivala u gradu. Njegov osnivač je Skupština opštine, a realizacijom se bavio Turistički Savez Boke Kotorske na čelu sa Lazarom Seferovićem. U poslednjih 15 godina Praznik mimoze organizuje Javna ustanova kulture Herceg Fest.

Godine ratova, krize i tranzicije uticale su na obim festivalskog programa, a najdrastičnije na broj gostovanja Karavana Praznika mimoze u drugim gradovima. Poslednjih godina je uobičajeno da traje kroz cijeli februar, kada se realizuje preko 50 muzičkih, pozorišnih, likovnih, književnih, sportskih i glavnih – karnevalskih, zabavnih programa obojenih

Mediterranom. Centralna proslava Praznika mimoze organizuje se prve subote u februaru u Baošićima, gdje se priređuje Fešta od mimoze, ribe i vina (prvobitno Berba mimoze). Na koncepciji Praznika mimoze, po mišljenju mnogih, potrebno je još raditi, a polazišta su: afirmacija i prezentacija lokalnih kulturnih vrijednosti, uz prezencu mediteranskog duha i prezentacija međunarodno priznatih i aktuelnih programa.

Hercegovski zimski salon je jedna od najstarijih manifestacija vizuelne umjetnosti na ovim prostorima, a u Crnoj Gori svakako najstarija. Stariji je dvije godine od Praznika mimoze u čijem se okrilju održava preko četiri decenije. Pokrenut s idejom da u zimskom razdoblju prikaže likovno stvaralaštvo umjetnika koji žive i rade u regiji, salon je vremenom mijenjao fizionomiju. Okrećući se više prema savremenom jugoslovenskom stvaralaštvu, angažovao je više selektora koji su iz republika predlagali izlagače za Salon. Isto tako, kako je počeo da se bavi savremenim vizuelnim izrazom odmakao je od likovnosti u klasičnom smislu, pa mu je ta odrednica u imenu i ukinuta. Kako se smanjivala država, smanjivao se i Salon, tako da je s vremenom postao isključivo crnogorski. Hercegovski zimski salon, nekad jedna od najznačajnijih likovnih manifestacija u socijalističkoj Jugoslaviji od ovogodišnjeg, 45. izdanja ponovno vraća regionalni karakter.

Termin Hercegovskog zimskog salona je februar mjesec, otvaranje je obično prvog četvrtka u februaru, a stalno mjesto mu je Galerija „Josip Bepo Benković“, koja je organizator manifestacije. U Galeriji organizuju i Hercegovsku likovnu scenu – manifestaciju koja predstavlja likovne stvaraoce, akademske slikare i članove strukovnih udruženja koji su stalni ili povremeni stanovnici Herceg Novog.

Bruna Špiler – Međunarodno takmičenje solo pjevača održava se od 2008. godine u organizaciji grupe zaljubljenika u klasičnu umjetnost – najpre u okviru NVO „Adut“, a potom od 2010. godine, samostalno u okviru NVO „Bruna“. Do sada je organizovano pet međunarodnih festivala solo pjevača, sa više od 350 učesnika iz svih republika bivše SFRJ, kao i iz Rusije, Austrije i Albanije. Peti Međunarodni festival održan je od 29. do 31. marta 2012. godine i na njemu je učestvovalo oko 130 solo pjevača iz zemlje i inostranstva. Nakon takmičarskog dijela, na završnoj večeri održan je koncert nagrađenih takmičara pod nazivom „Belkanto za sjećanje“. U okviru festivala premijeno je izvedena opera „Sestra Anđelika“ Đakoma Pučinja, u produkciji kotorske Muzičke škole i hercegovske NVO „Bruna“. U novijoj muzičkoj istoriji Boke to je prva opera pripremljena vlastitim snagama, a sve solistkinje - sada su ili su nekada bile učenice profesorice Mirele Ščasni, predsjednice NVO „Bruna“ i direktorice takmičenja. Na festivalu je predstavljena i knjiga Brune Špiler „Umjetnost solo pjevanja“.

Hercegovske Aprilske Pozorišne Svečanosti (HAPS) – festival je pozorišne umjetnosti pokrenut 1996. godine. HAPS je nastao na inicijativu članova i ljubitelja Hercegovskog pozorišta i kulturnih poslenika Herceg Novog, iz potrebe da se u Herceg Novom, u periodu

od završetka *Praznika mimoze*, a prije manifestacija koje su vezane za ljetnji period, osmisli program koji bi bio dovoljno kvalitetan, a ne previše finansijski zahtjevan.

Nakon pet godina, izmjenom njegove prvobitne koncepcije, u programu učestvuju isključivo renomirani profesionalni pozorišni ansambli i dramski umjetnici iz Crne Gore, Srbije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Makedonije, uz aktuelne predstave domaćina i, povremeno, studentske predstave. Ovako izmijenjena koncepcija naišla je na pozitivan odjek u stručnoj javnosti i kod publike i uticala da se HAPS utemelji kao značajno događanje na pozorišnoj sceni, ne samo Crne Gore, već i u širim razmjerama, pa su na festivalu gostovali ansambli Ateljea 212 iz Beograda, teatra «Joakim Vujić» iz Kragujevca, Crnogorskog narodnog pozorišta, Gradskog pozorišta iz Podgorice, Narodnog pozorišta iz Mostara, Hrvatskog narodnog kazališta iz Splita, Nikšićkog pozorišta, Kraljevskog pozorišta «Zetski dom» sa Cetinja, Kazališta mladih iz Splita, Narodnog pozorišta iz Kikinde, Beogradskog dramskog pozorišta, Centra za kulturu Tivat, Narodnog pozorišta iz Kruševca, Pozorišta mladih iz Novog Sada i mnogi drugi.

Značajan segment *HAPS-a* su i njegovi prateći programi u okviru kojih su organizovane brojne izložbe, književne večeri i promocije knjiga, večeri džeza, tematske projekcije, tribine, performansi, žurke i slično, bivajući tako jedan od festivala 'miljenika' publike i medija.

S obzirom na skromna sredstva kojima raspolaže, a koja se obezbjeđuju iz gradskog budžeta, od prihoda od ulaznica, uz učešće sponzora i skromne, povremene podrške Ministarstva kulture, HAPS se nije koncepcijski razvijao dalje od revijalnog festivala.

Plaketu «Miloš Šami» koja se dodjeljuje za poseban doprinos afirmaciji Hercegovinskih aprilskih pozorišnih svečanosti, od njenog ustanovljenja 2001. godine, dobili su: Teatar mladih iz Novog Sada, Jelisaveta Seka Sablić, Ljuba Tadić, Petar Kralj, Predrag Ejduš, Gradsko pozorište iz Podgorice, Varja Đukić, Mirko Vlahović, Pero Kvirgić, Zijah Sokolović i Branimir Popović.

Sunčane skale - Zabavno-muzički festival, koji, pored domaćih, kroz tri festivalske večeri okuplja i inostrane pjevače. Održava se u mjesecu julu i traje dva ili dana. Prinčeve nagrade, Veče novih zvijezda i Pjesma ljeta su nazivi programskih segmenata; prvo veče podrazumjeva dodjelu godišnjih nagrada u maniru Emi-ja (ne održava se od prošle godine), a druge dvije večeri su takmičarske. Festival je osnovan 1994., organizuje ga Koncertno muzička produkcija „Skale“ sa sjedištem u Podgorici. Festival se u samom gradu nije 'primio' – svake godina ga na par dana (montaža ogromne scene) organizatori kao sasvim finalizovan proizvod presele na Kanli Kuli ili glavni gradski trg što poslednjih godina izaziva polemike i nezadovoljstvo. Iako Novljani Skale ne doživljavaju kao dio svog kulturnog miljea, anketirani turisti ih identifikuju kao prepoznatljivije za Herceg Novi. Opština i Turistička Organizacija značajno participiraju u smještaju izvođača.

Dani muzike - međunarodni festival klasične muzike koji je organizovan u Herceg Novom i Petrovcu u prošlom vijeku okupljao je na početku uglavnom mlade talente, a potom i vrlo cijenjene autore i izvođače klasične muzike iz cijelog svijeta. Kontinuitet festivala je prekinut i nakon dvanaest godina pauze, 2004. godine obnovljeni su Dani muzike u Herceg Novom i dobili stalni termin 10 - 20. jula. Više godina koncerti su se održavali u Starom gradu, osim na Trgu Mića Pavlovića i u Sali Muzičke škole i Crkvi Sv. Jeronima sa jednim do dva velika koncerta u dvorani „Park“, da se sada, uprkos želji za disperzijom programa po više objekata i prostora u gradu, svi programi održavaju u ovoj sali, doduše uz veliku posjećenost. Izvršni producent festivala je JUK Herceg Fest. Festival ima Programski savjet i Umjetničkog direktora (selektora) i operativnog direktora koji su internacionalni profesionalci vezani za Herceg Novi. Program je visoko umjetnički profilisan – sa koncertima od solističkih do orkestarskih.

Trg od knjige - Prvi put je Međunarodni ljetni sajam knjiga u Herceg-Novom organizovan u parku ispred Instituta „Dr Simo Milošević“ na Igalu 1994. godine, zatim se kratko vrijeme održavao pod imenom „Otvorena knjiga“, dok se posljednjih deset godina održava pod imenom „Trg od knjige“. Iako su se organizatori mijenjali, kontinuitet održavanja sajma nije narušen. Od 2003. godine on se organizuje u Herceg-Novom (Stari grad – Trg Hercega Sjepana – popularno Belavista) u organizaciji JU Gradska Biblioteka i čitaonica i pod pokroviteljstvom Opštine Herceg Novi, uz tehničku logistiku koju pruža JUK Herceg Fest. Termin festivala je 21-28. jula. Svake večeri se održi po tri programa. Hercegovski „Trg od knjige“ čine posebnim: impresivan ambijent starog grada, susreti sa piscima, masovna posjeta, ekskluzivni i raznovrsni večernji programi (predstavljanje novih izdanja, dječiji i dramski programi, koncerti).

Noć kulture - Od prvog izdanja 2010. godine, ovaj koncept jednodnevne manifestacije se dopao publici. Po ideji bliska Noći muzeja, ova interpretacija ideje u Herceg Novom ima za cilj revitalizaciju mjesta od kulturnog značaja koja nisu posjećena i objedinjavanje kulturne ponude – posebno iz oblasti likovnih umjetnosti u jednom terminu. Namjera je ovim kvalitetom i dodatnim sadržajima privući što veći broj posjetilaca koji nemaju izgrađene navike u kulturi, prvenstveno kod pripadnika mlađe generacije. Uz noć kulture ponovo je otkrivena Atelje-galerija Luke Tomanovića, publika je kročila u ateljee umjetnika u Starom gradu, u dom i atelje Voja Stanića, a planiraju se zajednički nastupi grupa umjetnika za naredne godine i tome slično. Manifestaciju organizuje NVO „Furešti“ uz pomoć Opštine i JUK Herceg Fest.

Sinestezijski - Festival prvi put održan 2011. Tretirajući gradski prostor kao otvorenu galeriju za novu interpretaciju i nov doživljaj urbanog u starom gradu, kroz savremene vizuelne umjetnosti (grafiti, skulpture u prostoru, murali) „Sinestezijski“ se obraća prije svega mlađoj publici. Termin - prva sedmica avgusta, odnosno posljednja sedmica jula (za

ljetu 2012). Mada se preklapa sa postojećim festivalima, uslovljen je održavanjem drugih manifestacija u regionu za ciljanu publiku. U događaje tokom nedjelje festivala spadaju i radionice, žive svirke, performansi, izložbe, kao i programi za djecu, žurke, urbane igre i takmičenja (nacionalno Paint Klub prvenstvo u crtanju), itd. Organizatori su NVO „Sinestezijska“ i studio D-Band (dizajn) u koprodukciji sa organizatorima DisPatch festivalom u Beogradu.

Filmski festival Herceg Novi – Montenegro Film Festival - Herceg Novi je za razvoj crnogorske kinematografije značajan kao grad u kome je radio "Lovćen Film", kao grad u kome se održavao Jugoslovenski filmski festival, kao lokalitet gdje su mnogi filmovi snimljeni i po ljudima koji su zadužili filmsku umjetnost Jugoslavije. Sve to je nadgradnja na fotografsku i bioskopsku djelatnost, koja je ovdje imala dugu i bogatu tradiciju. Prvi bioskop Herceg Novi je imao 1919. godine, u njemu je "Lovćen film", od 1952. do 1955. godine, imao svoj najplodniji period; grad je dao poznate filmske stvaraoce, pionire filma na ovim prostorima, Antona Lukatelića, Steva Lepetića, Aleksandra Sekulovića, Sima Čolovića, danas u Holivudu priznatog kamermana Bojana Bazelija.

Osnovan 1987. godine od strane Skupštine Opštine Herceg Novi, kao Jugoslovenski festival filmske režije, festival je imao mnoge mjene. Utemeljitelj mu je, takođe Novljanin - poznati filmski radnik Milan Žmukić, direktor filma, visoki profesionalac u zlatno doba jugoslovenske kinematografije koji je zaslužan za najbolje na festivalu – dobru organizaciju i čvrst koncept koji je opstajavao do početka ovog milenijuma. Festival se održava u prvoj dekadi avgusta, na jedinstvenoj sceni ljetnje pozornice "Kanli kula". Njegov značaj je bio veći u vrijeme dok je konceptom nagrađivanja reditelja, slovio kao prestižan festival koji su cijenili sineasti bivše velike Jugoslavije. Od 1993. godine i raspada Jugoslavije nastala je praznina u valorizaciji ostalih segmenata kinematografije, pa je Savjet donio odluku da Festival u Herceg Novom postane Jugoslovenski filmski festival. Još jedna promjena bila je u nazivu festivala 2002. godine - Hercegnovski filmski festival, a najveći zaokret desio se na 22. festivalu kada je festival proglašen manifestacijom od državnog značaja i kada je Grad u organizaciji festivala dobio partnera u Ministarstvu kulture. Od tada je Festival razvio šest programskih selekcija i prikazao preko osamdeset filmova posljednje godine. Festival ima Savjet, umjetničkog direktora, produkcionog direktora, selektora za dokumentarni film i uz JUK Herceg Fest, nosioca realizacije (izvršni producent), te mrežu saradnika-ca koju gradi od mladih kadrova. Sekcije: glavni takmičarski program (kinematografije jugoistočne Evrope) na Kanli Kuli; bioskopski hitovi – Forte Mare; dokumentarni film – trg Belavista; studentski film i tematska sekcija Amfiteatar Hercegnovskog pozorišta; najmlađa sekcija su dječji filmovi. Nagrade na Festivalu su Zlatne mimoze. O nagradama odlučuje internacionalni žiri.

"Guitar Art Summer Fest" - Ovaj festival predstavlja profesionalnu i stručnu manifestaciju koja svakog ljeta okuplja klasične i gitariste svih profila, od đaka osnovnih i srednjih škola, preko studenata, do njihovih profesora i eminentnih gostiju, vodećih svjetskih gitarista. Koncerti, master-class radionice, ljetnja škola gitare spojeni su u 'radno ljetovanje' za učesnike i odličan program za publiku u Starom gradu između Muzičke škole i crkve Sv. Jeronima (Trg Mića Pavlovića). Ove ljetnje edicije starijeg, beogradskog Guitar Art Festivala održavaju se u Herceg Novom od 2006. i vrlo brzo su zaslužile naklonost publike. Osim koncerata uglavnom klasičnog gitarističkog programa, na Kanli Kuli se tokom festivala održi po jedan koncert za širu publiku, a u Galeriji Sue Ryder izložba Guitar visual art. Festival počinje 15. avgusta i traje sedam dana. Realizuje ga dio tima Guitar Art-a (Beograd) i sa umjetničkim i stručnim saradnicima iz Crne Gore i Herceg Novog, uz pokroviteljstvo Turističke organizacije i Opštine Herceg Novi i podršku Herceg Fest-a.

Hercegnovski strip festival - Festival je pokrenut 2008. godine radi promovisanja devete umjetnosti, širenja strip kulture i obrazovanja mladih u tom duhu. Crna Gora, nemajući strip tradiciju u pogledu autorstva i izdavaštva nije imala strip festival, a sada jedan mlađi festival organizuje Podgorica. Iako je izrazito niskobudžetni, na festivalu u učestvuju autori i izdavači iz regiona, zahvaljujući zajedničkoj težnji da promovišu strip i kolegijalnoj solidarnosti. Organizator Hercegnovskog strip festivala je NVO sa istim imenom.

Gro programa koji se sastoji od izložbi, promocija, projekcija, radionica i takmičenja, povremeno tematskih konkursa i rjeđe koncertnih programa (muzika odgovarajućih pravaca). Festival obično traje šest dana počev od prvog petka u septembru mjesecu. Većina programa se odvija u Amfiteatru u okrilju Kluba Hercegnovskog Pozorišta, uz podršku Opštine i saradnju Herceg Festa

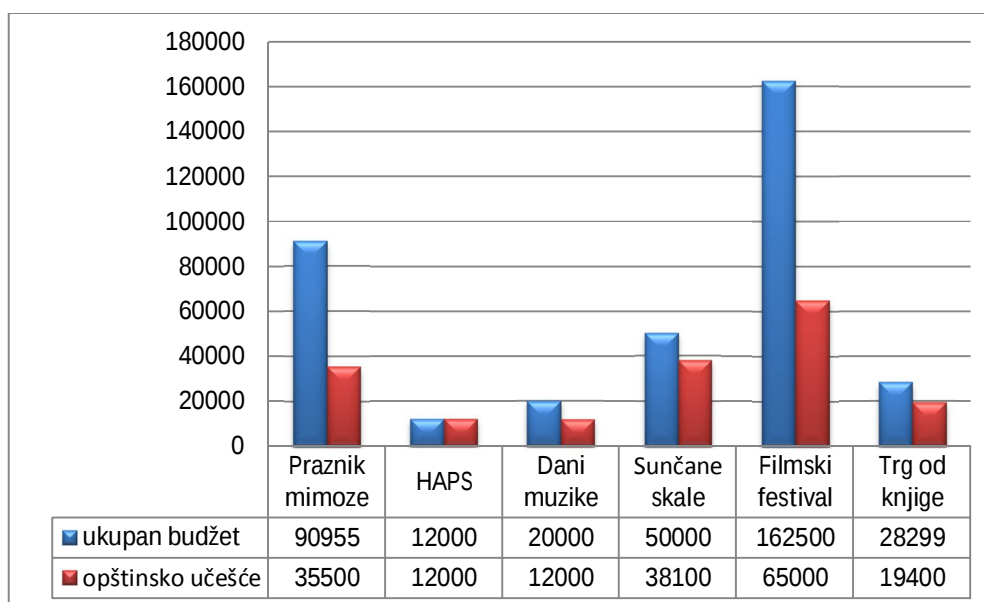
Dani kreativnosti RUKE – razvijao se od skromne izložbe ženskih rukotvorina i kreacija pod istim nazivom organizovane 2005. godine, do multimedijalne manifestacije sa vrlo zanimljivim i osmišljenim programom koja traje pet dana i mijenja termin tokom godina. Organizator je JUK Herceg-Fest, a veliku pomoć pružaju volonteri, sami stvaraoci amateri i profesionalci .

Osim obogaćivanja turističke ponude, „Ruke“ imaju za cilj promovisanje kreativnosti i neformalnog stvaralaštva, animaciju djece i mladih, ali odraslih za kreativno korišćenje slobodnog vremena i ljubav prema stvarima koje nisu industrijske – koje su originalne i rukom izrađene. „Ruke“ su, za šest godina, okupile preko 100 volontera, a smisao je i povezivanje različitih kreativaca i uključivanje novih. Od 2009. manifestacija je u prostoru na centralnom trgu naglo „porasla“, pa dani kreativnosti već podrazumijevaju niz sadržaja – radionica, konkursa, koncerata i drugih umjetničkih programa za publiku, demonstracije i izložbu rukotvorina proizvedenih od strane profesionalnih stvaralaca i amatera i to iz svih dijelova regiona se održava tokom četiri dana. Promjena termina otvara mogućnost za nove

teme koje prate godišnji ciklus u prirodi. Stalni pratioci „Ruku“ su teme poput zdravih stilova života, ekologija, reciklaža tradicionalni zanati, etnologija kroz umjetnost i svakodnevni život. Format manifestacije je porastao na nivo kada mu je potrebna profilisana organizacija, pa se razmišlja se o profilisanju posebne NVO koja bi se ovim temama bavila tokom cijele godine organizujući i Dane kreativnosti „Ruke“.

Budžet koji Opština Herceg Novi odvaja za kulturne manifestacije može se videti na grafikonu 16. Primetno je učešće sredstava iz drugih izvora za Hercegnovski filmski festival koji je nacionalna manifestacija od posebnog interesa, Praznik mimoze i za Sunčane skale, dok ostale manifestacije najvećim dijelom finansira Opština Herceg Novi.

GRAFIKON 16 - UKUPAN BUDŽET KULTURNIH MANIFESTACIJA
I OPŠTINSKO UČEŠĆE U NJHOVOM FINANSIRANJU – 2011 (U EUR)

Takođe iz budžeta opštine Herceg Novi za festivalske aktivnosti i manifestacije opredijeljeno je u 2011. godini za Dane klasične muzike 25.000 €, za Manifestaciju „Ruke“ 2.000 €, Noć kulture 3.000,00 €, Sinesteziiju 2.000 €, Gitar art summer fest 6.000 €, festival „Strip art“ 2.000 €, Manifestaciju „Bruna Špiler“ 5.000 € i Zimski likovni salon 5 000 €.

7. KULTURNE PRAKSE GRAĐANA I GRAĐANKI OPŠTINE HERCEG NOVI

Važan dio analize trenutnog stanja u kulturi Opštine Herceg Novi predstavlja analiza kulturnih potreba, kulturnih navika, ukusa, znanja o kulturi, posjedovanja kulturnih objekata i opreme građana opštine, te njihove ocjene kulturne ponude u opštini. Ove fenomene objedinjeno smo nazvali kulturnim praksama građana i građanki Opštine Herceg Novi.

Istraživanje je dizajnirano kao telefonsko anketno istraživanje sa 31 pitanjem na neproporcionalnom stratifikovanom uzorku od po 250 ispitanika u sve tri opštine u Boki Kotorskoj (ukupno 750 ispitanika). Anketirano je ukupno 668 ispitanika (89,1% planiranog uzorka), od toga je u Opštini Herceg Novi i u Opštini anketirano po 225 ispitanika (90% planiranog uzorka), a u opštini Tivat 218 ispitanika (87,2% planiranog uzorka).

U upitniku su pored prikupljanja osnovnih socio-demografskih podataka za ispitanike (i njihove roditelje i supružnike) od ispitanika traženi i odgovori koji se tiču njihovih kulturnih potreba, njihovih kulturnih navika, ukusa, posjedovanja kulturnih dobara (knjiga) i njihova ocena kulturne ponude u opštini i drugih delovima Boke. Za potrebe strateškog planiranja, analizirali smo kulturne navike građana i građanki opštine Kotor, njihove ukuse i ocjenu kulturne ponude u opštini.

Podaci o uzorku

Anketiranje je sprovedeno u periodu jun – oktobar 2011. godine. Anketirano je ukupno 668 ispitanika/ca (89,1% planiranog uzorka), od čega je u opštini Herceg Novi i u opštini Kotor anketirano po 225 ispitanika/ca (90% planiranog uzorka), a u opštini Tivat 218 ispitanika/ca (87,2% planiranog uzorka). U opštini Herceg Novi, anketiranje je vršeno u Herceg Novom, Zeleniki, Kumboru, Meljinama, Igalu, Bijeloj, Đenovićima, Baošićima, Podima i Toploj. U opštini Kotor anketirani su ispitanici sledećih naselja: Kotor, Dobrota, Ljuta, Orahovac, Perast, Risan, Stoliv, Morin, Prčanj, Radanovići i Lastva Grbaljska. A u opštini Tivat anketa je obavljena u naseljima Tivat, Lastva-Seljanovo, Lepetane, Gradiošnica, Krasići i Krtoli.

Socio-demografski podaci o ispitanicima/cama na nivou čitavog regiona Boke i opština Herceg Novi, Kotor i Tivat mogu se vidjeti u tabelama 6 - 9.

Tabela 6A – Pol ispitanika (Boka Kotorska)

	No	%	Valid %
Ženski pol	379	56,7%	56,8%
Muški pol	288	43,1%	43,2%
Nema pod.	1	0,1%	
TOTAL	668	100%	100%

Tabela 6B – Pol ispitanika (opštine u Boki Kotorskoj)

Pol	Opština Kotor		Opština Tivat		Opština Herceg Novi	
	No	valid %	No	valid %	No	valid %
ženski	140	62,2%	126	57,8%	113	50,4%
muški	85	37,8%	92	42,2%	111	49,6%
total	225	100%	218	100%	224	100%

Ono što se u tabelama 6 može uočiti jeste disproporcionalno prisustvo pripadnika ženskog pola, posebno u opštini Kotor. Na nivou čitave Boke Kotorske, prema rezultatima popisa iz 2003. godine živi 69.611 stanovnika, od čega 36.020 žena (51,7%). Iako je u opštini Kotor taj procenat i nešto viši (52,6%), ovu disproporciju treba imati u vidu u tumačenju rezultata koji se tiču kulturnih praksi.

Tabela 7A – Starost ispitanika (aritmetička sredina i standardna devijacija)

	No	mean	Std.deviation.
Boka Kotorska	668	45,48	17,21
Opština Kotor	225	49,44	17,74
Opština Tivat	218	49,70	17,01
Opština Herceg Novi	225	37,46	13,77

Tabela 7B – Starosne grupe ispitanika (Boka Kotorska)

Starost	No	%	valid %
18 do 30 godina	160	24,0%	24,0%
31 do 45 godina	182	27,2%	27,3%
46 do 65 godina	229	34,3%	34,4%
65+ godina	95	14,2%	14,3%
n.p.	2	0,3%	
Total	668	100%	100%

Tabela 7C – Starosne grupe ispitanika (opštine u Boki Kotorskoj)

Starost	Opština Kotor		Opština Tivat		Opština Herceg Novi	
	No	%	No	%	No	%
18 – 30 godina	40	17,9%	33	15,1%	87	38,7%
31 – 45 godina	49	22,0%	52	23,9%	81	36,0%
46 – 65 godina	92	41,3%	91	41,7%	46	20,4%
65 + godina	42	18,8%	42	19,3%	11	4,9%
Total	223	100%	218	100%	225	100%

U tabelama 7 treba primjetiti značajno prisustvo mlađih ispitanika/ca (38,7% ispitanika/ca između 18 i 30 godina i 36% ispitanika/ca između 31 i 45 godina) u uzorku u Herceg Novom. Ne samo što je prosečna starost ispitanika/ca u Herceg Novom 37 i po godina, nego je i standardna devijacija nešto manje od 14 godina (za razliku od više od 17 godina u

opštinama Kotor i Tivat). Tome treba dodati i disproporcionalno prisustvo ispitanika/ca starosti između 46 i 65 godina u uzorku iz opština Kotor i Tivat (pa i u čitavom uzorku na nivou Boke Kotorske)

Tabela 8A – Obrazovanje ispitanika/ca (Boka Kotorska)

Obrazovanje	No	%
Nepotpuna osnovna škola	9	1,3%
Osnovna škola	34	5,1%
Srednja stručna škola	316	47,3%
gimnazija	49	7,3%
Viša škola	92	13,8%
Fakultet	155	23,2%
Magisterijum/specijalizacija	10	1,5%
Doktorat	3	0,5%
Total	668	100%

Tabela 8B – Obrazovanje ispitanika/ca (opštine Boke Kotorske)

Obrazovanje	Opština Kotor		Opština Tivat		Opština Herceg Novi	
	No	valid %	No	valid %	No	valid %
Nepotpuna osnovna škola	4	1,8%	5	2,3%	0	0,0%
Osnovna škola	15	6,7%	12	5,5%	7	3,1%
Srednja stručna škola	104	46,2%	116	53,2%	96	42,7%
Gimnazija	17	7,6%	12	5,5%	20	8,9%
Viša škola	32	14,2%	30	13,8%	30	13,3%
Fakultet	49	21,8%	39	17,9%	67	29,7%
Magisterijum/specijalizacija	2	0,2%	4	1,8%	4	1,8%
Doktorat	2	0,2%	0	0	1	0,5%
Total	225	100%	218	100%	225	100%

U uzorku na nivou Boke Kotorske nalazi se gotovo četvrtina visokoobrazovanih ispitanika/ca (23,2% sa završenim fakultetom; 1,5% sa magisterijumom i još 0,5% ispitanika/ca sa doktoratom), što je tri puta više od prisustva visokoobrazovanih u populaciji. Ta velika zastupljenost obrazovanih posebno je primetna u uzorku iz opštine Herceg Novi u kome je bilo više od 30% ispitanika/ca sa visokim obrazovanjem.

Tabela 9A – Zanimanje ispitanika/ca (Boka Kotorska)

Grupe zanimanja	No	%	valid %
poljoprivrednici i NKV radnici	67	10,0%	11,0%
kvalifikovani radnici	127	19,0%	20,8%
niži stručnjaci	130	19,5%	21,3%
službenici	48	7,2%	7,9%
mali privrednici	100	15,0%	16,4%
stručnjaci	112	16,8%	18,3%
rukovodioci i veliki privrednici	27	4,0%	4,4%
n.p.	58	8,5%	
total	668	100%	100%

Tabela 9B – Zanimanje ispitanika/ca (opštine Boke Kotorske)

Grupe zanimanja	Opština Kotor		Opština Tivat		Opština Herceg Novi	
	No	valid %	No	valid %	No	valid %
poljoprivrednici i NKV radnici	28	15,0%	23	11,4%	16	7,2%
kvalifikovani radnici	36	19,3%	73	36,1%	18	8,1%
niži stručnjaci	46	24,6%	26	12,9%	58	26,1%
službenici	8	4,3%	17	8,4%	23	10,4%
mali privrednici	17	9,1%	34	16,8%	49	22,1%
stručnjaci	42	22,5%	21	10,4%	49	22,1%
rukovodioci i veliki privrednici	10	5,3%	8	4,0%	9	4,1%
total	187	100%	202	100%	222	100%

Mi smo izvornu skalu zanimanja korišćenu u istraživanju (sa 57 modaliteta) rekodirali u sedam grupa zanimanja. Pri razvrstavanju u grupe zanimanja vodili smo računa da ispitanici/ce koji njima pripadaju imaju približne nivoe obrazovanja, prihoda i da su njihovi uslovi rada slični, kao i o tome koji su osnovni resursi (ekonomski, organizacioni, kulturni, manuelni) na koje se oni/one u svojim radnim i životnim strategijama oslanjaju.

Ono što u tabelama 9 upada u oči jeste nepostojanje među grupama zanimanja izdržavanih lica: nezaposlenih, domaćica, penzionera, učenika i studenata. Tamo gdje je to bilo moguće, oni su rekodirani - i to ne bez razloga. U ispitivanjima kulturnih praksi status nezaposlenih lica više prikriva nego što pomaže analizi. Kulturne dispozicije se formiraju prilično sporo (tokom perioda primarne socijalizacije – u porodici i sa grupama vršnjaka/kinja i kasnije tokom školovanja i na radnom mestu) i prilično sporo mijenjaju. Status nezaposlenog lica (i odsustvo ili smanjenje prihoda koji ga prate) često mijenja nivo participacije u javnoj sferi (mada i to ne nužno – u odnosu na kulturne programe koji nisu skupi ili su besplatni – posjete biblioteci, umetničkim galerijama ili kulturnim spomenicima), ali malo ili nimalo ne utiče na participaciju u privatnoj sferi (čitanje knjiga, novina, bavljenje hobiem, gledanje televizora, slušanje radija, korišćenje kompjutera) i nema uticaja na ukus ispitanika/ca. Takođe status nezaposlenog inženjera/ke, profesora/ke gimnazije i nekvalifikovanog radnika/ce se isuviše razlikuju da bi mogli biti obuhvaćeni jednim skupom - nezaposlenih. Mi smo u istraživanju od ispitanika/ca tražili pet grupa podataka koji se tiču zanimanja: zanimanja ispitanika/ca i trenutnog radnog mesta ispitanika/ca, zanimanja njegovih/njenih roditelja i zanimanja supruga/supruge. Tamo gdje su postojali validni podaci, penzionere/ke smo kodirali prema njihovim prethodnim zanimanjima, podatke o učenicima/cama i studentima/kinjama rekodirali smo prema zanimanju njihovih roditelja, a o nezaposlenima prema zanimanju njihovih zaposlenih supružnika. Podatke o statusu nezaposlenih lica dobili smo uz pomoć pitanja o trenutnom radnom mjestu ispitanika i njihov broj prevazilazi 58 ispitanika/ca koji nisu dali podatke o zaposlenju (pretpostavka je, zato jer su nezaposleni).

Ono što se takođe može uočiti u tabelama 9 jeste da je veliki broj visokoobrazovanih ispitanika/ca rezultirao i neproporcionalno velikim procentom stručnjaka/kinja u uzorku. Istovremeno, u uzorku se našao relativno mali broj službenika/ca, što je s jedne strane objašnjivo malobrojnošću zaposlenih u lokalnim samoupravama, a s druge strane, nestajanjem velikog broja društvenih preduzeća koja su međuvremenu ili propala ili su privatizovana. Promijenjena struktura zanimanja ogleda se u relativno velikom broju privatnih preduzetnika/ca (vlasnika/ca malih radnji i prodavnica), a srazmjerno veliki procenat kvalifikovanih radnika/ca u uzorku iz opštine Tivat, izražava njen do nedavno dominantni industrijski karakter.

S obzirom na to da se radi o neproporcionalnom uzorku, čiji cilj i nije bio dobijanje preciznih podataka o zastupljenosti određenih tipova ukusa ili stepena kulturne participacije, nego prije ustanovljenje osnovnih trendova, odlučili smo se da pri analizama ne vršimo ponderisanje. Za vrstu i tipova analiza koje smo vršili, dobijeni uzorak je bio zadovoljavajući.

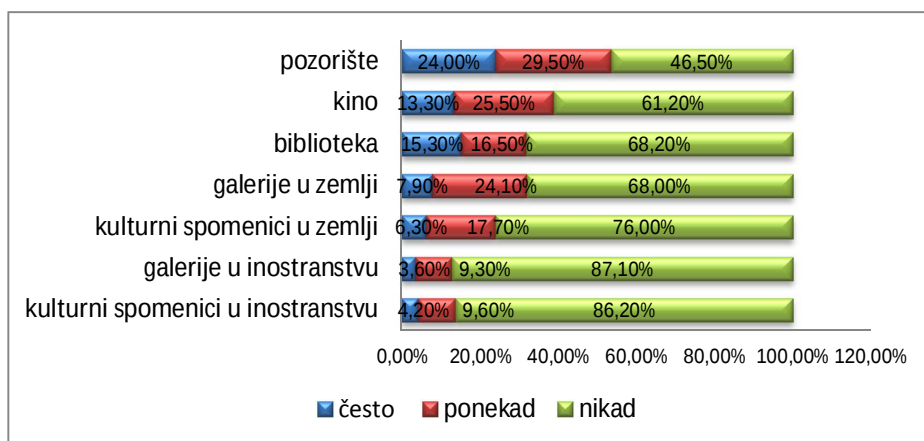
Želeli smo da skrenemo pažnju na disproporcije koje su se njemu mogle uočiti, zato što se zna kako se ovi tipovi odstupanja odražavaju na kulturne prakse. Poznato je, naime, da je starost ispitanika/ca jedan od najvažnijih prediktora kulturne participacije i da učestalost kulturne participacije (posebno u javnoj sferi) opada sa godinama. Godine ispitanika/ca, naravno, imaju uticaja i na tipove ukusa – vezano za kulturne forme (muzičke, filmske, književne žanrove) koji su bili dostupni i popularni u vreme formiranja njihovog ukusa. Takođe gotovo sva istraživanja pokazuju da su pripadnice ženskog pola sklonije tradicionalnim umjetničkim formama od popularnih. A vjerovatno da je osnovni nalaz svih istraživanja kulturne participacije da je obrazovanje najvažniji prediktor kulturnih praksi. Visokoobrazovani ispitanici/ce češće participiraju u kulturnim događajima, raspolazu širim znanjima o istoriji umjetnosti i umjetničkim konvencijama, češće od drugih imaju iskustva sa klasičnom umjetnošću, otvoreniji su prema različitim umjetničkim iskustvima i često kritičniji u odnosu na postojeću kulturnu ponudu. To jednostavno treba imati u vidu prilikom tumačenja dobijenih rezultata.

7.1. KULTURNE NAVIKE GRAĐANA I GRAĐANKI OPŠTINE HERCEG NOVI

Što se tiče faktičkih aktivnosti građana u slobodnom vremenu, istraživanje je pokazalo da značajan broj anketiranih ne pohađa programe kulturnih institucija. Tako npr. gotovo polovina ispitanika iz uzorka u čitavoj Boki nije tokom 12 mjeseci prije anketiranja bila u pozorištu, više od 60% njih nije bilo u kinu, skoro 70% ispitanika nije koristilo usluge biblioteke niti posjetilo umjetničke galerije u zemlji. A više od 85% njih nije bilo u umjetničkim galerijama, niti je pak posjetilo kulturne spomenike u inostranstvu (vidi grafikon 17). Na drugoj strani, onih koji često pohađaju programe kulturnih institucija ili obilaze kulturne spomenike (u našem istraživanju više od 4 puta godišnje) ima manje od

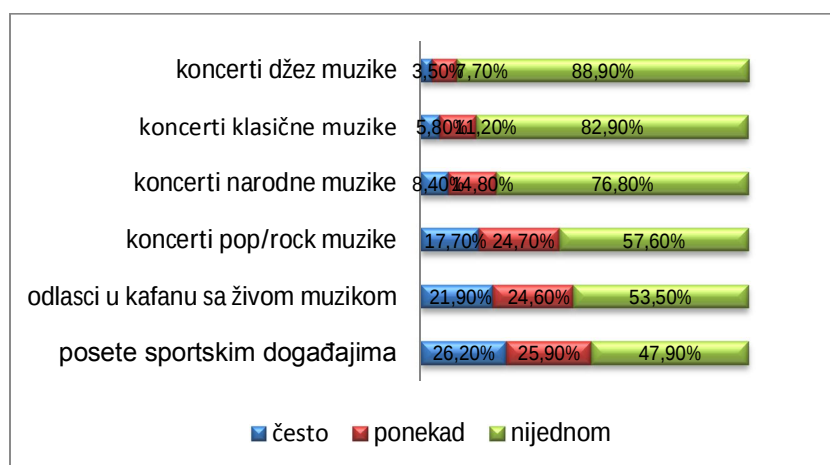
10% kada su u pitanju umjetničke galerije, oko 15% za biblioteke i bioskope i do 25% kada je u pitanju pozorište.

GRAFIKON 17 – KOLIKO SU PUTA UČESTVOVALI U NAVEDENIM AKTIVNOSTIMA U 12 MJESECI PRIJE ANKETIRANJA (BOKA KOTORSKA)

Slične pravilnosti se mogu uočiti i kada su u pitanju koncerti (pop/rok muzike, džez muzike, klasične muzike, ali i narodne muzike). Ni na jednom koncertu klasične muzike nije bilo više od 80% anketiranih iz sve tri opštine Boke, dok se za narodne muzike taj procenat kreće oko 75%. Jedino koncerti pop/rok muzike imaju nešto manji procenat apstinenata, koji je i dalje veći od polovine anketiranih. Među redovnim posjetiocima koncerata ima 3,5% onih relativno često idu na koncerte džez muzike; 5,8% ispitanika koji posećuju koncerte klasične muzike i 8,5% anketiranih za koncerte narodne muzike. Skoro 20% anektiranih bilo je u 12 meseci prije anketiranja više od četiri puta na koncertima pop/rok muzike (vidi grafikon 18).

GRAFIKON 18 – KOLIKO SU PUTA UČESTVOVALI U NAVEDENIM AKTIVNOSTIMA U 12 MJESECI PRIJE ANKETIRANJA (BOKA KOTORSKA)

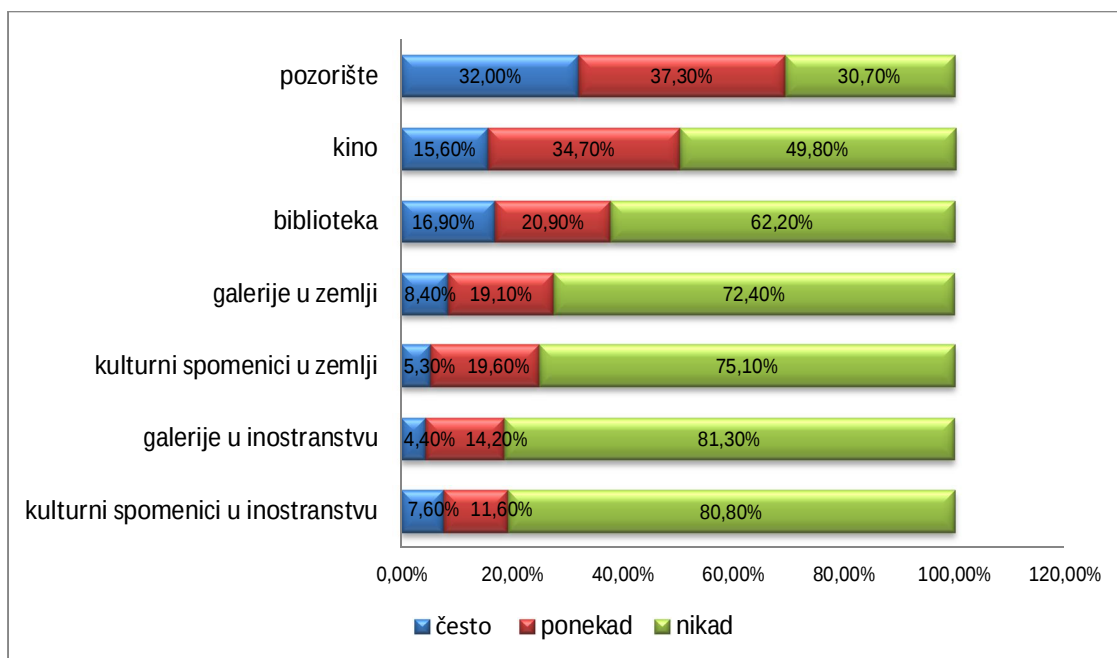

Kao alternativne aktivnosti u slobodnom vremenu (u odnosu na kulturnu participaciju) u upitniku smo ponudili posete sportskim događajima i odlaske u kafane/restorane sa živom muzikom. Iako je procenat onih koji su na ovaj način koristili slobodno vrijeme značajno veći (26,2% često odlazi na sportske događaje, a još 25,9% povremeno; dok 21,9% često odlazi u kafanu/restoran sa živom muzikom i još 24,6% to čini povremeno), ipak je procenat neaktivnih u čitavom regionu Boke dosta veliki (47,9% nije bilo na sportskim događajima godinu dana prije anektiranja i 53,5% nije odlazilo u kafane/restorane gdje su mogli da slušaju muziku uživo).

Već smo u uvodnom dijelu pomenuli da je u uzroku iz opštine Herceg Novi bilo nezrazmerno mnogo mladih i visokoobrazovanih ispitanika/ca. Iako se pouzdano ne može tvrditi u kakvom odnosu stoje uzorak i populacija ni u druge dvije opštine u kojima smo vršili anketiranje, na našu žalost, moramo da upozorimo da je izvjesno da podaci o uzorku iz Herceg Novom ne prikazuju odnose kakvi postoje u populaciji u opštini Herceg Novi. Poznato je da veliki broj mladih i obrazovanih ispitanika/ca podiže nivo kulturne participacije, usmerava ukuse sa savremenim i globalnim umjetničkim formama i doprinosi „strožoj“ ocjeni kulturne ponude. Te „pravce iskrivljenja“ dobijenih rezultata treba imati u vidu.

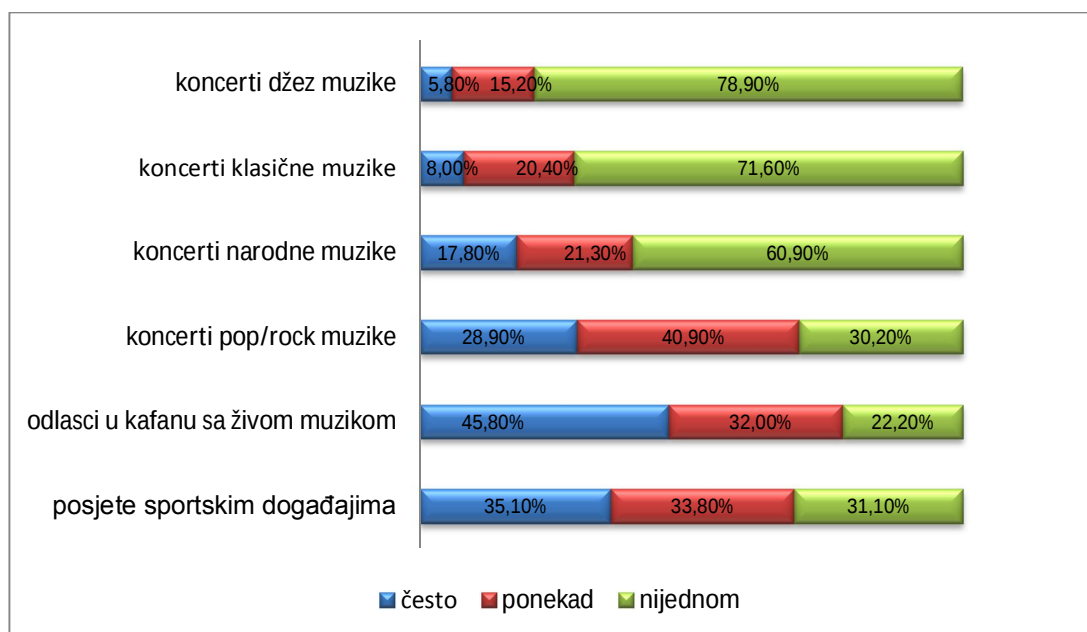
Oni su vidljivi u višem nivou kulturne participacije u opštini Herceg Novi za gotovo sve aktivnosti koje smo ponudili u upitniku. Među anketiranim iz opštine Herceg Novi u pozorište često odlazi 32% ispitanika/ca, a njih još 37,3% povremeno odlazi u na pozorišne predstave. U kino redovno odlazi njih 15,6%, a još 34,7% povremeno pogleda po neki film. Na koncertima pop-rok muzike je u 12 mjeseci pre anketiranja bilo 28,9%, a još njih 40,9% je bilo bar na jednom koncertu. I za koncerte džez, klasične i narodne muzike zabiljeleženi su viši nivoi participacije nego u uzorcima iz druge dve opštine. Tako je, na primer, u 12 mjeseci pre anketiranja, na koncertima džez muzike među anketiranim iz opštine Herceg Novi često bilo 5,8%, a ponekad još 15,2%: na koncertima klasične muzike je često bilo 8% anketiranih, a njih još 20,4% je prisustvovalo bar jednom koncertu klasične muzike; a koncerte narodne muzike je često gledalo 17,8% anketiranih, a povremeno još 21,3%.

GRAFIKON 19 – KOLIKO SU PUTA UČESTVOVALI U NAVEDENIM AKTIVNOSTIMA U 12 MJESECI PRIJE ANKETIRANJA (OPŠTINA HERCEG NOVI)

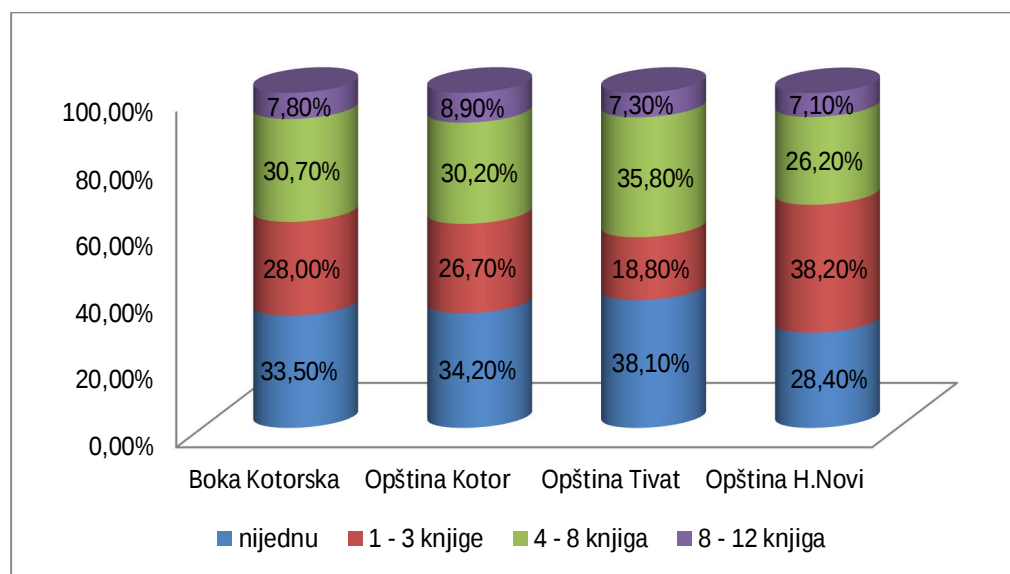
Da dodamo još samo da je skoro 80% anketiranih u godinu dana pre anketiranja bilo u kavanama sa živom muzikom, odnosno da je njih 70% prisustvovalo sportskim događajima.

GRAFIKON 20 – KOLIKO SU PUTA UČESTVOVALI U NAVEDENIM AKTIVNOSTIMA U 12 MJESECI PRIJE ANKETIRANJA (OPŠTINA HERCEG NOVI)

Druga sfera u kojoj smo vršili istraživanje bio je domen privatne (*in-door*) kulturne potrošnje, koju smo operacionalizovali kroz pitanje o broju pročitanih knjiga za vlastito zadovoljstvo, u istom ovom periodu (12 mjeseci prije anketiranja)

GRAFIKON 21 – KOLIKO SU KNJIGA PROČITALI ZA VLASTITO ZADOVOLJSTVO U 12 MJESECI PRIJE ANKETIRANJA

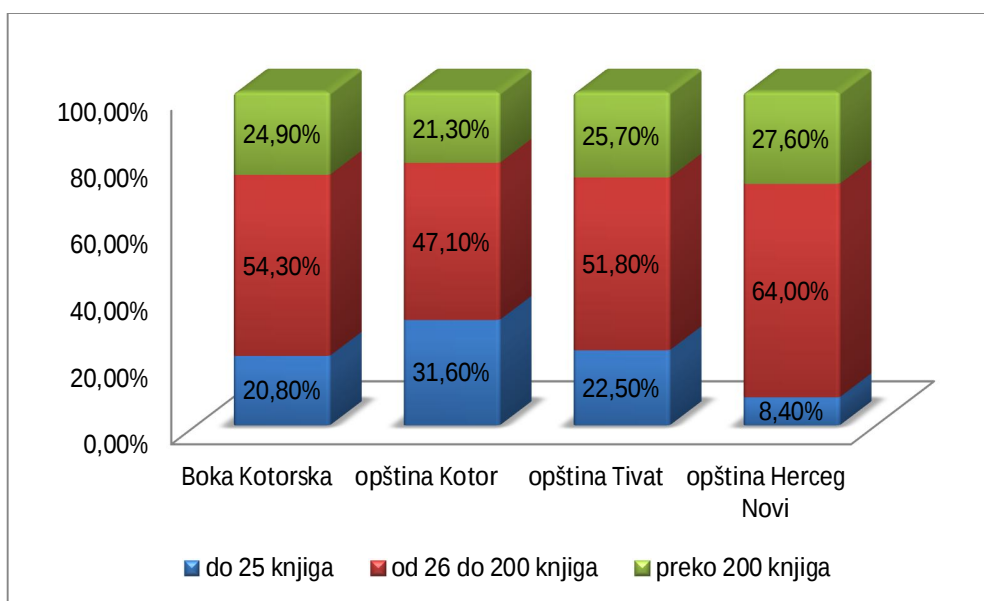
Kao što se može vidjeti iz grafikona 21, „čitalačku klasu“ (W.Grisvold) u regionu Boke Kotorske čini oko 10% ispitanika/ca. Oni spadaju u pasionirane čitače, koji prosječno čitaju jednu knjigu mesječno. Ni na ostalim nivoima čitanja nema nekih posebnih razlika između uzoraka iz opština Boke. Oni koji uopšte ne čitaju knjige čine oko trećinu uzorka (navećih procenat njih je Tivtu, a najmanji u Herceg Novom); procenat onih koji su u 12 mjeseci pre anketiranja pročitali bar jednu knjigu kreće se oko četvrtine uzorka (uz ponovo najveći procenat u Herceg Novom), da bi se i broj onih koji redovno čitaju, iako nisu pasionirani ljubitelji knjige, ponovo kretao oko trećine anketiranih.

Iako pitanje o tome koliko su velike njihove kućne biblioteke ne spada u domen kulturne participacije u užem smislu, istraživanja pokazuju jasne pravilnosti između obima čitanja i posjedovanja knjiga. Izvorna skala ponuđena ispitanicima uključivala je opcije 1) nemam knjiga u kući; 2) do 25 knjiga; 3) od 26 do 50 knjiga; 4) od 51 do 200 knjiga; 5) od 201 do 400 knjiga; 6) preko 400 knjiga. Nakon preliminarnih analiza, nju smo rekodirali u skalu sa tri mogućnosti: 1) kućne biblioteke do 25 knjiga; 2) biblioteke od 26 do 200 knjiga; i 3) kućne biblioteke sa više od 200 knjiga.

Rezultati prikazani u grafikonu 22 pokazuju posjedovanje biblioteka solidne veličine (od više od 200 knjiga) u domovima oko četvrtine anketiranih. Procenat onih čije su biblioteke

prosječne veličine (između 26 i 200 knjiga) kreće se od 47,1% u opštini Kotor, do 64% anketiranih u opštini Herceg Novi. Ispitanika koji ili ne posjeduju knjige u kući ili su njihove biblioteke jako male ima više od 30% u opštini Kotor, oko 20% u opštini Tivat i samo 8,4% u opštini Herceg Novi.

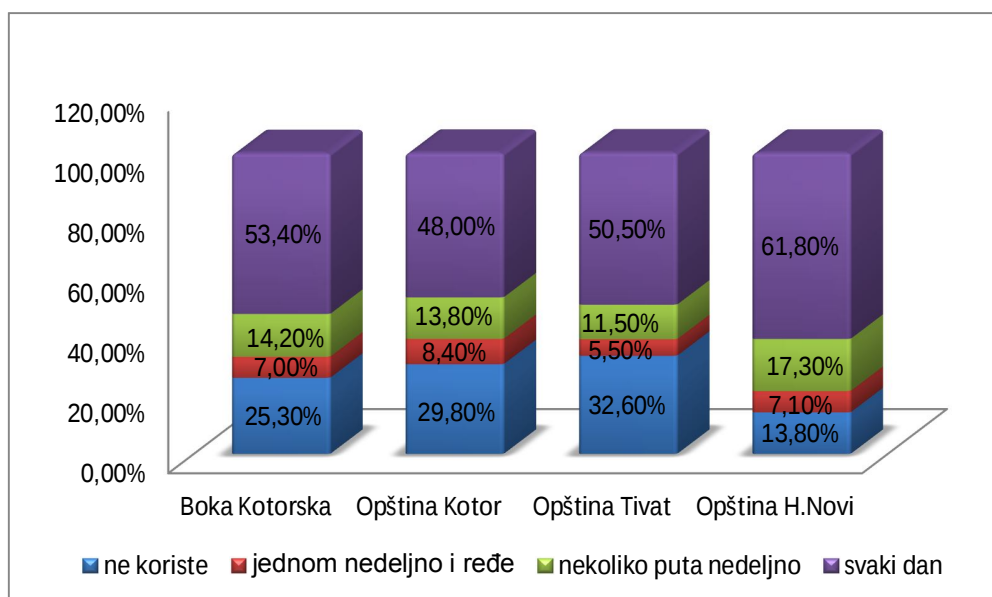
GRAFIKON 22 – VELIČINA KUĆNIH BIBLIOTEKA ISPITANIKA

Posljednji segment kulturne participacije koji smo ispitivali u ovom istraživanju ticao se medijskih navika ispitanika/ca. Pošto je poznato da je gledanje televizije gotovo univerzalno (u gotovo svim istraživanjima širom sveta kreće se između 95% - 100%), odlučili smo se da ispitamo korišćenje najnovijeg medija – kompjutera, a posredno i internet servisa. Zbog naknadnog uvida u značaj radio stanica u regionu Boke Kotorske (jednim dijelom i zbog nepostojanja lokalnih i regionalne televizijske stanice), žalimo što se u upitniku nije našlo pitanje o slušanosti radio stanica i programa, koje bi svakako trebalo uvrstiti u neko buduće istraživanje.

U grafikonu 23 može se vidjeti da polovina anektiranih (u sve tri bokeljske opštine) koristi kompjuter svakodnevno (u opštini Herceg Novi je taj procenat čak 61,8%). Na drugoj strani, oko 30% ispitanika/ca u opštinama Kotor i Tivat uopšte ne upotrebljava kompjuter. U Herceg Novom kompjuter ne koristi samo 13,8% anketiranih. Grupe koje kompjuter upotrebljavaju povremeno (nekoliko puta nedjeljno ili jednom nedjeljno i rjeđe) čine zajedno 20% – 25% uzorka u opštinama.

GRAFIKON 23 – KOLIKO ČESTO UPOTREBLJAVAJU KOMPJUTER

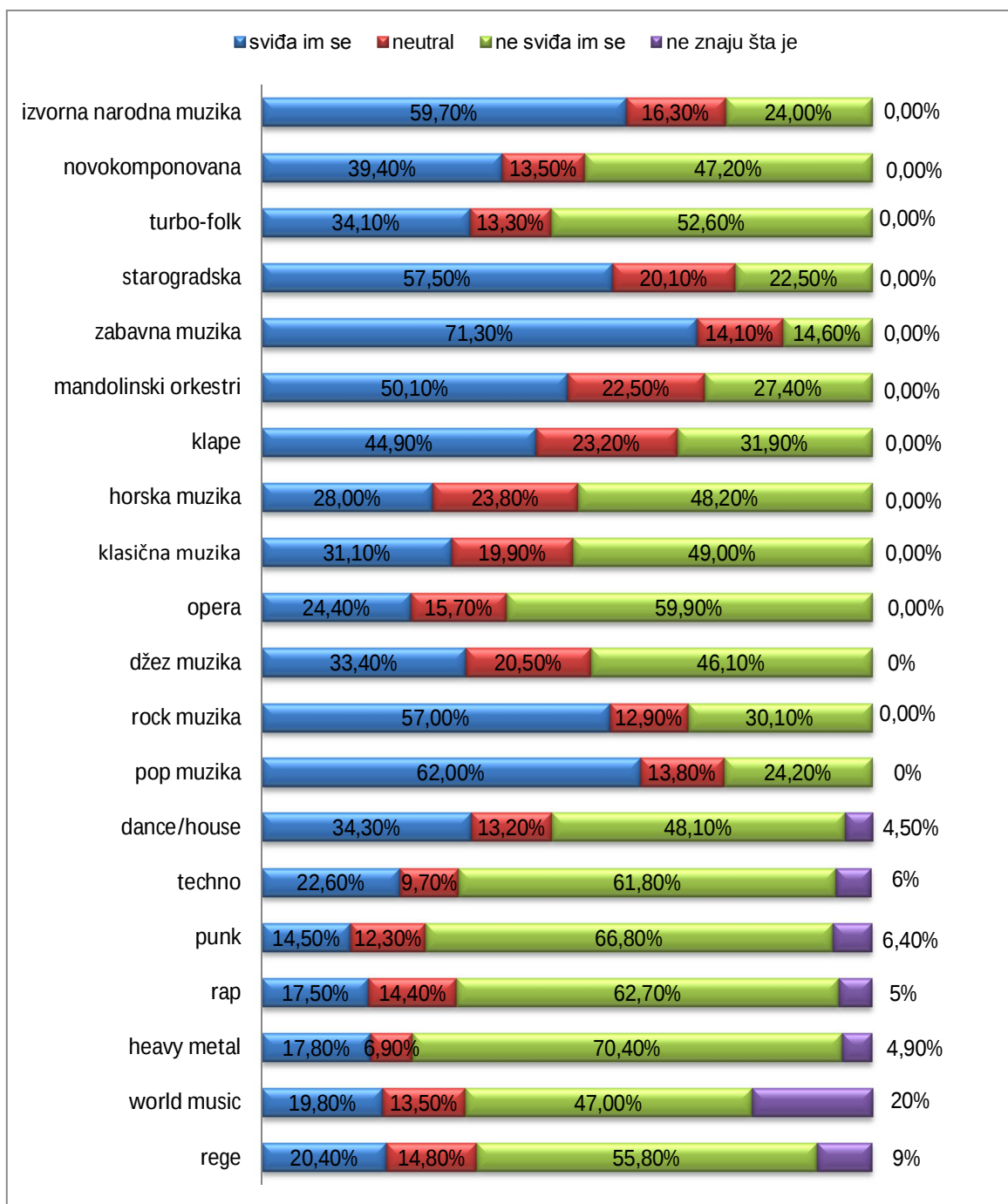
7.2. UKUSI GRAĐANA I GRAĐANKI OPŠTINE HERCEG NOVI

Druga bitna oblast koju smo ispitivali bile su estetske preferencije u oblasti muzike građana i građanki Opštine Herceg Novi. Kao što se može videti na grafikonu 24, omiljeni muzički žanrovi u uzorku na nivou čitave Boke Kotorske su zabavna muzika 71,3%; pop muzika 62%; izvorna narodna muzika 59,7%; rok muzika 57% i starogradska muzika 57,5%.

Klasičnu muziku, operu i horsku muziku voli između 25% i 30% anketiranih, a savremene forme popularne muzike (dens/haus, tehno, rep, hevi metal) između 15% i 35% anektiranih, a novokomponovanu muziku između 35 i 40%. Zanimljivo je da među anketiranimima na nivou čitavog regiona, broj onih kojima se sviđaju muzičke forme tipične za bokokotorski zaliv – muzika klapa i mandolinskih orkestara – kreće oko polovine anketiranih.

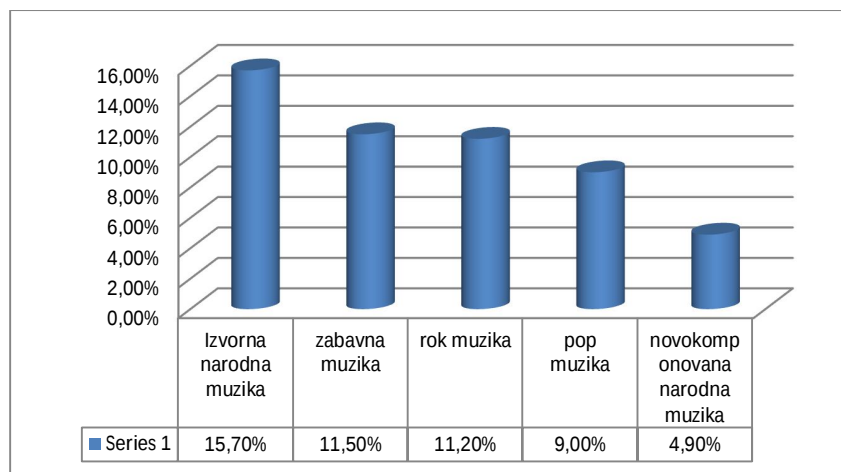
Kada se posmatraju njihovi odgovori u odnosu na sve ponuđene muzičke žanrove, najvećem broju ispitanika/ca iz čitave Boke Kotorske se sviđaju zabavna muzika (71,3%), pop muzika (62%), izvorna narodna muzika (59,7%), starogradska muzika (57,5%), rok muzika (57%) i muzika mandolinskih orkestara (50,1%). Još jedan važan muzički marker ovih prostora – muzika klapa – sviđa se 44,9% ispitanika/ca.

GRAFIKON 24 – MUZIČKI UKUS GRAĐANA I GRAĐANKI BOKE KOTORSKE

Kada smo od ispitanika/ca tražili da izdvoje samo jedan muzički žanr kao najomiljeniji, dobili smo podatke koji se mogu videti na grafikonu 25. Najveći procenat ispitanika/ca je, kao svoj omiljeni žanr, naveo izvornu narodnu muziku, potom zabavnu i rok muziku, pop muziku i novokomponovanu narodnu muziku.

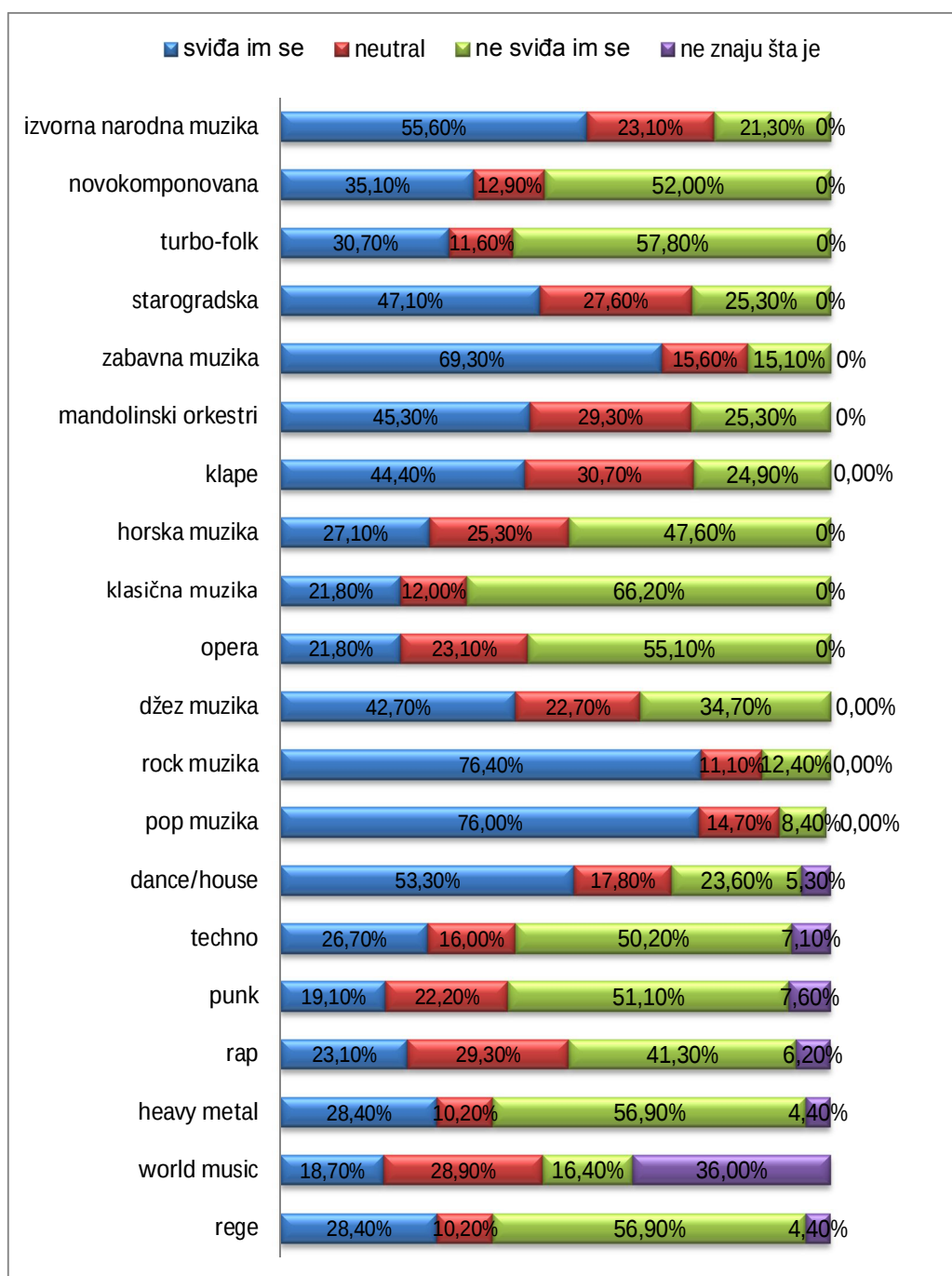
GRAFIKON 25 – OMILJENI MUZIČKI ŽANR GRAĐANA I GRAĐANKI
OPŠTINA BOKE KOTORSKE

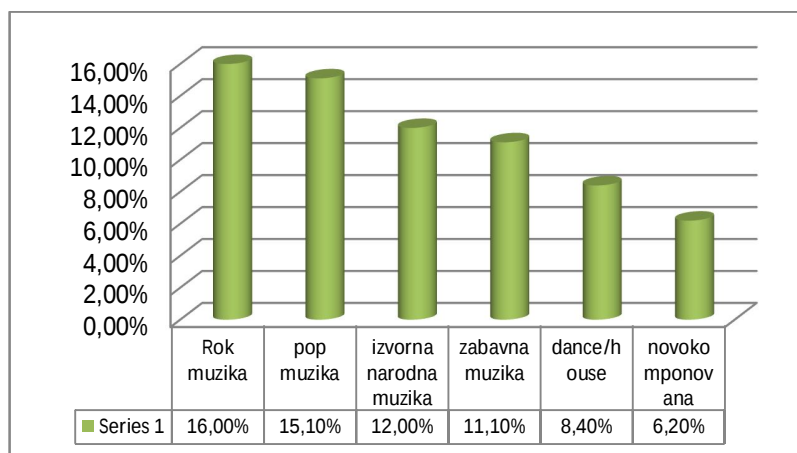
U opštini Herceg Novi izbori u odnosu na muzičke žanrove su značajno drugačiji u odnosu na druge dve opštine iz Boke (grafikon 26). To je prvenstveno rezultat disproporcija u uzorku o kojima smo više puta govorili (mada ne možemo tvrditi da ne postoje i neku drugi razlozi za to). Veliki broj mladih ljudi u uzorku i veliki broj visokoobrazovanih značajno je doprineo time da sa kao najpopularniji žanrovi pojavljuju rok muzika (76,4%), pop muzika (76%), dance/house muzika (53,3%) ili džez muzika (42,7%). Pored njih, značajnom broju ispitanika/ca se sviđaju zabavna muzika (69,3%), izvorna narodna muzika (55,6%) i starogradska muzika (47,1%)

Ista ova tendencija se može uočiti i u prikazu odgovora na pitanje o tome koji je njihov najomiljeniji muzički žanr (grafikon 27). Po prvi put se ovdje rok muzika pojavljuje kao ona za koju to najveći broj ispitanika/ca navodi (16%). Na drugom mestu po učestalosti izbora je pop muzika (15,1%), a potom slede izvorna narodna muzika (12%), dance/house (8,4%) i novokomponovana narodna muzika (6,2%).

GRAFIKON 26 – MUZIČKI UKUS GRAĐANA I GRAĐANKI OPŠTINE HERCEG NOVI

GRAFIKON 27 – OMILJENI MUZIČKI ŽANR GRAĐANA I GRAĐANKI OPŠTINE HERCEG NOVI

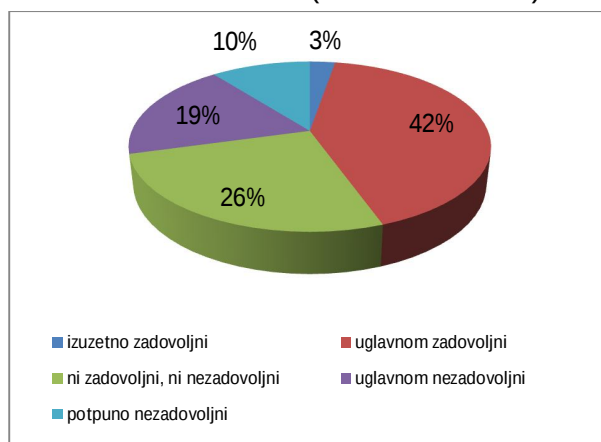

7.3. OCJENA KULTURNE PONUDE

Posljednji aspekt istraživanja koji smo koristili u strateškom planiranju jeste ocjena kulturne ponude u opštini Herceg Novi. Od ispitanika smo tražili da navedu da li su zadovoljni brojem i kvalitetom pozorišnih predstava, književnih večeri, filmova, likovnih događaja, koncerata zabavne/pop muzike, koncerata rok muzike, koncerata narodne muzike, koncerata džez muzike, koncerata Gradske muzike i koncerata klasične muzike i da navedu svoj stav u rasponu od izuzetno sam zadovoljan-na, do uopšte nisam zadovoljan-na, a bila je ostavljena i mogućnost da navedu da određenog tipa događaja (za njihov ukus) ima previše. Potom smo od njih tražili da, po istom modelu ocijene rad kulturnih institucija u svakoj od opština i da daju ocjenu ukupne kulturne ponude u opštini.

Ocjena kulturne ponude u Herceg Novom data je grafikonomima 28 – 39. U svojim ocjenama ispitanici/ce iz Herceg Novog su bili stroži od drugih ispitanika/ca, što se jednim djelom ponovo može dovesti u vezu sa velikim brojem mladih ljudi i visokoobrazovanih ispitanika/ca u uzorku. Kulturnom ponudom u opštini je zadovoljno samo 26,9% ispitanika/ca, dok je jedino u Herceg Novom bilo više onih koji su nezadovoljni ukupnom kulturnom ponudom (32,3%). Ispitanici/ce iz Herceg Novog su jednako nezadovoljni radom kulturnih institucija u opštini – zadovoljno je samo njih 29,3%, a nezadovoljno 43,6%. Ono čime su bili najzadovoljniji jeste ponuda pozorišnih predstava (59,1%) i ponuda izložbi i manifestacija iz oblasti likovnih umjetnosti (54,2%), a veliki procenat ispitanika/ca je zadovoljan i ponudom koncerata zabavne i pop muzike (44,4%). Za jedan broj ispitanika/ca je ponuda koncerata narodne muzike dobra (41,5%), ali je to izazvalo 29,5% ispitanika/ca da navedu da ih za njihov ukus u Novom previše. Ispitanici/ce iz Herceg Novog su najmanje zadovoljni ponudom koncerata džez i rok muzike.

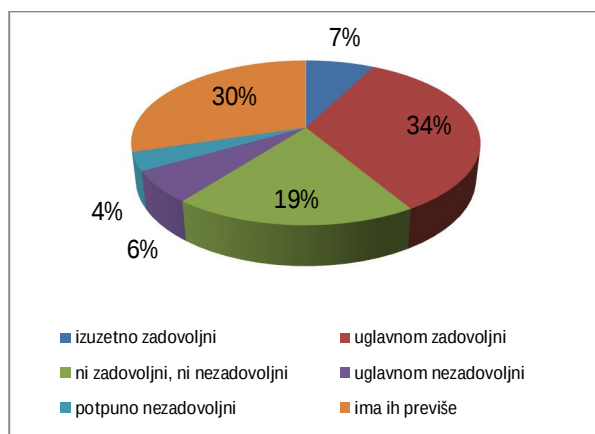
GRAFIKON 28 – OCJENA PONUDE KONCERATA ZABAVNE/POP MUZIKE (OPŠTINA H.NOVI)

GRAFIKON 29 – OCJENA PONUDE KONCERATA ROK MUZIKE (OPŠTINA H.NOVI)

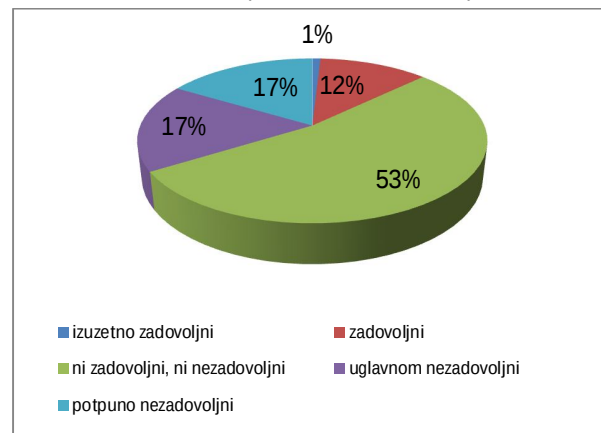
GRAFIKON 30 – OCJENA PONUDE KONCERATA NARODNE MUZIKE (OPŠTINA H.NOVI)

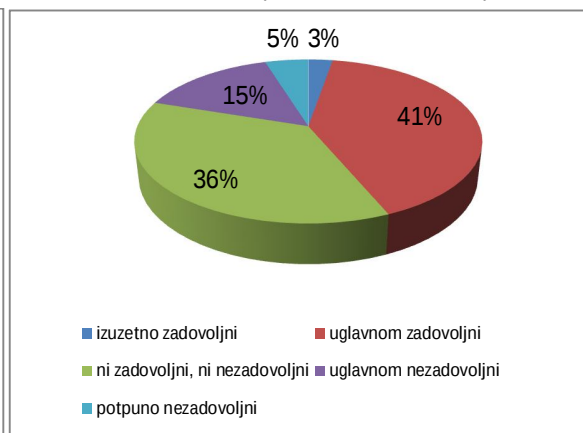
GRAFIKON 31 – OCJENA PONUDE KONCERATA DŽEZ MUZIKE (OPŠTINA H.NOVI)

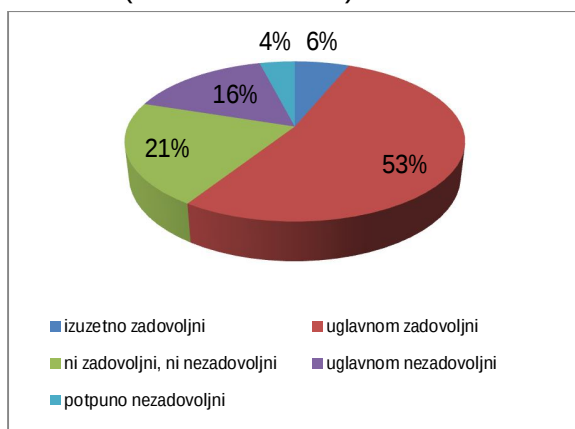
GRAFIKON 32 – OCJENA PONUDE KONCERATA GRADSKJE MUZIKE (OPŠTINA H.NOVI)

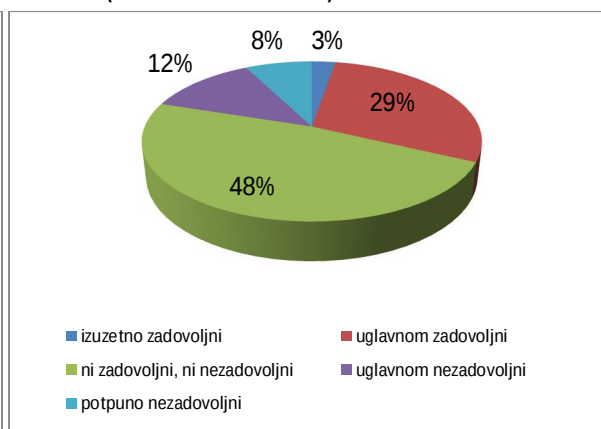
GRAFIKON 33 – OCJENA PONUDE KONCERATA KLASIČNE MUZIKE (OPŠTINA H.NOVI)

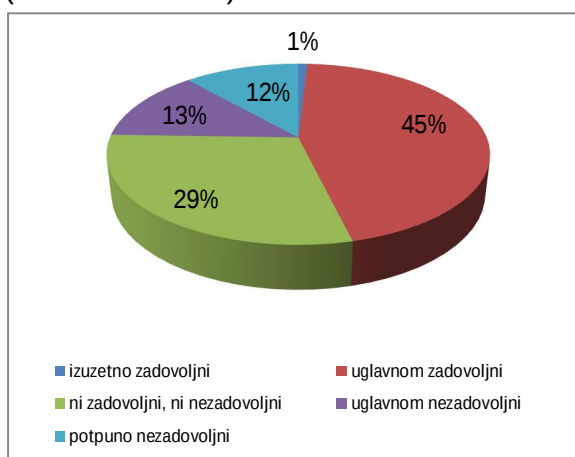
GRAFIKON 34 – OCJENA POZORIŠNE PONUDE (OPŠTINA H.NOVI)

GRAFIKON 35 – OCJENA PONUDE KNJIŽEVNIH VEČERI (OPŠTINA H.NOVI)

GRAFIKON 36 – OCJENA PONUDE FILMOVA (OPŠTINA H.NOVI)

GRAFIKON 37 – OCJENA PONUDE LIKOVNIH DOGAĐAJA (OPŠTINA H.NOVI)

GRAFIKON 38 – OCJENA RADA KULTURNOG CENTRA U H.NOVI

GRAFIKON 39 - OCJENA UKUPNE KULTURNE PONUDE U OPŠTINI H.NOVI

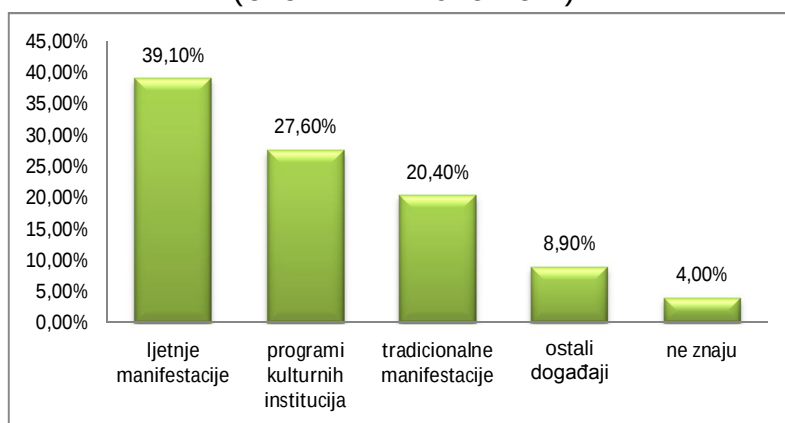

Zanimljivo je, pri razmatranju ocjene kulturne ponude u opštini, sjetiti se podataka o tome koliko građani i građanke Herceg Novog pohađaju kulturne događaje i, s druge strane, njihovih estetskih preferencija, odnosno ukusa. Tek u ukrštanju ovih grupa informacija, moguće je procijeniti u kom pravcu bi kulturnu politiku trebalo voditi.

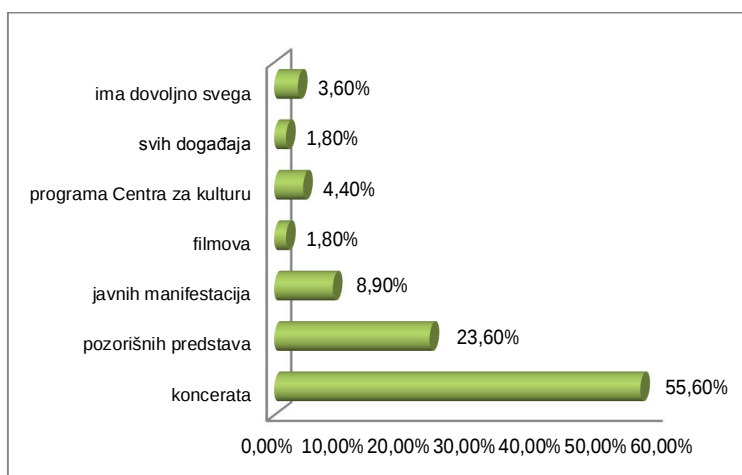
Ispitanike smo takođe zamolili i da navedu šta ocjenjuju kao najbolji kulturni događaj u prethodnoj godini, kao i čega bi, po njihovoj proceni, trebalo da bude više u kulturnoj ponudi grada.

Među ispitanicima/cama iz Herceg Novog pak, skoro 40% kao najbolje kulturne događaje izdvaja ljetnje manifestacije (pretpostavka je festivale po kojima je ovaj grad poznat), potom programe kulturnih institucija, tradicionalne manifestacije, a zatim i ostale programe.

GRAFIKON 40 – NAJBOLJI KULTURNI DOGAĐAJ U PROTEKLOJ GODINI
(OPŠTINA HERCEG NOVI)

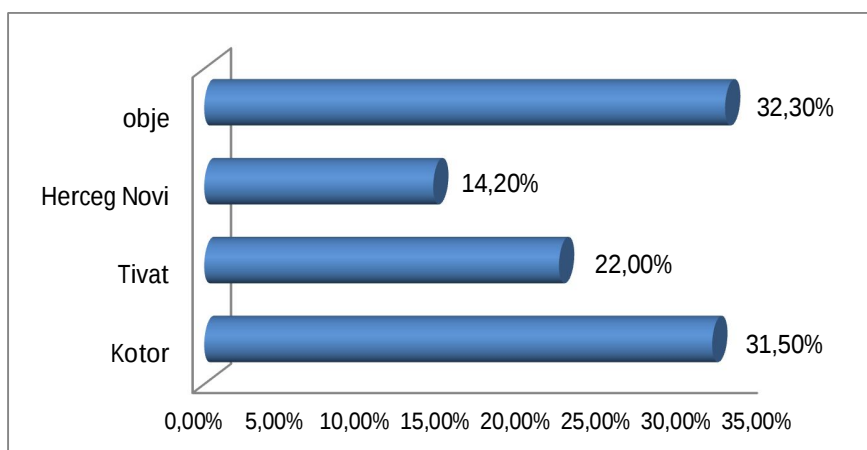
GRAFIKON 41 – ČEGA BI ŽELELI DA IMA VIŠE U KULTURNOJ PONUDI OPŠTINE
(OPŠTINA HERCEG NOVI)

U Herceg Novom ubedljiva većina (više od 50%) se opredelila za koncerte, a gotovo četvrtina ispitanika/ca smatra kulturnoj ponudi nedostaje još dobrih pozorišnih predstava. Od ostalih odgovora jedino se još izdvajaju odgovori koji pominju javne manifestacije kao nedovoljno zastupljene u kulturnoj ponudi u opštini.

U poslednjem segmentu istraživanja, ispitanike/ce smo pitali i da li odlaze da participiraju u kulturnim događanjima u neku od susjednih opština (i koju). Pokazalo se da publiku koja se kreće duž regiona u potrazi za dobrim kulturnim događajima, čini otprilike 25% anketiranih iz čitave Boke Kotorske. U odgovorima na pitanje u koju od opština odlaze na kulturne programe, od ove grupe 32,3% je navelo da odlazi u obje opštine (pored njihove), 31,5% da na kulturne programe odlazi u Kotor, 22% da odlaze u Tivat, a samo 14,2% da na kulturne događaje odlaze u Herceg Novi. (vidi grafikon 42).

GRAFIKON 42 – U KOJU OD SUSJEDNIH OPŠTINA ODLAZE NA KULTURNE DOGAĐAJE

Značajnije posjete drugim opštinama vezuju za pozorišne predstave, koncerte rok i pop muzike. U slučaju pozorišnih predstava često u druge opštine odlazi 7%, a povremeno 9,6% anketiranih. Kada su u pitanju koncerti rok muzike druge gradove često posećuje 4,6% ispitanika/ca, a povremeno njih 8,1%. Dok za koncerte pop muzike često u druge gradove odlazi 5,2%, a povremeno čak 12,6%. Mimo ovih primera često na kulturne događaje u druge opštine Boke odlazi između 2% i 3% anketiranih, dok se procenat onih koji povremeno odlaze da gledaju kulturne događaje u druge dve opštine kreće između 5% i 8%.

8. REZULTATI SWOT ANALIZE

Svi do sada predstavljeni podaci bili su osnov za vršenje SWOT analize. SWOT analiza je oruđe menadžmenta kojim se vrši procjena kapaciteta aktera djelovanja – u ovom slučaju kulturnog sistema opštine Herceg Novi - i karakteristika okruženja u kome se djelovanje odvija. Ona uključuje analizu četiri komponente: 1. **Strengths** (snage) – pozitivnih osobina aktera ; 2. **Weaknesses** (slabosti) – negativnih osobina aktera; 3. **Opportunities** (šansi) – spoljašnjih faktora koji bi mogli pozitivno da utiču na ostvarenje planiranih ciljeva ; i 4. **Threats** (pretnji) – spoljašnjih faktora koji bi mogli negativno da utiču na realizaciju ciljeva i rezultata/projekata. Rezultati SWOT analize mogu biti od pomoći i u projekciji strateških ciljeva, jer bi ovi ciljevi po pravilu trebalo da proizilaze iz SNAGA aktera na kojima se baziraju; njihovih **SLABOSTI** koje se ojačavaju; **PRILIKA** u okruženju koje se koriste i **PREPREKA** koje se izbjegavaju.

SWOT analizom identifikovane su neke od osnovnih snaga i slabosti opštine Herceg Novi u oblasti kulture, kao i povoljne i nepovoljne okolnosti u okruženju koje mogu doprinijeti razvoju kulture, odnosno ograničavati njen razvoj.

Kao osnovne SNAGE SEKTORA KULTURE u opštini Herceg Novi identifikovane su:

- Značajna kulturna tradicija i bogata kulturna baština (u oblasti književnosti, likovnih umetnosti, pozorišta, muzike)
- Identitet umetničkog grada (koji ga prati od ranije)
- Definisane i profesionalne javne ustanove
- Postojanje značajnih produkcijskih kapaciteta (umetnika, NVO-a i menadžera u kulturi)
- Bogato amatersko stvaralaštvo
- Postojanje publike (za sve vrste programa)
- Dosta raspoloživog prostora za realizaciju programa (Dvorana „Park“, Dom kulture u Bijeloj i Dom kulture u Đenovićima, tvrđave, trgovi, galerije, muzej, biblioteka, zadužbine)
- Trgovi u gradu su potencijalne pozornice za različite umetničke programe
- Tvrđave (Kanli kula, Forte Mare, Španjola..)
- Sakralno graditeljsko nasljeđe (89 crkvenih objekata – 75 pravoslavnih i 14 katoličkih)
- Kulturna raznolikost (tromeda Crne Gore, Hrvatske i Bosne i Hercegovine)
- Kulturna raznolikost (istorijsko preplitanje pravoslavnih, katoličkih i islamskih kulturnih uticaja)

Glavne SLABOSTI SEKTORA KULTURE u opštini Herceg Novi prepoznate su u:

- Nepostojanju spremnosti da se kultura vidi kao faktor ekonomskog napretka i razvoja opštine
- Nedovoljnoj povezanosti kulture i turizma
- Nepostojanju definisane kulturne ponude grada/opštine
- Nedostatku komunikacije među akterima kulture u Herceg Novom
- Lošem stanju kulturne infrastrukture i tehnike potrebne za kulturne događaje
- Objektima kulture koji nisu privedeni nameni (i koji često stoje prazni i propadaju)
- Zapuštenosti spomenika kulture (Španjola, Kanli Kula, Forte Mare...i nekih starih oblika stepenišnih komunikacija)
- Nepostojanju suvenira specifičnih za Herceg Novi
- Nedostatku savremenog pristupa menadžmentu i marketingu i nedovoljnoj obučenosti za izradu projekata i za fundraising
- Lošoj organizaciji vodičke službe
- Politizaciji kulture i nepotizmu
- Odlivu „mozgova“ (umetnika, sposobnih kadrova i lidera) iz Herceg Novog
- Nepostojanju lokalne TV stanice u Herceg Novom

Kao PRILIKE/ŠANSE za razvoj kulture u opštini Herceg Novi viđeni su:

- Status kandidata Crne Gore za članstvo u EU
- Dostupnost fondova EU
- Geografski položaj – tromeđa, blizina aerodroma u Tivtu i Dubrovnika, povoljna klima
- Međunarodna saradnja u oblasti kulture
- Postojanje mogućnosti i zainteresovanosti za saradnju i umrežavanje – radi smanjivanja produkcionih i organizacionih troškova (u Boki Kotorskoj i Crnoj Gori)
- Članstvo u asocijacijama festivala i umetnika
- Mogućnost za razvoj rezidencijalnih programa
- Privlačan ambijent i klima („zeleni grad“)
- Postajanje pretpostavki za produženje turističke sezone
- Mogućnost promocije grada/opštine kroz poznate javne ličnosti/umjetnike iz Herceg Novog
- (Nostalglična) dijaspora vezana za Herceg Novi
- Stranci rezidenti koji žive u opštini Herceg Novi

Dok su kao osnovne PRIJETNJE/PREPREKE navedeni:

- Loša ekonomska situacija u gradu i Crnoj Gori
- Malo resursa nad kojima nadležnost imaju opština Herceg Novi i njeni organi
- Različite partijske koalicije na gradskom nivou i na nivou Republike
- Nedovoljno finansiranje kulturnih programa u Herceg Novom od strane državnih organa (u poređenju sa drugim gradovima u Crnoj Gori i Boki Kotorskoj)
- Istorijsko nasleđe ratova i nedostatak prekogranične saradnje
- Nepostojanje hotela u Herceg Novom
- Gašenje velikih privrednih subjekata u opštini Herceg Novi
- Mala platežna moć publike
- Niskobudžetni turizam
- Agresivna, kafanska kultura
- Duhovna konzervativnost i zatvaranje u vlastite okvire
- Opšta apatija i nezainteresovanosti građana

9. ELEMENTI ZA PLAN RAZVOJA KULTURE OPŠTINE HERCEG NOVI 2012 – 2016

Tokom procesa izrade Lokalnog programa razvoja kulture opštine Herceg Novi koji je otpočeo u martu 2011. godine, realizovan je veliki broj aktivnosti usmjerenih na prikupljanje podataka o trenutnom stanju u kome se kultura u Herceg Novom nalazi i sugestija o tome na koji bi se način i u kom pravcu situacija mogla promijeniti. Ove aktivnosti uključivale su održavanje fokus grupa po tematskim oblastima; obavljanje polustrukturisanih intervju sa značajnim akterima/kama kulturnog života u Herceg Novom, Tivtu i Kotoru; prikupljanje podataka o finansijskim i ljudskim resursima - gradskim budžetima za kulturu, budžetima kulturnih ustanova, broju i školskoj spremi zaposlenih u kulturnim ustanovama; anketiranje građana/ki opština Herceg Novi, Tivat i Kotor, o njihovim kulturnim potrebama, navikama, ukusima i ocjeni kulturne ponude u njihovim opštinama; mapiranje materijalnog i nematerijalnog kulturnog nasljeđa; mapiranje javnih prostora na području bokokotorskih opština; mapiranje savremenog kulturnog stvaralaštva (umjetnika/ca, umjetničkih grupa i organizacija koje ih podržavaju), kulturnih institucija, nevladinih organizacija u kulturi, umjetničkih udruženja, neformalnih umjetničkih grupa, itd.

Prikupljeni podaci korišćeni su u fazi strateške analize trenutnog stanja u kulturnom polju opštine Herceg Novi, a ujedno su predstavljali polazište za strateško programiranje (definisanje vizije kulturnog razvoja, strateških pravaca razvoja, ciljeva i rezultata i mehanizama za njihovu realizaciju). Strateško programiranje jeste jedna od osnovna faza u procesu strateškog planiranja. Ona je okrenuta budućnosti i moglo bi se reći da predstavlja

strateško planiranje u užem smislu reči. Strateško planiranje se pri tom razlikuje od planiranja u svakodnevnom smislu reči, između ostalog i po tome što ono prvenstveno definiše pravce djelovanja i osnovne ciljeve, dok specifikovanje rezultata djelovanja, projekata i aktivnosti prepušta operacionalnom ili akcionom planiranju na godišnjem nivou. Strategije i nisu ništa drugo nego generalni prioriteti ili pravci djelovanja koje akteri usvajaju, a strateško planiranje pomaže akterima da *identifikuju različite strateške opcije* i da načine *pametnan izbor* među njima.

Pri izboru strateških pravaca djelovanja koristili smo metodologiju „identiteta i izazova“. Već smo pomenuli da smo selekciju strateških pravaca djelovanja vršili „ukrštanjem“ osnovnih identiteta grada/opštine i strateških izazova – događaja i trendova sa kojima će kultura grada/opštine morati da se suoči u srednjoročnom i dugoročnom periodu.

Zadatak strategije je potom da ove identitete gradova obilježi i učini vidljivim njihovim stanovnicima i onima koji gradove posjećuju (uz pomoć odgovarajućih identitetskih markera) i da različitim aktivnostima podstakne razvoj gradova upravo u onim pravcima, koje njihovi identiteti osvjetljavaju. Odnosno da, na drugoj strani, razvije odgovore na spoljašnje pretnje i vlastite slabosti i iskoristi snage u zajednici i prilike koje joj se ukazuju radi kulturnog i ukupnog razvoja zajednice.

9.1. IDENTITETI HERCEG NOVOG

Osnovan 1382. godine zbog trgovine solju, Herceg-Novi je najmlađi od svih starih naših obalnih gradova. Ispresijecan brojnim stepeništima, omeđen drevnim kulama, Herceg-Novi je znan i kao grad zelenila i mimoze, te kao grad umjetnika i festivala. Ali i skala.

Herceg-Novi je grad i tvrđava-kula. Brojna monumentalna, fortifikaciona zdanja najbolji su svjedoci minulih vjekova. Tvrđava Kanli Kula (Krvava kula, Porte di terra), nastala po ponovnom zauzeću Novog (1539. godine) od strane Turaka. U svom donjem dijelu, sa zapadne strane, tvrđava je imala cisternu, koja je kasnije služila kao zatvor. Kula je sanirana poslije zemljotresa, i danas je to jedna od najljepših ljetnjih pozornica, ne samo na crnogorskom primorju, već i na cjelokupnom Jadranu. Ljetna pozornica prima preko 1000 gledalaca i danas se na njoj održavaju kulturno umjetničke manifestacije. Tvrđava je neposredno vezana uz Gornji grad.

Po preuzimanju vlasti od strane Turaka, Španci su za vrijeme svoje kratke, jednogodišnje vladavine (1538/1539), obnavljali gradske tvrđave i kule. Tako je obnovljena i tvrđava Španjola, kako je naziva domicilno stanovništvo, iako u pisanim tragovima (kartama i gravirima), stoji naziv „Gornji grad“. Od tvrđave do grada vodio je podzemni put. Izgled sadašnje tvrđave vezan je za period druge vladavine Turaka (od 1548. godine), kada su Turci porušili manju tvrđavu i izgradili novu. O tome svjedoči orijentalna arhitektura i arapski natpis nad ulazom u tvrđavu. Tvrđava se nalazi na brežuljku Bajer, na

sjeverozapadnoj strani grada, na nadmorskoj visini od oko 170 metara. Sa tvrđave se pruža izuzetan pogled na ulaz u Bokokotorski zaliv.

Tvrđava Forte Mare (Forte di mare) ili morska tvrđava, sagrađena je uz samo more, na čvrstim morskim stijenama. U tvrđavi su sačuvani ostaci utvrđenja iz bosanskog perioda (grbovnik bosanskih velmoža isklesan na velikom kamenu). U samom podnožju tvrđave nalazi se izvor vode, koji su borci Svete lige (mletačke, papske i španske države) 1687. godine iskoristili, ostavivši grad bez pijaće vode, i na taj način ubrzali osvajanje Novog. Svojom arhitektonskom cjelovitošću tvrđava dominira gradom. U ljetnom periodu koristi se kao kulturno-zabavna scena (ljetni bioskop, disko klub i sl.)

Tvrđava Citadela sagrađena je za vrijeme Mletačke vladavine, o čemu svjedoči natpis u blizini kapucinskog manastira, iz 1702. godine. Tvrđava, odnosno kula sa zidom, nalazila se na samom moru, i zidinama je bila spojena sa donjim gradom. U zemljotresu 1979. godine ova monumentalna građevina je srušena. Ostaci zidina, na obali i moru, svjedoče o njejoj burnoj prošlosti.

Sat (Sahat) kula, Tora Sat kula (Sahat kula, Gradski toranj) nalazi se sa zapadne strane Gornjeg grada. Izgrađena je u vrijeme turske vlasti, tu su bila glavna gradska vrata, koja su imala pokretni drveni most, iznad prokopa, kojim je tekao potok ka moru. Na zidu, kraj ulaznih vrata, stoje spomen-ploče posvećene graditeljima kule, osnivaču grada (Tvrtka I), sa bareljefom, kao i mermerna ploča, postavljena u čast oslobođenja grada 28. oktobra 1944. godine. Jedna od zanimljivosti Starog grada je i stari gradski sat na kuli, koji je tek 1995. godine zamjenjen novim, poklonom od strane grada Zemuna, grada pobratima Herceg Novog.

Stari grad je protkan brojnim utvrđenjima, kulama, podzemnim prolazima, izvorima vode. Utvrđenje Tarnovice (Karača, Karadža) je zidinama povezano sa Kanli Kulom, a podzemnim prolazom (koji je srušen) sa tvrđavom Španjola. Za vrijeme Turaka, u gardu je bilo pet izvora vode sistematski regulisanih, i svi su poticali iz izvora Karača - Crni potok. Izvori vode često su bili strateška tačka u borbama oko zauzimanja grada kroz njegovu burnu istoriju. U današnje doba aktivna su još dva izvora, dok su preostali ili presahli ili zatrpani za vrijeme zemljotresa (1979).

Na istočnoj strani Starog grada su gradska vrata sa odbrambenom kulom. Ta kula je nazvana Kula Sv. Jeronima, u čast Jeronima Kornera, osvajača grada (1687. godine), po zauzimanju grada od strane Mlečana.

Od značajnih fortifikacionih objekata treba istaći utvrde Mamula i Arza. Utvrda Mamula izgrađena je na malom ostrvu, na ulazu u Bokokotorski zaliv. Kružnog je oblika, prečnika cca 200 m, okružena mnoštvom agava i niskom vegetacijom. Današnje ime ostrvo Mamula je dobilo po austrijskom generalu i namjesniku Dalmacije Lazaru Mamuli, Ličaninu, koji je

sredinom XIX vijeka izgradio Mamulu. Na pomorskim kartama ovo ostrvce se naziva i Lastavica. Ostrvo, odnosno, tvrđava Mamula je napuštena, i danas je to „carstvo galebova“, a u ljetnom periodu česta izletnička destinacija. Iako je funkcija tvrđave bila da štiti ulaz u Bokokotorski zaliv, ona je u I i II svjetskom ratu bila zloglasna tamnica, u kojoj su Austrijanci (tokom I svjetskog rata), i Italijani (u II svjetskom ratu) zatvarali i mučili rodoljube. Mamula je udaljena od Herceg Novog 3,4 nautičke milje, i jedna je od najvećih utvrda na Crnogorskom primorju, odnosno, Jadranu. Utvrda Arza smještena je na udaljenosti od 1 nautičke milje od tvrđave Mamula, na istoimenom rtu Arza (Punta di Arza). Zajedno sa Mamulom i tvrđavom Prevlaka, na rtu Oštra (u Republici Hrvatskoj), služila je kao štit nepoželjnom ulasku u Bokokotorski zaliv.

Herceg Novi je grad skalina. Po tim je ulicama-stepeništima grad kanda najpoznatiji. S obzirom da su i Stari grad i novi Herceg-Novog izgrađeni na kaskadnom terenu, to je „sav u skale“, što će reći da ima više stepenišnih ulica od „pravih“ ulica. Herceg Novi karakteriše specifična urbana matrica u kojoj se stambeni blokovi formiraju između ulica i puteva kao horizontalnih komunikacija i skalina kao vertikalnih komunikacija. Stepenice su kumovale imenu festivala „Muzičke skale“.

Herceg Novi je i „zelena opština“. Pomorci su vjekovima donosili sjemenja neobičnih biljaka, egzotičnog drveća i voća, po čemu je vremenom Herceg-Novog postao ogromna botanička bašta. Na taj način, pored domaće mediteranske flore, u Herceg Novom raste preko 250 različitog egzotičnog bilja. Floru Herceg Novog i okoline čine mediteranska, tropska i suptropska vegetacija. Lijevo i desno od gradske luke (Škver) proteže se šetalište, od Igala do Meljina (5 km). Duž najduže obalne promenade niče najveća izložba egzotičnog rastinja na otvorenom. Tu, na tlu hercegnovske rivijere, brojne palme, magnolije, eukaliptusi, mimoze, agave, civasi, pronašli su svoju novu postojbinu, tako da sa domaćom vegetacijom čine jedinstvenu zelenu oazu.

Park Savinska Dubrava pruža se u pravcu zapad-istok i spaja Herceg Novi sa Meljinama. Na krečnjačkom grebenu, koji se uzdiže piramidalno, vijugaju šumske staze kroz oleandre, pitospore, borove, čemprese, grabove, kestenove, hrastove koji vode do prelijepih vidikovaca- belvedera, odakle se pružaju vidici na Bokokotorski zaliv i okolinu. U tom ambijentu smješten je manastir Savina, crkva Sv. Ane i spomen rodoljubima streljanim u I svjetskom ratu.

Park-vrt Zavičajnog muzeja na Toploj zasađen je sa više od stotinu biljnih vrsta, koje su donesene sa svih meridijana. Pored tipičnih mediteranskih biljaka (oleandra, primorskih borova, čempresa...), dominiraju palme, kaktusi, agave i drugo sukulento bilje, a aloje su ovdje formirale veliku skupinu. Pješčanom stazom stiže se do mora i grebena na kome je skulptura kupačice. U neposrednoj blizini parka Zavičajnog muzeja nalaze se i parkovi "San Resort" hotela (nekadašnji hoteli „Centar“ i „Topla“). U parkovima dominiraju svilenasta

alipicija-mimoza i palma vašingtonija iz Kalifornije, čija je visina preko 20 m, i to je jedna od najdekorativnijih egzotičnih biljnih vrsta u ovom kraju. Srednjim dijelom parka protežu se libanski kedar i čempresi, čije razgranate krošnje, za ljetnih vrućina, imaju funkciju prirodnog suncobrana. Idući ka moru, sa desne strane, nalaze se kaktusi, agave i juke, koje prate stazu. Na zidovima i u vrtovima okolnih kuća dominiraju nadaleko čuvene hercegnovske bogumile, koje zajedno sa mimozama daju neodoljivu čar ovom kraju.

Za park „Boka“ se slobodno može reći da je i „botanički vrt Jadrana“. Sa realizacijom parka započelo se još davne 1908. godine, kada se u centralnom dijelu grada, zajedno sa hotelskom zgradom (koja je srušena u zemljotresu 1979. godine), započelo formiranje parka; iz tog razloga odomaćio se izraz „Park hotela Boka“. Parkovska površina je rijetka zelena oaza mediteranskog bilja u kojoj je i preko 80 vrsta biljaka koje su porjeklom iz tropskih i suptropskih krajeva. Dominantno mjesto pripada različitim vrstama palmi, visokim i vitkim vašingtonijama iz Južne Kalifornije, datuli sa Kanarskih ostrva, kao i datulama iz Arabije i Sjeverne Afrike, brazilskoj kokos palmi; tu su i zimzelene magnolije, aralije i sukube. U sredini parka je visoka odrina sa puzavicama glicinije, koje daju hladovinu centralnom dijelu parka. U samom središtu parka je fontana sa skulpturom boginje lova, rad vajara Petra Palavičinića (1888-1958). Cjelokupan park je formiran na relativno strmom terenu i stoga je pravljn terasasto, u baroknom stilu, sa prekrasnim vidikovcima sa kojih se pruža izuzetan pogled na ulaz u Bokokotorski zaliv, Lušticu, Njivice, Žvinje, Igalu... Park „Boka“ predstavlja svojevrsnu hortikulturno-istorijsku vrijednost. Po svojoj ljepoti ističu se i parkovske površine u Igalu, skladno oblikovane, sa biljnim zasadima kojih ima u većini hercegnovskih parkova, vrtova i perivoja: mimoza, palmi, pitospora, eukaliptusa, bogumila, limuna, narandži, kivija, maslina...

U opštini Herceg Novi nalazi se i jedno od najpoznatijih lečilišta na Jadranu. Zdravstveni i wellness turizam razvija se u okviru programa „Sunčana obala zdravlja“ na lokacijama u Igalu i na novoj lokaciji Meljine. Za ovu djelatnost resursi od posebnog značaja su izvorišta mineralne vode, posebno izvorište Slatina koje snabdjeva lječilišno-zdravstveni institut "Simo Milošević" u Igalu dovoljnim količinama za raznovrsne terapijske svrhe i ljetovito blato koga ima na prostoru Igala.

Herceg Novi je i grad na granici. Nalazi se na tromeđi Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Hrvatske. Gradovi na granici mogu biti bedemi ili mogu biti mostovi. Herceg Novi je tokom svoje istorije mnogo puta imao i jednu i drugu ulogu. Sada je vreme kada bih Herceg Novi ponovo trebalo da bude spona koja premošćuje ljude, poslove i institucije – jedan od promotera saradnje u regionu.

Herceg Novi je i grad kulture - poznat i kao grad pisaca i umjetnika, ali i grad festivala. U novskoj tišini stvarali su poznati pisci Aleksa Šantić, Simo Matavulj, Marko Car, Ivo Andrić, Branko Ćopić, Mihailo Lalić, Stevan Raičković, Dušan Kostić, Zuko Džumhur... U Herceg

Novom je često boravio Miroslav Čangalović, poznati operski pevač. Tu je u školu išao i Dado Đurić, jedan od naših najpoznatijih slikara. Mnogima od njih grad je podigao i spomenike, koji čekaju na turiste da im ispričaju svoju priču. Među festivalima koji su stekli afirmaciju i predstavljaju znak raspoznavanja Herceg Novog najpoznatiji su: Praznik mimoze, Hercegnovski zimski salon, Hercegnovske aprilske pozorišne svečanosti (HAPS), Sunčane skale, Međunarodni filmski festival, Dani muzike, Guitar art summer fest i druge.

U slučaju opštine Herceg Novi znači, prepliće se nekoliko važnih identiteta koji čine njenu identitetsku matricu. Herceg Novi je, s jedne strane, *urbani, kameni spomenik*: kraljevski grad (osnovan poveljom kralja Tvrtka I); opština sa najviše zadužbina u Crnoj Gori (zadužbina Duković, Muzej Štumbergera u Baošićima, Muzej Komnenovića - Zavičajni muzej grada HN), zadužbina Zlokovića, zadužbina Toma Krstovog Popovića, zaostavština Pavičić...); grad fortifikacija (Kanli kule, Forte Mare, Španjole, Sat kule) i skalina po kojima je specifičan, jer ima više stepenišnih ulica nego „pravih“ ulica. S druge strane, čitava teoritorija opštine predstavlja džinovsku *botaničku baštu* u kojoj rastu biljke donete sa svih krajeva sveta; koju krase ugodna klime tokom čitave godine; gde je locirano i najpoznatije jadransko banjско lečilište (Igalo). Herceg Novi je i opština u kojoj postoji prekrasna, neprekinuta rivijera koju čine naselja u jedinstvenom prirodnom pejzažu, sa značajnom kulturnom i istorijskom tradicijom (Meljine, Zelenika, Kumbor, Đenovići, Baošići, Bijela, Kamenari). I sam rodno mesto i mesto školovanja značajnih umetnika, Herceg Novi je, tokom XX veka, bio omiljeno boravište umetničkih velikana sa jugoslovenskih prostora (Aleksa Šantića, Sime Matavulja, Ive Andrića, Branka Ćopića, Desanke Maksimović, Stevana Raičkovića, Zuka Džumhura, Miroslava Čangalovića, Vladimira Bulatovića-Viba, Dušana Kostića, Mihajla Lalića...) koji su doprineli tome da se Herceg Novi doživljava kao umetnička oaza, kao mesto odmora i susreta umetnika. Identitetu *umetničkog grada* danas doprinosi i velikih broj festivala koji se organizuju u njemu (Filmski festival, Sunčane skale, Guitar Art, HAPS (pozorišni festival), Trg od knjige, Dani Knjižare So, Noć kulture, Festival stripa....). I na kraju, Herceg Novi je *grad na granici* – u nekim vremenima bedem, a u nekima most – između susednih naroda i država.

9.2. STRATEŠKI IZAZOVI U SFERI KULTURE U POSMATRANOM PERIODU

Kroz seriju radionica na kojima su učestvovali članovi/ce radnog tima u proširenom sastavu, kao strateški izazovi za razvoj kulture u opštini Herceg Novi do 2016. godine identifikovani su:

- Opasnost od gubitaka imidža grada umetnika i umetnosti i potreba za novim brendiranjem grada/opštine;
- Loša organizacija kulturnog sistema u opštini i posebno nedovoljno dobra veza između kulture i turizma;
- Odsustvo tržišne valorizacije velikog broja festivala i kulturnih događaja koji se organizuju u opštini;

- Marginalizacija javnih kulturnih institucija u kulturnom životu opštine;
- Loše stanje infrastrukture javnih kulturnih institucija i tehnike potrebne za kulturne događaje;
- Zapuštenost spomenika kulture (posebno tvrđava i sakralnih objekata)
- Nedovoljno razvijena kulturna saradnja u regionu Boke, u Crnoj Gori, a posebno nedovoljno razvijena međunarodna saradnja.

9.3. VIZIJA KULTURNOG RAZVOJA OPŠTINE HERCEG NOVI

Imajući u vidu sve ove elemente, učinjen je pokušaj da se definiše vizija kulturnog razvoja opštine Herceg Novi:

Vizija razvoja kulture Herceg Novog jeste da razvijajući vlastite kreativne potencijale - jačajući kulturne institucije, podržavajući vaninstitucionalne aktere kulture politike u opštini, revitalizujući spomenike kulture, privlačeći umjetnike iz čitavog sveta i organizujući festivale i vrhunske umjetničke događaje tokom čitave godine - povrati oreol grada umjetnika i umjetnosti, oaze mira, dijaloga i susretanja i da postane centar regionalne kulturne saradnje (u oblasti književnosti, likovnih umetnosti, filma, muzike i zaštite kulturnih dobara)

9.4. STRATEŠKI PRAVCI RAZVOJA

Imajući u vidu identitete opštine Herceg Novi, strateške izazove sa kojima će morati da se suoči u narednom periodu i viziju kulturnog razvoja opštine, predloženo je da se DUGOROČNO realizuju aktivnosti u pet strateških pravaca:

<i>STRATEŠKI PRAVAC 1: Brendiranje grada – vraćanje imidža grada umetnika i umetnosti, oaze mira, dijaloga i susretanja – identitetsko markiranje grada kroz obnovu kulturne baštine, javne gradske manifestacije, kulturne programe, intervencije u javnom gradskom prostoru, izdavačku politiku...</i>	
1.1. Aktivnosti usmerene na to da Herceg Novi povrati oreol Grada umetnosti i umetnika (organizovanje susreta umetnika, organizovanje umetničkih kolonija, rezidencijalnih programa, podizanje i obnavljanje spomenika umetnicima, bilbordi sa umetničkim delima, koncerti na gradskim trgovima...)	2012 - 2021
1.2. Brendiranje Herceg Novog kao Grada festivala (svakog meseca u godini po jedan festival, prilagođen profilu publike)	2012 - 2016
1.3. Delatnosti mirovnog aktivizma – redefinisane Herceg Novog kao Grada mira – organizovanje regionalnog omladinskog kampa mira na Prevlaci (sa učesnicima sa prostora bivše Jugoslavije)	2012 - 2016
1.4. Revitalizacija tvrđava koje predstavljaju gradske identitetske markere (uređenje Španjole, Kanli kule i tvrđave Forte Mare) i uređenje gradskih stepeništa	2012 - 2021
1.5. Rekonstrukcija sakralnih objekata u opštini, posebno duž hercegnovske rivijere	2012 - 2021
1.6. Podizanje spomenika kralju Tvrtku I (osnivaču grada)	2012 - 2016

1.7. Podizanje spomenika Zuki Džumhuru	2012 - 2021
1.8. Obnavljanje rada Umjetničke škole u Herceg Novom	2012 - 2021
1.9. Podrška kapitalnim projektima u oblasti književnog izdavaštva (koji se bave Bokom Kotorskom, Herceg Novim i temama vezanim za život u Boki)	2012 - 2021
1.10. Definisanje motiva za oficijelne, za Herceg Novi specifične, gradske/opštinske suvenire	2012 - 2013
1.11. Otpočinjanje rezidencijalnih programa u Herceg Novom za savremene umetnike iz regiona jugoistočne Evrope i čitavog sveta	2012 - 2016
1.12. Organizovanje Otvorenih slikarskih atelja na Škveru (u kaldrmisanoj ulici između napuštenog hotela „Topola“ i stare železničke stanice)	2012 - 2013
1.13. Organizovanje „umetničkih“ vodičkih tura kroz grad za turiste i učeničke/studentske ekskurzije (obilazak spomenika književnicima u gradu, obilazak ateljea hercegnovskih umetnika, program malih koncerata na trgovima grada...)	2012 - 2013
1.14. Obnavljanje rada Gradske muzike Herceg Novi i podrška Mjesnoj muzici Đenović	2012 - 2021
1.15. Regulisanje problema preglasne, vašarske muzike na šetalištu	2012 - 2016

Prema konceptu Masterplana razvoja turizma Crne Gore, Herceg Novi je predviđen za promotera turizma mondenskog tipa sa većim brojem hotela sa pet i četiri zvjezdice, zdravstvenim institutom sa savremenom medicinskom opremom i stručnjacima i mrežom ekskluzivnih turističkih objekta integrisanih jedinstvenom mrežom šetališta i potencijalnim golf terenom standardne veličine. U ovoj transformaciji turističke ponude Herceg Novog, presudnu ulogu bi moglo da ima vraćanje imidža grada umetnika i umjetnosti, oaze mira, dijaloga i susretanja. Prosto pobošljanje hotelskih smještaja, neće samo po sebi dovesti u Herceg Novi, željenu, platežno sposobniju klijentelu. Utoliko je gradu Herceg Novom i čitavoj opštini potrebno novo brendiranje – Grada umjetnika i umjetnosti, Grada festivala i imajući u vidu geografski položaj na tromeđi, kao i nedavnu prošlost i željenu budućnost – Grada mira, posvećenog razvoju međunarodne kulturne saradnje. Tokom procesa strateškog planiranja pojavio se jedan niz predloga koji bi ovoj regeneraciji izvorne, bokeljske duše opštine mogli da doprinesu, što ne isključuje i nove ideje i drugačije aktivnosti usmerene ka istim ciljevima, koje bi se tokom realizacije ovog programa mogle pojaviti.

<i>STRATEŠKI PRAVAC 2: Unapređenje upravljanja kulturnim sistemom u opštini:</i>	
2.1. Obnavljanje rada Savjeta za kulturu Opštine Herceg Novi	2012 - 2016
2.2. Formiranje Opštinskog projektnog centra (za pisanje predloga projekata, posebno onih za EU i druge međunarodne donatore)	2012 - 2013
2.3. Ustanovljenje Turističko-kulturnog savjeta, koji bi koordinisao inter-resornu saradnju na liniji kultura - turizam	2012 - 2016
2.4. Uvođenje festivalske takse od koje bi se finansirali festivali i programi kulture u gradu	2012 - 2013
2.5. Depolitizacija kulturne sfere	2012 - 2021

Sprovođenje ovih aktivnosti zahtevaće nove izvore finansiranja i novi način koordinisanja aktivnosti u oblasti kulture, kao i razvoj inter-resorne saradnje, posebno one između kulture i turizma. U prvom redu, Herceg Novi ne koristi u dovoljnoj meri činjenicu da se, kao ni u jednoj drugoj opštini u Crnoj Gori, u opštini organizuje veliki broj izuzetno kvalitetnih i zanimljivih festivala. Prema rečima brojnih sagovornika na fokus grupama, u ovom trenutku kultura u opštini Herceg Novi ima više štete, nego koristi od festivala. Naime, opština su-finansira održavanje velikog broja njih, a finansijsku dobit (ako je ima) pre ostvaruju privatni preduzetnici, nego što oni doprinose uvećanju budžeta Opštine. Tokom procesa planiranja, predloženo je da se donese odluka o uvođenju festivalske takse, koja ne samo što bi omogućila finansiranje festivala i poboljšanje njihovog kvaliteta, nego bi mogla biti izvor prihoda, kojim bi se moglo unaprediti stanje u oblasti kulture u opštini. Sa oko 220.000 turista koji dolaze u Herceg Novi i sa festivalskom taksom od samo jednog eura, u budžet za kulturu Opštine bi se slilo više od 200.000 € godišnje. A trebalo bi razmotriti i različite modelitete ove ponude (npr. *turističke kulturne legitimacije* koja bi, recimo za cenu od 5 € garantovala besplatnu posetu kulturnim spomenicima i kulturnim institucijama i povlašćene cene za njihove programe ili *turističke kulturne propusnice*, koja bi za cenu od 20 €, garantovala i besplatne posete kulturnim spomenicima i kulturnim institucijama i besplatne karte za njihove programe, itd). Ova sredstva bi se slivala na žiro račun Turističkog-kulturnog savjeta, čija bi osnovna uloga bila da koordinira turističke i kulturne aktivnosti, na dobrobit i jednih i drugih - i čitave opštine. Istovremeno, festivali bi, kako je to svojevremeno briljantno urađeno sa Praznikom mimoze, mogli postati osnov za produženje turističke sezone na čitavu godinu, što izvanredna klima Herceg Novog omogućava. Trenutno se većina festivala održava u špicu sezone – tokom jula i avgusta – a trebalo bi ih rasporediti i napraviti kalendar događanja prema kome bi se svakog meseca održavao po jedan festival, što bi, naravno, trebalo prilagoditi i vremenskim uslovima i potencijalnoj klijenteli.

Drugi, potencijalno značajan izvor finansiranja bi mogli biti međunarodni projekti u oblasti kulture. Crna Gora ima status kandidata za prijem u Evropsku Uniju, a Herceg Novi svojim geografskim položajem na Tromeđi i svojom kulturnom raznolikošću, istorijskim i kulturnim vezama sa Dubrovnikom i Trebinjem, jeste najozbiljniji kandidat za jedan od regionalnih centara kulturne saradnje. Pretpostavka za to bi bilo formiranje Projektnog centra u kome bi radilo troje do petoro zaposlenih, koji bi u projektne prijave uobličavali ideje kulturnih radnika Herceg Novog. Naravno, poželjno i bilo i da se zaposleni u javnim kulturnim ustanovama, koji bi trebali biti nosioci ovih aktivnosti, obuče za pisanje predloga projekta i menadžment projekata, da bi i sami mogli da konkurišu za EU i druge međunarodne fondove. Pretpostavka je da bi jedan ili dva međunarodna projekta mogli godišnje da kulturi Herceg Novog donose između 50.000 i 100.000 €, a među fondovima EU se nalaze i oni sa milionskim grantovima, koji bi mogli biti upotrebljeni za infrastrukturne

projekte, poput revitalizacije kulturnog naslijeđa u Herceg Novom (posebno gradskih kula – Španjole, Kanli kule i tvrđave Forte Mare).

Konačno, opštini je potreban Savjet za kulturu, koji bi razmatrao strateška pitanja u kulturi opštine Herceg Novi i predlagao odgovarajuća rešenja opštinskim organima – Sekretarijatu za društvene djelatnosti, Skupštini opštine i gradonačelniku. Savjet za kulturu bi sa Sekretarijatom za društvene djelatnosti mogao na sebe preuzeti ulogu monitoringa i evaluacije ovog programa razvoja kulture – pri čemu bi se Sekretarijat za društvene djelatnosti više bavio kvantitativnim pokazateljima uspešnosti realizacije plana, dok bi Savjet za kulturu bio zadužen za procenu umjetničkih i kulturnih kvaliteta ostvarenih ciljeva i rezultata. Na kraju, Savjet za kulturu bi mogao donositi preporuku za dodeljivanje finansijske podrške projektima iz oblasti kulture na godišnjim konkursima Opštine Herceg Novi, podstičući kulturno stvaralaštvo u opštini. Pretpostavka za sve ovo je, naravno, da Savjet za kulturu bude konstituisan kao para-državni organ - sastavljen od stručnjaka za oblasti kulture (umjetnika, menadžera u kulturi, teoretičara kulture) koji ne bi bili predstavnici političkih partija i koji bi kao jedino merilo uzimali vrednosti struke. A finalna odluka o predlozima Savjeta za kulturu, biće ionako na političkim predstavnicima u Skupštini opštine i gradonačelniku.

<i>STRATEŠKI PRAVAC 3: Unapređivanje rada javnih ustanova kulture (unapređenje infrastrukture, opreme, programa, jačanje kapaciteta menadžera u kulturi...)</i>		
3.1.	Infrastrukturno uređenje prostorija ustanova kulture (prvenstveno Doma kulture u Bijeloj, JU Gradske biblioteke i čitaonice i dvorane „Park“)	2012 - 2021
3.2.	Uređenje prostora u foajeu dvorane Park	2012 - 2016
3.3.	Osavremenjivanje opreme u svim opštinskim javnim institucijama kulture	2012 – 2016
3.4.	Pravljenje strateških planova kulturnih ustanova u Herceg Novom	2012 - 2013
3.5.	Organizovanje stručnih seminara i obuke za zaposlene u kulturnim ustanovama (u oblastima menadžmenta ustanova i događaja, savremenog pristupa marketingu, za pisanje predloga projekata, fundraising, itd)	2012 – 2016

Tokom SWOT analize kao jedna od ključnih snaga kulturnog sistema u opštini Herceg Novi navedeno je to što ima dosta raspoloživog prostora za realizaciju programa (Dvorana „Park“, Dom kulture u Bijeloj i Dom kulture u Đenovićima, tvrđave, trgovci, galerije, Muzej, Biblioteka, zadužbine). Na drugoj strani, ukazano je i da se kulturna infrastruktura i tehnika potrebna za kulturne događaje nalaze u lošem stanju, kao i da mnogi objekti kulture nisu privedeni nameni i da često stoje prazni i da propadaju. Kao slabosti istaknuti su i nedostatak strateškog pristupa vlastitom delovanju kod javnih kulturnih ustanova, odsustvo savremenog pristupa menadžmentu i marketingu i nedovoljna obučenost za izradu projekata i za fundraising među kulturnim menadžerima koji rade u ustanovama kulture. Izvesno je da je zbog ograničenosti finansijskih sredstava najlakše razrešiti ovu poslednju grupu problema – kroz izradu strateških planova kulturnih ustanova i obuku zaposlenih za menadžment projektnog ciklusa, savremeni menadžment i marketing u

kulturi. Osavremenjivanje opreme bi bio naredni zadatak, s tim što bi jedan deo ovih sredstava za opremu mogao da bude pribavljen kroz međunarodne projekte. I na kraju, infrastrukturno urađenje ustanova kulture (prioritetno Doma kulture u Bijeloj), biće moguća samo uz finansijsko učešće Ministarstva kulture ili kroz međunarodne projekte, a i to u nekoliko faza, pri čemu bi dobro bilo da se tokom ovog planskog perioda izrade bar planovi rekonstrukcija, sa kojima bi se potom dalje moglo konkurisati kod državnih organa ili međunarodnih donatora.

<i>STRATEŠKI PRAVAC 4: Podrška savremenoj kulturnoj produkciji opštini Herceg Novi</i>		
4.1.	Podrška savremenim stvaraocima na konkursima Saveta za kulturu opštine Herceg Novi	2012 - 2021
4.2.	Podsticanje intersektorske saradnje (javnih ustanova kulture, NVO-a, privatnih preduzetnika u kulturi)	2012 - 2021
4.3.	Obezbeđenje prostora za rad HercegNovskog pozorišta i mreže vaninstitucionalnih aktera (slikara, muzičara...)	2012 - 2016
4.4.	Adaptacija sale Doma kulture u Bijeloj i osposobljavanje prostora za probe muzičkim ansamblima, KUD-ovima, plesnim grupama, pozorišnim trupama...)	2012 - 2016
4.5.	Rekonstrukcija i adaptacija Omladinskog centra i stavljanje na raspolaganje savremenim umetnicima (na osnovu konkursa i uslova definisanih pravilnikom)	2012 - 2021
4.6.	Rekonstrukcija zadužbine Dukovića i stavljanje na raspolaganje likovnim umetnicima (na osnovu konkursa i uslova definisanih pravilnikom)	2012 - 2016

Iako kulturna baština predstavlja jedan od ključnih resursa opštine Herceg Novi, mogli smo videti da su akteri savremene kulturne produkcije izuzetno brojni i kvalitetni. Podrška koja je potrebna, posebno vaninstitucionalnim akterima kulturne politike u opštini grana se u tri pravca. S jedne strane, to je povećanje finansijske podrške kroz mehanizam konkursa Savjeta za kulturu Opštine Herceg Novi. Na drugoj strani, to je podsticanje međusektorske saradnje javnih ustanova kulture, nevladinih organizacija u kulturi i privatnih preduzetnika u kulturi, što se može efikasno uraditi i direktnim i indirektnim mjerama kulturne politike. I na kraju, to je rekonstrukcija jednog broja zadužbina i napuštenih objekata, koji bi bili date na raspolaganje kulturnim akterima (pod povoljnim uslovima). Usklađenim djelovanjem i različitim tipovima podrške kulturnom stvaralaštvu Herceg Novi bi se na najbolji način vratio svojoj tradiciji umjetničkog grada.

<i>STRATEŠKI PRAVAC 5: Razvoj saradnje u regionu Boke Kotorske, u Crnoj Gori i međunarodne kulturne saradnje</i>		
5.1.	Ustanovljenje regionalnog pozorišta – rezidencijalna scena u Bijeloj za pozorišne trupe iz Crne Gore, jugoistočne Evrope i celog sveta	2012 - 2021
5.2.	Pokretanje regionalnog džez festivala (zajedno sa opštinama Tivat i Kotor)	2012 - 2016
5.3.	Ustanovljenje regionalne televizija RTV Boka	2012 - 2016
5.4.	Uspostavljanje bliže saradnje sa nacionalnim institucijama kulture u Crnoj Gori	2012 - 2016

5.5.	Redovno konkurisanje za IPA projekta prekogranične saradnje (sa Hrvatskom i Bosnom i Hercegovinom)	2012 - 2021
5.6.	Redovno konkurisanje za druge dostupne EU fondove	2012 - 2021
5.7.	Strateški pristup razvijanju mreže gradova pobratima u svetu	2012 - 2021
5.8.	Korišćenje „umetničkih ambasadora“ Herceg Novog širom sveta	2012 - 2021
5.9.	Usvajanje Agende 21 za kulturu	2012 - 2013

Jedan od dva ključnih zadataka Herceg Novog, za koji ima izvanredne pretpostavke, jeste razvoj kulturne saradnje, a posebno međunarodne saradnje. Herceg Novi bi trebalo da bude inicijator saradnje i u Boki Kotorskoj – kroz iniciranje ustanovljenja regionalnog pozorišta (koje bi bilo finansirano i iz budžeta Ministarstva kulture Crne Gore i iz budžeta sve tri bokeljske opštine); kroz pokretanje regionalnog džez festivala koji bi se održavao u Novom, Tivtu i Kotoru; kroz iniciranje formiranja regionalne televizije, koja bi mogla značajno doprineti razvoju kulturnog života u Boki, ali i razvoju zaliva u cjelini.

Istovremeno javne ustanove kulture Herceg Novog, od kojih neke spadaju u najbolje u zemlji, trebalo bi da iniciraju bliže kontakte sa nacionalnim ustanova kulture – koncipiranje redovnih programa gostovanja (pozorišta, muzičkih orkestara, likovnih izložbi) i formulisanje zajedničkih projekata za EU i druge međunarodne donatore.

Posebno je značajno da konkurisanje za međunarodne projekte (naročito za IPA prekogranične projekte – sa partnerima iz Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine) postane redovna praksa. Ovi projekti predstavljaju izvanrednu šansu za razvoj kulture u Herceg Novom, a oni su do sada zanemarljivo malo korišćeni. Pretpostavka za to je, kao što je već pomenuto, formiranje Opštinskog projektnog centra, ali i obuka zaposlenih u ustanovama kulture.

Strateški pristup razvoju međunarodne kulturne saradnje podrazumevao bi i bratimljenje sa gradovima i opštinama širom sveta, koji imaju određenih sličnosti sa Herceg Novim (poput npr. gradova iz drugih najlepših zaliva na svetu ili gradova koji se nalaze na granicama), ali i sa gradovima čini su resursi i potencijali značajniji od onih opštine Herceg Novi i koji bi, prvenstveno kroz razmenu iskustava i uključivanje Herceg Novog u međunarodne projekte, mogli doprineti njegovom razvoju.

U svim ovim naporima za razvoj međunarodne kulturne saradnje Herceg Novi može računati na svoje umetničke i kulturne „ambasadore“ širom svijeta – nostalgичne Novljane koji žele da na svaki način pomognu svom gradu.

Na kraju, ali ne najmanje važno, Opština Herceg Novi bi trebalo da usvoji Agendu 21 i preostale mehanizme za njenu implementaciju: Povelju kulturnih prava i odgovornosti i procjenu gradskih razvojnih projekata sa stanovišta njihovog kulturnog uticaja.

Da podsjetimo, Agenda 21 za kulturu predstavlja, u svjetskim razmerama, ključni dokument koji definiše ulogu kulture u lokalnom razvoju. Njegovo usvajanje pokazuje spremnost jednog grada - njegovih političkih organa i građana - da se kultura tretira kao jedan od njegovih najvažnijih resursa i temelj budućeg razvoja. Ono ujedno pokazuje posvijećenost vrijednosti kulturne raznolikosti – spremnosti da se podstiče razvoj i ispoljavanje različitih kultura i neguje interkulturni dijalog.

Agenda 21 za kulturu formulisana je i usvojena na Četvrtom forumu lokalnih vlasti održanom u Barseloni, 8. maja 2004. godine. Najveća asocijacija lokalnih samouprava u svetu, Udruženje ujedinjenih gradova i lokalnih samouprava (UCLG), usvojilo je Agendu 21 za kulturu kao referentni dokument za njihove programe posvećene kulturi i preuzelo ulogu koordinatora procesa njene primene nakon usvajanja. U ovom trenutku je više od 300 gradova, lokalnih samouprava i organizacija iz celog sveta, među kojima i Barselona, Bilbao, Bolonja, Buenos Aires, Ženeva, Geteborg, Helsinki, Keln, Kopenhagen, Lajpcig, Malme, Montevideo, Montreal, Rio de Žanerio, Rim, Sevilja, Stokholm, Štuttgart, Torino, Tuluz i Venecija, usvojilo Agendu 21 za kulturu.

Agenda 21 za kulturu sadrži 67 članova, grupisanih u tri cjeline: (1) u dijelu posvješćenom „principima“ (16 članova) opisuje se povezanost kulture i ljudskih prava, kulturne raznolikosti, održivosti, aktivne demokratije i mira; (2) dio pod nazivom „obaveze“ ili „smernice za akciju“ (29 članova), koncentriše se na dužnosti lokalnih vlasti i postavlja niz zahtjeva čije bi ostvarenje omogućilo zauzimanje središnjeg mesta kulturne politike u lokalnom razvoju; (3) deo o „preporukama“ (22 člana) zagovara obnovljeni značaj kulture i zahteva da ona, kao izuzetno značajna, bude prepoznata u programima, budžetima i organizacionim šemama na lokalnom i državnom nivou i od strane međunarodnih organizacija.

Primjena Agende 21 za kulturu vezana je za korišćenje četiri specifične alatke: (1) definisanje i realizaciju strategije kulturnog razvoja grada; (2) usvajanje Povelje o kulturnim pravima i odgovornostima; (3) ustanovljenje gradskog/opštinskog Saveta za kulturu; i (4) stalnoj procjeni kulturnog uticaja razvojnih projekata grada/opštine.

Razvoj lokalne kulturne strategije podrazumeva uključivanje što šireg kruga kulturnih aktera, predstavnika lokalnih vlasti i građana u debatu, na osnovu koje će biti formulisani gradski identiteti, prioriteti u oblasti kulturne politike za određeni period, aktivnosti kojima će bi ciljevi biti ostvarivani i način monitoringa njihovog ostvarivanja. Lokalna kulturna strategija se formuliše kao dokument koji usvajaju organi lokalne samouprave, sa čijim sadržajem su građani upoznati i koji predstavlja osnov za srednjoročni kulturni razvoj grada.

Lokalna povelja kulturnih prava je dokument koji definiše kulturna prava i odgovornosti građana koji žive u jednom gradu (na njegovoj teritoriji). Ove povelje su bazirane na

Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima (u kojoj su definisana i kulturna prava) i na drugim međunarodnim dokumentima koji uređuju ovu oblast. Lokalnu povelju kulturnih prava usvajaju lokalne skupštine i ujedno određuju ličnost koja će se starati o ostvarenju lokalne povelje kulturnih prava i djelovati kao medijator u situacijama koje su vezane za realizaciju kulturnih prava i odgovornosti.

Savjet za kulturu je javno tijelo koje se bavi ključnim pitanjima koje se tiču kulture u gradu. Savjeti za kulturu bi trebalo da budu koncipirani tako da izražavaju raznolikost kulturnih aktera u gradu (različite kulturne oblasti, različiti sektori, različite veličine i nivoi razvoja). Nadležnosti ovih savjeta sa razlikuju u zavisnosti od modela lokalne kulturne politike: od čisto konsultativnih, do nadležnosti neposrednog odlučivanja u određenim pitanjima.

Uobičajena praksa jeste da ključni gradski razvojni projekti budu ocijenjivani sa stanovišta njihovog ekonomskog, društvenog utjecaja i utjecaja na životnu sredinu. Agenda 21 za kulturu zagovara da se gradskih razvojni projekti ocjenjuju i sa stanovišta njihovog kulturnog utjecaja. Procena kulturnog utjecaja bi bio dokument u kome se u određenim vremenskim intervalima ocjenjuje utjecaj svih važnih gradskih razvojnih projekata na kulturni život građana i na njihova kulturna prava.

- Proces usvajanja Agende 21 za kulturu uključuje:
- javnu raspravu na nivou grada,
- odluku Gradskog veća,
- odluku Skupštine grada i potom
- jednostavno *obavješćavanje* Sekretarijata Ujedinjenih gradova i lokalnih samouprava, asocijacije gradova i opština u državi (ako postoji) i Ministarstva kulture o tome da su gradski/opštinski organi usvojili ovaj dokument, njegove principe, smernice za akciju i preporuke.

U Crnoj Gori za sada još ni jedan grad/opština nisu usvojili Agendu za kulturu 21, a ako neki gradovi mogu navesti da im kultura predstavlja ključni razvojni resurs i da su posvećeni poštovanju i negovanju kulturne raznolikosti, onda su to sigurno gradovi u Boki Kotorskoj.

Razrada ovih generalnih pravaca razvoja kulture opštine Herceg Novi i operacionalizacija predloženih aktivnosti data je u planovima razvoja posebnih segmenta kulture u opštini Herceg Novi.

10. PLANOVI RAZVOJA POSEBNIH SEGMENTA KULTURE U OPŠTINI HERCEG NOVI

10.1. KNJIŽEVNOST I IZDAVAŠTVO U HERCEG-NOVOM

Trenutno stanje

Jedan od neslužbenih slogana Herceg-Novog (pored onog: Herceg-Novog - Grad mimoze; Herceg-Novog - grad od skalina, ili odnedavno – Herceg-Novog: Grad sa 100.001 stepenicom) jeste: Herceg-Novog - grad pisaca.

Epitet Grada pisaca Herceg Novi nosi iz dva razloga. U grad su rado dolazili mnogi pisci (od Njegoša preko Andrića do Gorana Petrovića), neki su dobar dio godine provodili u Novom, čineći ga samim tim poznatijim, u čudesnoj simbiozi pisaca ne-novljana sa gradom kao takvim. Drugi razlog oličen je u činjenici da Herceg-Novog ima tradiciju najstarijeg Sajma knjiga u Crnoj Gori. Ono što nije dovoljno poznato jeste da Herceg-Novog ima najstarije klasično knjižarstvo u Boki Kotorskoj (knjižarstvo Jova Sekulovića, od 1898!), a to znači po kulturnom automatizmu i u Crnoj Gori.

Akteri na gradskoj književnoj i izdavačkoj sceni su sljedeći:

Gradska biblioteka i čitaonica (od 1969. g. izdavač kapitalnog godišnjaka - zbornika naučnih radova "Boka"), knjižara i izdavačko preduzeće „So“, i NVO sektor (Društvo za arhive i povjesnicu hercegnovsku, Srpski Soko, SKPD "Prosvjeta"...).

Gradska biblioteka i čitaonica Herceg-Novog nastavlja tradiciju Srpske čitaonice, najstarije narodne biblioteke u hercegnovskom kraju, koja je osnovana sredinom XIX vijeka (po nekim podacima baš 1850. godine) Fond i inventar Srpske čitaonice uništeni su u Prvom svjetskom ratu. Moglo bi se reći da se kontinuitet narodnog bibliotekarstva nastavlja osnivanjem Gradske knjižnice i čitaonice u Herceg-Novom, čija je osnivačka skupština održana je 28. marta 1949. godine.

Od 1985. godine Biblioteka se nalazi na Trgu Herceg Stjepana (Bella vista), u zgradi ukupne površine 420 m², renoviranoj za potrebe Biblioteke. Biblioteka posjeduje: nešto više od 50.000 jedinica monografskih publikacija, oko 55.000 svezaka serijskih publikacija i gotovo 70.000 jedinica press-clippinga.

Biblioteka je vlasnik i izdavač časopisa "Boka: zbornik radova iz nauke kulture i umjetnosti", koji zauzima značajno mjesto u bokeljskoj periodici, a koju čini više od 150 naslova: časopisa, listova, novina, almanaha, kalendara, zabavnika, šematizama. Časopis je počeo da izlazi 1969. godine. Osim zbornika "Boka", koji izlazi jedanput godišnje, izdavačku produkciju Biblioteke predstavljaju sledeća posebna izdanja: Bibliografija članaka iz serijskih publikacija 1874-1913. godine (2000.), Avtobiografija protosinđela Kirila

Cvjetkovića i njegovo stradanje za pravoslavlje (2004.), Vodič Gradske biblioteke i čitaonice Herceg-Novog (2005.), Putopisna proza Lazara Tomanovića (2007.) i Mediteranska zagonetka : Boka i Bokelji (2008.) Slava Stojkovića.

Srpsko prosvjetno kulturno društvo (SPKD) „Prosvjeta“ realizuje mnogobrojne aktivnosti koje uključuju organizovanje naučnih skupova u okviru „Andrićeve sedmice“ i štampanje zbornika sa ovih skupova; organizovanje Gospođinske duhovne akademije; organizovanje literarnog konkursa povodom Savindana, književnih večeri i promocije knjiga, kao i vlastitu pozorišnu produkciju „Zemlja Nedođija“

„Društvo za arhive i povjesnicu hercegnovsku“ nastoji da prezentuje arhivsko blago Herceg Novog, značajne ličnosti, familije i događaje. Do sada su objavljene knjige-studije „Hercegnovskih znamenitosti“; „Topaljska komunitad. Ćirilična akta, uprave, djelatnosti“; „Mitropoliti Savatije i Stefan Ljubibratići - prilozi biografijama“; „Srpska pravoslavna crkva u Herceg-Novom“, 2006; - „Falsifikovanje hercegnovske istorije o Morejskom ratu“, 2005; „Trebinjski i novski Magazinovići“, 2004; „Crkva Polaganje Rize Presvete Bogorodice u Bijeloj“, 2004; „Herceg Novi – istorija novska od iskona do pada Venecije“, 2004; „Trebesin – selo kod Herceg Novog“, 2003; „Ujedinjenje Boke sa Srbijom 1918“; „Ratna zbivanja u Herceg – Novom 1941 – 1949“, 2003. Društvo objavljuje časopis „Drečevica“, kao i mnogobrojne članke i rasprave.

U Gradu postoji Književna zajednica Herceg-Novog, koja okuplja zavičajne pisce i pruža pomoć u organizaciji književne manifestacije „Trg od Knjige“

„Trg od Knjige“ je kao međunarodni ljetni sajam knjiga prvi put organizovan u Igalu 1994. godine. Posljednjih deset godina manifestacija se održava od 21-28. jula pod imenom „Trg od knjige“, na trgu Hercega Stjepana (Belavisti) u organizaciji JU Gradska Biblioteka i čitaonica, pod pokroviteljstvom Opštine Herceg Novi uz tehničku logistiku JUK Herceg Fest. Iako se prvenstveno radi o sajmu knjiga, ovu manifestaciju karakteriše bogat i raznovrstan prateći program (predstavljanje novih izdanja, koncerti, dječiji i dramski programi).

Tokom jula se organizuju i "Dani Knjižare So" (od 2005.) koji predstavljaju endemičnu knjižarsku manifestaciju u Boki i Crnoj Gori.

Jedini knjižarski web portal nalazi se na adresi www.knjizaraso.com i direktno ili linkovima upućuje na sva aktuelna književna dešavanja, intervju s piscima, književne prikaze, književne konkurse...

Problemi

O problemima kada je riječ, prvo valja zanemariti novac – iako se na problem finansiranja projekata prvo pomisli... Uz ovo ogledno zanemarivanje – vidljiviji postaje pravi problem: kadrovi s diplomama uglednih fakulteta i ideje koje korespondiraju s aktuelnim vremenom.

Književnost i izdavaštvo su odvojeni fenomeni, i sami po sebi su uvijek proporcionalno udaljeni(ji) od metropola. U maloj sredini, iako ima izuzetaka, maltene po definiciji nema velikih pisaca i nema hvale vrijednog izdavaštva. Izdavač iz male sredine nema moć distribucije i tiraž mu je počesto osuđen da nakon promocije bude sasvim zanemaren i od strane medija i od strane tržišta. Ove probleme kako-tako rješavaju periodični konkursi za dodjelu sredstava (Ministarstva za kulturu, Opštine Herceg Novi), i na neki način bivaju oblik društvene, a time i prirodne selekcije.

Ciljevi

Opština Herceg-Novog, preko Sekretarijata za društvene djelatnosti, počesto bez repornog načela, dodjeljuje sredstva za objavljivanje knjiga. Jedan od najvažnijih ciljeva za naredni petogodišnji period bilo bi formiranje Savjeta za kulturu, sastavljenog od stručnih, nestranačkih ličnosti koji bi raspisivao godišnji konkurs za projekte (pa i izdavačke projekte) svih onih aktera kulture u Herceg Novom koji ne spadaju u kulturne institucije. Njihova stručna procjena garantovala bi da će novac poreznih obveznika uvijek (kada je izdavaštvo s opštinskim djelimičnim ili potpunim sponzorstvom u pitanju) da ide isključivo ka kapitalnim projektima. I čiji bi moto bio: ni po babu, ni po stričevima, ma kako to u prvi mah arhaično zvučalo.

Herceg-Novom, akutno, hitno, i iz kulturoloških i iz civilizacijskih, i iz turističkih razloga – nedostaju ovi naslovi:

Đardini Herceg-Novog (Gradski vrtovi: Rijetko voće, bilje i neobični cvjetovi),

Hercegnovske palate i vile,

Hercegnovski oriđinali,

Istorija Herceg-Novog,

Istorija Boke Kotorske.

U vremenima u kojima čitanje kao gotovo sakralni čin odumire, poreskim olakšicama potrebno je ohrabriti klasično knjižarstvo da postoji i dalje. Dobro knjižarstvo samo po sebi biće stožer svih pripadajućim mu grana, i činom postojanja u rafiniranom kvalitetu, produžavaće u životu slogan: Herceg-Novog – grad pisaca.

10.2. POZORIŠNA UMJETNOST

Počeci pozorišnog života u Herceg Novom vezuju se za pretprošli vijek i osnivanje čitaonica u kojima su djelovale diletantske (amaterske) grupe i priređivale male pozorišne forme u okviru proslava značajnih datuma. Dokumentovano je takođe da su srpska i vojvođanska putujuća pozorišta i Hrvatsko zemaljsko kazalište imali u Novljanima zahvalnu publiku početkom XX vijeka, a često je gostovalo i Banovinsko pozorište sa Cetinja. Sa članovima diletantskih sekcija Srpske i Hrvatske čitaonice, pri Sokolskom društvu koje je imalo

izvrsnu zgradu, diletantsko pozorište u organizovanom obliku pripremalo je predstave od 1920. godine. U gradskim hronikama ostali su upamćeni talentovani amateri iz tog perioda: Aleksandar Doklešić, Rade Romanović, Špiro Bukorović, Vito Repanić, i mnogi drugi koji su nosili repertoar sačinjen uglavnom od djela domaćih pisaca. Vrlo je interesantno da su se predstave poput "Đida", izvodile sa Gradskim orkestrom i imale ogroman uspjeh kod publike.

U Herceg Novom su se pozorištem bavili i đaci Učiteljske škole i Gimnazije, u pjevačkim društvima Sv. Sava i Sv. Jeronim, u literarnim i drugim udruženjima. Kolonija ruskih izbjeglica, osim muzičkih večeri priređivala je jednočinke ruskih pisaca, ali i djelove opera i baleta za šta je posebno bila zaslužna prof. Margarita Lisjenko. U Herceg Novom se 1939. godine osniva Radnički dom, koji je imao sportsku sekciju, sekciju za zidne novine i pozorišnu sekciju. Kolo srpskih sestara je 1940. godine osnovalo dječju pozorišnu sekciju "Rodino pozorište".

Drugi svjetski rat prekinuo je i pozorišne aktivnosti, ali one su nastavljene odmah po oslobođenju Herceg Novog. Formirano je Sresko kulturno-prosvjetno društvo "Orjen", sa sjedištem u Herceg Novom, koje je imalo i pozorišnu sekciju.

Od 1948. godine u Herceg Novom djeluje amatersko pozorište koje prerasta u Ustanovu Gradsko Pozorište i radi sve do 1962. godine. Od 1952. godine bioskop i pozorište rade zajedno u zgradi, koja je bila i ostala znana najprije kao Sokolana, pa Dom narodne kulture, pa Gradsko pozorište, pa Staro Kino, da bi je današnjih dana turisti i Novljani poznavali kao Gradsku kafanu.

Iako je bilo amaterska institucija, pozorište je imalo repertoar, brojnu publiku, gostovalo je u selima u opštini, ali i u drugim gradovima. Prvi upravnik Gradskog pozorišta bio je Velimir Dudo Špilar, priznati pozorišni i kulturni radnik, koji je karijeru nastavio u beogradskim pozorištima, a nakon njega Arsenije Arso Stanišić, koji pozorište uspješno vodi do njegovog gašenja 1962. godine. 1968. godine obnavlja se nakratko amatersko pozorište i izvodi predstavu "Narodni poslanik". Narednih petnaest godina grad je pozorišta ugošćavao, nemajući pri tom svoje.

Pauza u hercegnovskom pozorišnom amaterizmu trajala je dok nova generacija amatera nije probudila Taliju. Osnivanje pozorišta inicirano je izložbom "Hercegnovski pozorišni život" 27. decembra 1983., da bi Hercegnovsko (amatersko) pozorište zvanično bilo osnovano naredne godine.

Hercegnovsko Pozorište

Osnivačka skupština Pozorišta održana je 6. februara 1984, a prva premijera odigrana je 31. oktobra iste godine, što se smatra Danom pozorišta. U Pozorištu su radili značajni

pedagozi: Miloš Šami (ustanovljena je plaketa koja nosi njegovo ime, koja se dodjeljuje na HAPS-u istaknutim dramskim umjetnicima); Predrag Braca Todorović, decenija rada u dramskom studiju i najviše režiranih predstava; i Dragan Jakovljević, sa kojim su počele nagrade na značajnim festivalima.

Devedesetih godina XX vijeka Hercegovsko Pozorište se prepoznaje po vodvilju i renesansnoj komediji, ali i dobrim predstavama za djecu. Od 1997. godine pri pozorištu radi i dječja scena, a kraće vrijeme i lutkarska.

Najveći zamah pozorište je imalo u devedesetim, kada je sa svojim predstavama: "Briši od svoje žene", "Mandragola", "Hotel slobodan promet", "Dovitljiva djevojka" i "Hilperik" obišlo cijelu Srbiju i Crnu Goru, a među jugoslovenskim amaterima više puta trijumfovalo sa zlatnim maskama za predstave, glumačka, rediteljska, scenografska, kostimografska ostvarenja.

U prošloj deceniji Pozorište revitalizuje svoj rad projektima u koje su uključeni izvrsni gostujući glumci, profesionalnim projektima i koprodukcijama. Godišnji repertoar čini pet predstava i jedna za djecu. Pozorište godišnje ima oko 25 izvođenja svojih predstava (prosjeak za poslednje 3 godine), pri čemu su gostovanja dosta rijetka – sa izuzetkom predstave „Plan B“ koja je uz podršku Ministarstva za kulturu u sezoni 2010/2011 imala 20 gostovanja.

“Pozorištanice Škatula”

“Pozorištanice Škatula” - Putujući ekološki lutkarski teatar na točkovima – osnovano je 17. juna 2004. godine, Vodi ga Željko Vavić – po zanimanju viši fizioterapeut, zaposlen kao animator za kulturne programe u Institutu Igalo, član Hercegovskog Pozorišta od osnivanja. Njegov rad za djecu nastao je na temelju iskustva u radu sa djecom u okviru struke u projektu – “Djeca u nevolji” - u procesu psiho-socijalne rehabilitacije djece sa ratnih područja Bosne i Hercegovine. Uz stručnu pomoć i podršku Nile Kapor, profesora razvojne psihologije, razvio je poseban vid, može se reći terapije, oslobađanja od post-traumatskog stresnog sindroma, kroz angažovanje što većeg broja djece u procesu pravljenja dječijih predstava. 1996. godine radi sa dječjim studikom pri Hercegovskom pozorištu predstavu “Veseli voz”, u kojoj je učestvovalo 40-oro djece iz cijelog grada.

Cio Škatulin repertoar je namijenjen djeci od 3 do 11 godina. Repertoar čini pet predstava, uglavnom nastalih uz pomoć i autorstvo članova lutkarskog pozorišta “Pinokio” iz Zemuna i pozorišta “Duško Radović” iz Beograda, Zorane Milošakovic, Amele Vučenovic i Gorana Balančevića.

“Škatulu” karakteriše veliki broj izvođenja. Profesor Radoslav Lazić u svom prikazu u knjizi iznosi podatak o 5.000 izvođenja. Samo „Karijus i Baktus“ edukativno-zdravstvena predstava odigrana je oko 1.000 puta.

Ljeti “Škatula” izvodi predstave i prima gostujuće trupe i pozorišta za djecu na istoimenoj sceni u Igalu, a zimi gostuje u vrtićima, školama, pozorištima i domovima kulture u cijeloj Crnoj Gori i širom Balkana. Učesnik je Međunarodnog festivala pozorišta za djecu u Subotici 2009.

Teatar PLUS

Osnovan 16. marta 2005. godine – iz potrebe dijela članova Hercegnovskog Pozorišta da osim velikih ansambl-predstava, koje su uglavnom rađene od početka devedesetih, rade manje forme i mobilne predstave. Sa sličnim ciljevima tokom godina napravili su četiri premijere dječjih predstava, koje su izvođene u Herceg Novom i na gostovanjima u Crnoj Gori; i dvije za večernju scenu - i to u koprodukciji sa Hercegnovskim pozorištem čime je osporen rivalitet dva pozorišta.

“Teatar Plus” koristi prostorije u okviru Palate Burovina – stare hercegnovske muzičke škole - gdje su prostorije i Klub Hercegnovskog Pozorišta i dijeli fundus scenografije i kostima sa Hercegnovskim pozorištem u okviru dvorane “Park”.

Pitanje prostora za rad pozorišta je aktuelizovano od 2011. godine kada je zatraženo iseljenje Hercegnovskog Pozorišta iz Palate Burovina nakon 23 godine savjesnog korišćenja. Ovaj egzodus, koji je osuđen od strane javnosti, iniciran je bez stvarne potrebe ove insitucije, koja je u nadležnosti Republike (Ministarstva za obrazovanje), za prostorom, jer je udobno smještena u zgradi koju su pravili građani (samodoprinos) i grad (lokalna uprava) - nakon što su napustili zgradu Pozorišta (Palata Burovina) kao neuslovnu, odmah nakon zemljotresa. Uz podršku Opštine Herceg Novi ovaj problem je privremeno rešen, ali se mora pronaći i trajnije rešenje.

Dinamika pozorišnog života u gradu koja je optimalna u sadašnjim uslovima i okvirima je igranje tri večernje predstave i jedna za djecu u toku mjeseca, odnosno produkcija dvije večernje predstave i dvije za djecu u toku godine što je posao za sva tri pozorišta. “Hercegnovsko Pozorište” gradi repertoar večernjim i dječjim predstavama, “Teatar Plus” uglavnom dječjim, mada pravi i koprodukcije za večernju scenu, “Škatula” radi isključivo lutkarske predstave za djecu - jedna godišnje ili u dvije godine. Najveći ugled i staž ima “Hercegnovsko Pozorište” koje zapravo nastavlja tradiciju pozorišnih amatera s početka i sredine prošlog vijeka. Važno je istaći korelaciju razvoja publike u gradu sa osnivanjem i posebno temeljenjem rada amaterskog pozorišta na klasičnim osnovama ranih devedesetih, dok je od sredine devedesetih kada je i “Hercegnovsko Pozorište” bilo u svojim zlatnim godinama potreba za redovnim pozorišnim programima postala neosporna.

Organizovanje pozorišnih gostovanja je posao JUK Herceg Fest. Pozorište HP takođe doprinosi pozorišnom životu svojim predstavama (jedna do tri godišnje) i organizacijom festivala "HAPS". "Teatar Plus" radi jednu predstavu u toku godine, a "Škatula" u gradu predstavlja ljeti (tokom godine najčešće gostuje, sa najvećim brojem izvođenja). Oba teatra na Igalu organizuju ljetnju scenu gde organizuju komercijalna gostovanja, najčešće dječjih predstava putujućih trupa i estradnih predstava, koje najčešće nisu dio željene pozorišne slike koju ovdje projektujemo. HP u svom Amfiteatru ljeti veoma rijetko organizuje predstave. Još neke NVO imaju u produkciji muzičko-scenska djela (KSC DiAno - mjuzikl za djecu i NVO Bruna – opera).

Za razliku od susjednih gradova, o pozorištu se u Herceg Novom više razmišlja van turističke sezone. Razlog tome je prezasićenost drugom ponudom programa ljeti, prvenstveno festivalskom (od prve dekade jula do prve u septembra nižu se festivali koji pripadaju drugim umjetnostima). Jun je takođe nepovoljan za odigravanje predstava, jer se čitav grad 'zda' u pripremu turističke sezone.

Što se tiče plasmana predstava i gostovanja, izborom predstava koje gostuju na principu komercijalnosti i onih koje se moraju dotirati balansira se kroz nepovoljnu situaciju u budžetu. To rezultuje, gledano programski, da se nudi nedovoljno aktuelnih predstava sa velikim ansamblima. U uslovima kada je pozorišna ponuda ograničena na svega nekoliko predstava mjesečno, bilo bi potrebno ponuditi publici (što) bolji kvalitet. S druge strane, zbog loše socijalno-finansijske slike u gradu, cijena ulaznica se više prilagođava kupovnoj moći građana nego realnim troškovima, što znači da se svako gostovanje dotira 30-60%.

Sliku pozorišnog trenutka dopunjava slika o prostorima koji su namjenjeni pozorišnoj igri i njihovoj tehničkoj opremljenosti. Većina programa iz kulture, pa tako i pozorišnih predstava se izvodi u Dvorani Park. Tehnički gabariti Dvorane su zadovoljavajući, oprema scene je zastarjela, krov prokišnjava na više mjesta i infrastrukturno je zgrada u relativno lošem stanju. Problem u radu gradskim pozorištima (NVO) je nedostatak probne sale i male scene, za šta postoji prostor u okviru Dvorane Park. Još jedna zgrada sličnih gabarita sa još lošijom tehničkom opremljenošću nalazi se i Bijeloj. U njoj se programi, pa tako i predstave, izvode toliko rijetko da od kako je sagrađena sjedišta ni tepisi u Sali nisu ni 'načeti'. Za određene scenske forme oblikom savršeno odgovara Kanli Kula, ali se predstave na njoj igraju rijetko zbog nedostatka osnovne tehnike. Tvrdave Forte Mare i Španjola 'obećavaju' kao dobar ambijent za različite forme, ali prva je u funkciji ljetnog bioskopa, dok druga nije u funkciji uopšte. Mnoge su scene rasute po gradu u obliku trgova, ambijentalnih cjelina i sl. Tehnički – po pitanju rasvjete i ozvučenja - veoma je loša opremljenost postojećih prostora koji su u funkciji izvođenja predstava, mobilnost tehnike je loša, pa se za sve veće scenske programe tehnika iznajmljuje.

Tehnika u pogledu opreme i kadrova, menadžment kadrova i resursa i marketing su najslabije karike kulturnog i pozorišnog sistema grada, globalno posmatranog.

Problemi u radu pozorišnih NVO

Ni jedno pozorište nema stalne prostorije za rad, redovno finansiranje produkcije, niti stalno angažovane ljude. Rad ovih NVO odvija se zato stihijski, zavisi od previše spoljnih okolnosti, baziran je na volonterizmu tokom većeg dijela godine i dobroj volji 'pojedinaца' u lokalnoj upravi i drugim relevantnim institucijama. Entuzijazam i jednih i drugih je potrošna kategorija i rad ozbiljne institucije kao što je pozorišna se ne može bazirati na njemu. To je vidljivo kroz oscilacije u radu: redovnosti produkcije, u animiranju podmlatka i radu na edukaciji, učešću na festivalima i tome slično.

Krucijalni antagonizam je u tome što HercegNovsko pozorište predstavlja instituciju koja tradicionalno ima dobru reputaciju i koja se percipira kao zajednička vrijednost grada, odnosno, doživljava se kao gradski teatar u formalnom smislu, (bitno je naglasiti da je Opština Herceg Novi podržala svaki pozorišni projekat HP) i činjenici da od osnivanja HP 1983. do danas, zapravo nema svoju zgradu, nema ni blizu dovoljna sredstva za rad i - pored najvećeg broja školovanih profesionalaca za pozorište i film - ni jednog zaposlenog. Ansambl i tehničko-produkciono osoblje koji su proizveli repertoar od nekoliko predstava, organizuju festival, reprezentuju grad u svakoj prilici u opštini i van nje, već dugo opstaju na margini poluinteresovanja onih koji treba da vode posao razvoja i unapređenja kulture i umjetničkog stvaralaštva, kojima evidentno nedostaje vrlina strateškog mišljenja u segmentu pozorišne djelatnosti. Na ansambl HercegNovskog Pozorišta se ne može računati u periodu ljeta, zbog toga što nije konsolidovan u institucionalnom obliku, u kom bi interes stalnih članova ansambla (njih desetak je aktivno kroz najduži period rada pozorišta - preko 20 godina) bio zaštićen stalnošću rada i na druge načine, pa svi već imaju druge angažmane koji im obezbjeđuju egzistenciju.

U narednom periodu prioritet bi trebalo da bude umrežavanje kulturnih aktera u Herceg Novom i susjednim opštinama: zajednički osmišljeno i planirano dovođenje predstava – mini turneje, podjela posla među centrima za kulturu i akterima iz susjednih opština pošto su kadrovski resursi mali, zajednički marketing, uvezivanje (sporazumima) sa obrazovnim institucijama i biznis sektorom, posebno promišljena saradnja sa turističkim organizacijama i poslasticima. Takođe i donošenje pojedinačnih i zajedničkog plana bokeljskih opština, kada je pozorište i njegov razvoj u pitanju ili bar otvaranje debate i pokretanje inicijativa i njihova medijska prezentacija.

Dugoročni cilj bilo bi osnivanje zajedničkog regionalnog – bokeljskog pozorišta koje bi bilo subvencionisano i od strane države i sve tri opštine. Pored navedenih aktivnosti zajedničkog osmišljavanja koncepcija i distribucija gostujućih predstava, ovo bi

podrazumijevalo i permanentnu pozorišnu produkciju. U početku ona ne bi trebala da uključuje stalni umjetnički ansambl, a sa vremenom (planski) bi trebalo i njega oformiti. Pored moguće podjele resora (marketing, zanatske radionice, tehnika, računovodstvena i pravna služba) moguća je i profilizacija u tri opštine prema vidu produkcija. Tako bi se u Herceg Novom akcenat stavio na alternativni teatar i savremenu dramu, u Kotoru na pozorište za djecu i mlade, dok bi Tivat nastavio sa produkcijom mainstream teatra koji prije svega njeguje lokalnu baštinu. Posebnu stavku predstavlja rješavanje problema tehničke opremljenosti, odnosno nabavke opreme (montažna bina i gledalište, svjetlosni park, zvučna oprema, projektor i dr.) i rekonstrukcija postojećih prostora. Ovo se može riješiti kroz nabavke donacija u tehničkoj opremi i planiranje budžeta Opštine, odnosno saradnju sa biznis sektorom gdje treba biti posebno oprezan. Potrebno je, naravno, riješiti i pitanje gazdovanja i skladištenja nabavljene opreme.

10.3. MUZIČKA UMJETNOST

Herceg Novi ima pretpostavke za bogat muzički život. Veliki broj orkestara, horova, klapa, kulturnog umjetničkih društava, plesnih klubova i nekoliko izuzetno značajnih muzičkih manifestacija ("Sunčane skale", "Dani muzike", "Guitar art summer fest", Festival "Bruna Špiler", "Dani mimoze", itd) čine Herceg Novi muzičkom opštinom.

Raznovrsni su akteri koji imaju ulogu u muzičkom životu opštine Herceg Novi. Oni uključuju gradske muzike (*Gradska muzika Herceg Novi i Mjesna muzika Đenović*); horove (*hor Sv. Sava, hor Sv. Vasilije Ostroški, hor Roždestvo*); kulturno-umjetnička društva (*KUD "Sloga", KUD "Igalo", KUD "Ilija Kišić"*); klapa i etno-ansamble (*"Stari kapetan", "Castel Nuovo", ženska vokalne grupa "Lira", "Bokeljski galioti"*), plesne centre i klubove (*Umjetnički centar "AS", NVO Kulturno sportski centar DiANO*) i rok, bluz i džez sastave (*VIS Egzodusi, Chenova, Before Blues Band, High Voltage, Coffee & Cigarettes, Stardust.*)

GRADSKJE MUZIKE

Gradska muzika Herceg Novi

Gradska muzika Herceg Novi osnovana je 1886. godine kao Građanska muzika. Gradska muzika jedan je od prepoznatljivih nosilaca Praznika Mimoze. Osim u paradama i na svečanostima, bleh orkestar nastupa i na sprovodima i u tom smislu 'muzika' je utkana u duh i kulturu mještana u najširem smislu. U okviru ovog društva formiran je ansambl mažoretkei.

Hercegnovske mažoretke su prve mažoretke na prostorima bivše Jugoslavije i jugoistočne Evrope, a do njihovog formiranja došlo je zajedničkom akcijom Turističkog saveza Boke Kotorske, hercegnovskih turističkih radnika i ličnim zalaganjem pojedinaca, nadasve zaslugom entuzijaste, turističkog radnika Petra Vučetića i njegove porodice. Od februara

1972. godine članovi orkestra i mažoretke Gradske Muzike imaju jednoobrazne uniforme. One su promijenjene 1996., da bi današnja uniforma bila replika svečane odežde i elemenata lokalne tradicionalne odjeće prilagođena mažoretskim formacijama.

Hercegnovski trombonjeri formirani uz pomoć "Dubrovačkih trombonjera" koji su učestvovali u programu "Praznika mimoze" početkom 80-tih. U Remontnom zavodu "Sava Kovačević" u Tivtu napravljeno 12 pušaka, popularno zvanih "trombona" i tako je "Praznik mimoze" dobio svoje Trombonjere. To su momci koji idu ispred svih u paradi pucajući iz trombona, pušaka bez cijevi koje, koristeći bijeli barutni prah i metak od vazdušne puške kao inicijalnu kapislu, izazivaju samo jaku buku sa dimom i najavljuju dolazak defilea, karavana "Praznika" i proljeća. Djeluju kao NVO.

Gradska muzika je odlikovana ukazom Josipa Broza Tita, 1971. godine, ordenom zasluga za narod sa srebrnim zracima i dobitnik je dvije Oktobarske nagrade Herceg Novi 1968. i 1986. godine. To govori o značaju ansambla u okvirima ondašnje Jugoslavije. Osim što je sa karavanom Praznika Mimoze muzika sa mažoretkama gostovala u svim većim gradovima na Balkanu, gostovala je i u više velikih gradova Evrope. Njene prostorije krase mnoštvo pehara, plaketa, diploma i zahvalnica, dobijenih na raznim takmičenjima i manifestacijama..

Međutim, muzika koja je na svom početku bila nosilac kulturnog života Grada (gudački orkestar učestvovao i u pozorišnim komadima, a cijeli orkestar osvajao prva mjesta na regionalnim takmičenjima i ovacije na svim većim gostovanjima), a poslije rata prezentovao Mimozu, Herceg Novi i Crnu Goru u punom sjaju i sa sjajnim dirigentima, već više godina tavori i nazaduje.

Osnovni nedostatak je nestručno vođenje ansambla, zbog čega Gradska muzika trenutno ne nastupa. Zbog unutrašnjeg nesklada u društvu ansambl se osuo i krajem 2011. godine broji 16 aktivnih muzičara, a stanje instrumenata je takvo da novi kapelnik (dirigent – umjetnički rukovodilac) kaže da ispravnih instrumenata nema, te da će za revitalizaciju ansambla biti potrebne najmanje dvije godine. Prostorije Gradske muzike su na Karači kraj Starog grada. Održavanje prostorija i rad kapelnika finansira Opština.

Mjesna muzika Đenović

Osnovana je još davne 1919. godine u sastavu Jadranske straže, a 1934. godine priključila se Sokolu, da bi 1936. godine postala samostalna i radi neprekidno do današnjih dana kada predstavlja jedan od najboljih bleh orkestara u Crnoj Gori. U Muzici kojom diriguje Aleksandar Mandić – kapelnik i umjetnički direktor (NVO vodi Darko Malović) aktivno svira i nastupa 36 muzičara. Opremljeni su sa 50 instrumenata od kojih je polovina stara preko pola vijeka. Ansambl ima svoju uniformu. Aktivno se radi na podmlađivanju ansambla. Probe se održavaju u prostorijama u okviru MZ Đenović. Orkestar je već izvodio koncertni program u Sali, a kadri su da izvedu više cjelovečernjih programa različitog

repertoara, samostalno ili sa drugim ansamblima ili pjevačima. Samo posljednjih godina Mjesna muzika iz Đenovića, osim što je pozivana i učestvovala na skoro svim većim manifestacijama u okruženju, imala je pet međunarodnih gostovanja u Španiji, Italiji, Albaniji i dva puta u Francuskoj.

HOROVI

Hor „Sveti Sava“ (pri crkvi Sv. Arhangela Mihaila)

Hor nastavlja tradiciju Srpskog pravoslavnog pjevačkog društva „Sveti Sava“, koje je osnovano 1932. godine, a prestalo sa radom za vrijeme Drugog svjetskog rata.

Hor je 1999. godine, na inicijativu protojereja-stavrofora Đorđa Orovića, preuzeo i sa velikim entuzijazmom vodio četiri godine Petar Rakić, profesor gitare, koji je za to vrijeme uspio da oformi veliki crkveni hor koji učestvuje na duhovnim i svetovnim svečanostima. Posljednjih šest godina hor vodi Slavica Sekulić, profesor harmonike i horskog pjevanja. Danas, mješoviti hor broji 35 članova. Osnovu rada/repertoara hora čini duhovno pojanje pri bogoslužanju u crkvi Sv. Arhangela Mihaila na Belavisti i crkvi Sv. Save. Uz njega djeluje i dječji hor „Sv. Arhangel Mihailo“ sa 40 članova.

Hor Sv. Vasilije Ostroški

Osnovan je 1998. godine s Blagoslovom NJVP Mitropolita crnogorsko-primorskog Amfilohija. Osnovno opredjeljenje hora je vizantijsko bogoslužbeno pojanje i drugo duhovno pojanje u hramu Sv. Vasilija Ostroškog u Kumboru. Dio pojanja obuhvata višeglasne pjesme srpskih i ruskih kompozitora. Hor je mješoviti i broji 30 članova, a umjetnički rukovodilac je profesor Mariela Milanović.

Hor „Roždestvo“ iz Bijele

Osnovan je 1992. godine pri hramu Polaganja Rize Presvete Bogorodice sa dirigentom, profesorom Muzičke akademije, Svetozarom Vukasovićem. Hor je registrovan kao NVO (predsjednik Nebojša Vulović). Umjetnički rukovodilac posljednjih godina je Ivana Komnenović, profesor muzike. Hor broji 40 članova koji, osim u crkvi na liturgiji, pjevaju i koncertne programe duhovnih, svetovnih, narodnih i starogradske pjesama.

Tradicionalno organizuju Božićni koncert svakog 4. januara.

Hor ima prostoriju za probe u okviru Doma kulture u Bijeloj (JUK Herceg Fest).

Sa horom nastupa i dječji hor sa 20 članova i manja grupa pjevača koju vodi Novica Zečević. Pjevnica njeguje višeglasno pojanje.

KULTURNO-UMJETNIČKA DRUŠTVA

KUD Sloga Đenovići

Kulturno umjetničko društvo „SLOGA“, iz Đenovica, Herceg Novi, formirano je 1937. godine, od kada radi u kontinuitetu. Misija Društva je očuvanje kulturne tradicije u dijelu folklornih plesova i igara, kao i narodnih pjesama i očuvanje narodnih nošnji. U tu svrhu obučava djecu i omladinu, vaspitava u duhu tradicije, održava kontakte sa istorodnim društvima u zemlji i inostranstvu, učestvuje i organizuje festivale i turneje - razmjene. Čuva i nabavlja nošnje za izvođenje licenciranih koreografija. Najstarija nošnja kojom raspolaže je crnogorska /preko 100 godina - 6 pari/.

Okuplja trenutno 120 djece i mladih od 8 do 30 godina, u tri ansambla i orkestru. Priređuje svoje cijelovećernje koncerte. Najznačajnije priznanje im je to što su postali prvaci svijeta na Festivalu folkloru u Španiji 1986. godine, kada su predstavljali Jugoslaviju. Od 2009. godine KUD Sloga je član CIOFF, što je krovna organizacija festivala folkloru u svijetu u saradnji sa UNESCO. Stoga i učestvuje ovoga Društva na tri CIOFF festivala: dječijem u Italiji i Turskoj, a za odrasle u Turskoj 2010. i 2011.

KUD Sloga je pozvana na Festival dječijeg folkloru u Turskoj u aprilu 2012, a CIOFF im je povjerio organizaciju Prvog dječijeg festivala folkloru u Crnoj Gori, koji je održan u periodu od 22-29. maja 2012. godine u Đenovićima na kome je učestvovalo oko 300 igrača iz velikog broja zemalja širom svijeta.

KUD „Igalo“

Kulturno-umjetničko društvo „Igalo“ iz Igala osnovano je 1986. godine sa ciljem njegovanja, čuvanja i afirmacije kulturnog i folklornog blaga. Broji oko 130 članova/ca razvrstanih u tri kategorije, a ima i svoj orkestar.

Dobitnik je mnogih nagrada, plaketa, priznanja i zahvalnica na raznim festivalima i smotrama, kako u Crnoj Gori, tako i širom bivše Jugoslavije. Učestvovalo je na mnogim smotrama folkloru u Subotici, Kladovu, Zemunu, Jahorini, Zlatiboru, Čačku, Trebinju, Bileći. Takođe, bilo je domaćin mnogim društvima na svojim Godišnjim koncertima, koji se održavaju u martu mjesecu. Sav prihod sa Godišnjih koncerata namijenjen je uvijek u humanitarne svrhe.

Turistički značaj se ogleda u predstavljanju programa turistima sa svih destinacija. U svom dosadašnjem radu KUD „Igalo“ je imalo stotine nastupa i koncerata za strane turiste. Svi ti koncerti bili su najljepša prilika da se oni upoznaju sa tradicijom, običajima i kulturom, kako domaćih, tako i naroda u okruženju. U tom smislu narodna nošnja ima izuzetan turistički značaj. Društvo se trudi da nošnje budu vjerne originalu, kvalitetno urađene, uredne, dostojanstveno nošene i prikladne u potpunosti uzrastu članova Društva. KUD

„Igalo“ nastoji da stalno popunjava svoj fond kvalitetnim nošnjama za razne koreografije, zatim mnogim pratećim detaljima, da osmišlja, usavršava i dopunjuje iste.

Za svoj dosadašnji rad, za rad sa mladim ljudima koji ima i jak pedagoški karakter, za dostojno prezentovanje svoga grada, KUD „Igalo“ je dobitnik najvećeg priznanja grada - Oktobarske nagrade Herceg Novog za 2010. godinu. Nagrada predstavlja veoma jak podsticaj da Društvo nastavi sa još aktivnijim radom, da bude još brojnije, da širi i jača kolektivni duh prijateljstva i pomaganja.

KUD „ILIJA KIŠIĆ“, Zelenika

Društvo je osnovano 1936. godine od strane radničke omladina Zelenike i Kuta. Tada je formiran i tamburaški orkestar.

Društvo broji 170 članova svrstanih u tri sekcije i to: pionirski ansambl; pripremni ansambl; i izvođački ansambl. U rad je uključena i sekcija veterana. Društvo posjeduje folklornu muzičku i pjevačku sekciju.

Cilj društva je očuvanje kako naših običaja tako i običaje iz cijele bivše Jugoslavije. Društvo je realizovalo projekte u saradnji sa IRD u vezi kupovine crnogorskih narodnih nošnji. U planu je i obezbjeđivanje sredstva za nabavku nošnji koje nedostaju za koreografije koje su uveliko na repertoaru društva, kao i obezbjeđivanje sredstava za kupovinu nošnje koja je potrebna radi prikazivanja svadbenih običaja kućana i kućanskoga sela.

Društvo je za svoj pregalački rad dobilo Oktobarsku nagradu grada Herceg Novog, a sa svojim programima gostovalo je u Turskoj, Grčkoj, Češkoj, Bugarskoj, Austriji, Sloveniji, Makedoniji, Republici Srpskoj, Srbiji i na međunarodnim smotrama gdje su ostvarili zapažene uspjehe.

KLAPE I ANSAMBLI

Ansambl „Stari kapetan“

Klapa je osnovana 1970. godine i od tada je snimila tri LP ploče, četiri audio kasete i jedan kompakt disk, uz bezbrojna učešća u mnogim manifestacijama i programima lokalnog i šireg karaktera i nastupima na svim televizijama bivše i ove države. Stari kapetan broji 8 članova među kojima je i Duško Šarović, jedan od najboljih lirskih tenora na prostorima stare Jugoslavije. Među značajnim nastupima se posebno izdvajaju dva učešća na omiškom festivalu klapa 1980-ih godina, prvu nagradu publike na festivalu "Niška jesen" 1998. godine i prvu nagradu za scenski nastup na budvanskom festivalu "Pjesma Mediterana" 2008. Godine, sa primadonom novosadske opere Milicom Stojadinović. Najveći hit ansambla je pjesma „Dolazim Boko“. Posljednjih godina ansambl je više orjentisan ka popularnim melodijama i komercijalnim nastupima.

Klapa "Castel Nuovo"

Grupa nastavlja tradiciju tamburaškog i pjevačkog zbora pod istim imenom, koji je osnovan 1921. u Đenovićima i radio preko decenije, u okviru Mjesne muzike.

Klapa je osnovana (obnovljena) 2006. godine. Broji devet članova. Njen umjetnički rukovodilac je Dušan Tadić. Klapa je često osvajala nagrade na festivalima klapa (Perast, Omiš, Bol na Braču, Kaštel Kambelovac, Kaštelanski đir) gdje nastupa kao muška i kao mješovita klapa. Castell Nuovo pažljivo njeguje a *capella* klapsko pjevanje, ima i popularno zabavni repertoar i stalne nastupe u Herceg Novom, Budvi, Tivtu, Petrovcu.

Ovo je prva crnogorska klapa koja je, nakon ratnih dešavanja, nastupila u okviru hrvatskih klapskih festivala. Učestvovala je na međunarodnom Sajmu turizma u Beogradu 2011. godine. Nastupala prije dvije godine na festivalu „Pjesma Mediterana“ sa pjesmom „More, sudbo moja“. Najznačajnije nagrade: Prvo mjesto u kategoriji mješovitih klapa u Perastu 2006, drugo mjesto u kategoriji muških klapa i Nagrada publike u kategoriji muških klapa.

Ženska vokalna grupa Lira

Ženska vokalna grupa "Lira" osnovana je 2008. godine u Herceg Novom. Broji desetak članica, uglavnom mlađih djevojaka. Repertoar se gradi od pjesama iz Boke Kotorske, izvornih i starogradskih pjesama, stranih zabavnih melodija. Nagrada za najbolji ansambl u mlađoj kategoriji Festivala klapa u Perastu 2009. godine. Ansambl umjetnički usmjerava Marijela Milanović sa stručnim saradnicima (Valentina Kulinović i Nebojša Vojvodić).

Bokeljski galioti

Ovaj ansambl, osnovan 21. novembra 2008., nastavlja bogatu tradiciju i baštinu čuvenog hercegnovskog ansambla "Bokelji" (čije uniforme nosi), koji je bio jedan od najpoznatijih etno-sastava u bivšoj Jugoslaviji od 1966 do 2001, kada ga je naslijedio podmladak koji je nastupao u različitim sastavima i pod raznim imenima narednih godina.

U svom repertoaru "Bokeljski galioti" imaju kompozicije iz gotovo svih muzičkih pravaca, na desetak svjetskih jezika, sa ili bez instrumenata, pri čemu se posebna pažnja obraća na harmoniju i višeglasno pjevanje, te izvorne, tradicionalne, a *capella*, popularne melodije i duhovne pjesme. Voditelj ansambla je dr Slobodan Bobo P. Janićić. Prateći trendove u muzici, istražujući i upoznajući ono najljepše u tradicionalnoj i etno muzici, uz lične, originalne improvizacije, kao i komponovanje novih i obradu popularnih melodija. Ansambl je učestvovao na brojnim kulturnim manifestacijama širom crnogorske obale, a tokom cijele godine ima koncerte u Institutu "dr Simo Milošević" u Igalu.

PLESNI CENTRI

Umjetnički centar "AS", Herceg Novi

Umjetnički centar "AS" osnovan je 1992. godine u Herceg Novom. Klasični balet, savremeni pokret, sportski i standardni ples i nacionalne igre i pjesme, programska su djelatnost kojom sa velikim uspjehom oplemenjuju mlade generacije. Za svoj stvaralački rad ovaj centar je dobio mnoga priznanja i nagrade, od kojih im je najdraža Oktobarska nagrada grada umjetnosti Herceg Novog u 2000. godini. Prepoznatljivost Umjetničkog centra "AS" ogleda se u stručnom obrazovnom radu, kvalitetu izvođenja programa, velikom broju članova i nepodijeljeno zadovoljnom i nadasve vjernom publikom na svim njihovim koncertima.

NVO Kulturno sportski centar DiANo - Herceg Novi

NVO Kulturno sportski centar DiANo- Herceg Novi osnovan je 2005. Godine. KSC DiANo ima više od 200 članova (djece i mladih od 3 do 25 godina) Njihova misija je konstantna, kvalitetna i pravovremena edukacija djece i mladih iz oblasti scenskih umjetnosti. Aktivnosti u centru se odvijaju svakodnevno u petnaest grupa podijeljenih po kvalitetu i vrsti umjetničkog pravca. Aktivnosti su predvođene pedagozima, predavačima i koreografima iz oblasti scenskih umjetnosti .

Najvažniji realizovani projekti KSC DiANo su :

- Seminar "Tijelo i pokret"(održava se svake godine u avgustu mjesecu)
- Prvi Crnogorski tinejdžerski mjuzikl "Pepeljuga i rok zvijezda"
- Redovni godišnji divertismani i koncerti od 2005. godine.
- Edukacija mladih i polaganje ispita državne baletske škole "Vasa Pavić"- Podgorica

U realizaciji svojih programa KSC DiANo sarađuje se JUK Herceg Fest – Herceg Novi, Hercegnovskim pozorištem, Teatrom plus-Herceg Novi, Baletskom školom "Vasa Pavić"- Podgorica, Dečijim kulturnim centrom Beograd, Akademijom umetnosti - Beograd, NVO Expeditio - Kotor, NVO Bruna Špiler - Herceg Novi, ustanovama za osnovno i srednje obrazovanje u Herceg Novom, predškolskom ustanovom "Naša radost" Herceg Novi.

ROK, BLUZ I DŽEZ SASTAVI

VIS „Egzodusi“ osnovan 1967. godine. Bili su pobjednici Crnogorske gitarijade 1969. Godine i učesnici Jugoslovenske putujuće Gitarijade. Snimili su dvije LP ploce i stalni su učesnici "Praznika mimoze" - do današnjih dana. Stalni članovi: Zoro Martineti, Anton Ante Krstović, Rade Ćoso (Kotor), Đoko Radonjić (Tivat)

Trenutno aktivne rok grupe uključuju ansamble kao što su *Chenova* koja nastupa od 2007. godine. Članovi grupe su sada studenti i okupljaju se samo ljeti. *Before Blues Band* nastupa od 2007. godine. Osnovu čini duo Nikola Ćurčin i Viktor Varga (gitare), a pridruženi su Cico

Beharović/Oliver Nedović (bubnjevi). *High Voltage* nastupa od 2009. Bend okuplja uglavnom srednjoškolce - sviraju rok, pop i bluz. *Coffee & Cigarettes* akustični duet; bluz, džez i funk rokenrol.

Treba još pomeniti STARDUST – NVO “Zvezdana prašina”, koju vodi Dragomir Đorđević koji aktivno rade na promociji džez i bluz muzike, organizujući gostovanja i praveći koncerte i sešne sa raznim muzičarima (Branko Pejaković, Svetislav Miki Vasić, mladi profesori muzike iz CG).

PROBLEMI

Prva grupa problema u domenu muziku vezana je za probleme prostora u različitim aspektima. S jedne strane to je problem napostojanja prostora za vežbanje – posebno u slučajevima kulturno-umjetničkih društava i rok sastava. Na drugoj strani pojavljuje se problem prostora za nastupe i to naročito za plesne klubove, ali i za sve ostale muzičke aktore, jer osim dvorane “Park”, pravog prostora za koncerte i nastupe nema. Problem prostora ogleda se i u propadanju kulturno-istorijskih spomenika (posebno Kanli kule i Forte Mare) gde bi se, gdje bi se, uz određena ulaganja, mogli stvoriti uslovi iz vježbanje/probe i za javne nastupe. Poslednji problem tiče se prostora grada i opštine generalno – problem osvajanja zvučnog i fizičkog prostora od strane agresivne vašarske, turbo-folk kulture u ovoj, nekada oazi mira i umjetnosti. Problem je posebno izražen u Igalu i na šetalištu “Pet Danica”, a osim što stvara ružnu sliku o gradu, te odbija turiste kakve bi Herceg Novi želeo da ugosti, a privlači one koji u svojim ponašanjem Herceg Novom ne pripadaju, suviše glasna muzika onemogućava održavanje različitih tipova programa na otvorenom. Tako se npr. prestalo sa praksom odražavanja književnih vječeri ili malih pozorišnih formi u praskrasnom atrijumu Zavičajnog muzeja, zbog buke koja dolazi iz obližnjih kafića.

Druga grupa problema vezana je za finansijsku pomoć od strane Opštine, koja je ocjenjena kao nedovoljna. Kulturno-umjetničkim društvima je pomoć potrebna kod nabavke opreme/narodne nošnje i kod gostovanja (pogotovu u inostranstvu). Na drugoj strani, nevladinim organizacijama, finansijska podrška je posebno potrebna u realizaciji manifestacija koje organizuju, a koje značajno doprinose dobrom imidžu Herceg Novog (poput “Guitar art summer festa-a” ili Festivala “Bruna Špiler”). Odsustvo finansijske podrške je vjerovatno najočiglednije u slučaju jedanog od najznačajnijih identitetskih markera Herceg Novog – Gradske muzike Herceg Novi, koja je praktično zamrzla svoje djelovanje. Ukazano je i na nizak stepen učešća državnih fondova u finansiranju kulturnih manifestacija generalno (pa i muzičkih manifestacija) u odnosu na druge pomorske gradove (npr. Budvu ili Kotor).

Na fokus grupama kao problem je istaknuto i to što se pri organizovanju muzičkih manifestacija – posebno “Sunčanih skala” – nedovoljno uključuju lokalne snage, nego se za aktivnosti angažuju ljudi iz drugih gradova (posebno iz Podgorice).

Kao poseban problem istaknuta je nedovoljno razvijena saradnja na nivou Boke Kotorske – saradnja sa institucijama i akterima iz Kotora i Tivta i korišćenje mogućnosti koje za nastupe pružaju npr. Porto Montenegro u Tivtu ili česte posete kruzera u Kotoru.

CILJEVI

Među ciljevima za naredni period izdvojeni su revitalizacija i bolje korišćenje Kanli kule i tvrđave Forte Mare. U garderobama na Kanli kuli mogli bi da budu prostori za vežbanje muzičkih grupa, a obe tvrđave su idealne za velike koncerte i javne nastupe.

Posebno je ukazano na potencijale Doma kulture u Bijeloj, koji je trenutno zapušten, ali koji bi mogao biti izvanredna dvorana za sve vrste scenskih umjetnosti (i za probe i za nastupe). Predloženo je da se razmotri mogućnost rekonstrukcije dvorane u okviru nekog od prekograničnih projekata, čime bi kulturna infrastruktura opštine bila značajno poboljšana.

Kao i u slučaju drugih gradova u Boki Kotorskoj, kao izvanredan potencijal sagledano je to što gradska arhitektura omogućava da se maltene u svakom dijelu grada – na trgovima, na skalinama, na tvrđavama, na Škveru – mogu organizovati javni, a posebno muzički nastupi. Kao jedan od strateških ciljeva navedeno je upravo izvođenje muzike (iz škola, prostorija za vežbanje i sala za nastupe) u javne prostore i njenu tržišnu valorizaciju na taj način.

Predloženo je da se problem finansiranja kulture u opštini, a posebno finansiranja kulturnih manifestacija reši uvođenjem festivalske takse. Sa 220.000 gostiju godišnje i sa festivalskom taksom od 1 € budžet za kulturu opštine bi bio za jednu trećinu veći – što bi trebalo shvatiti kao investiciju koja će u grad dovesti još više turista.

S obzirom na broj masovnih javnih kulturnih manifestacija koje se u opštini organizuju predloženo je i Opština kupi ozvučenje i svetlosni park – što je dugoročno isplativije od njihovog stalnog iznajmljivanja.

Predloženo je da se opštinskih mjerama (propisima, radom inspekcijskih službi) pokuša rešiti problem preglasne muzike u Herceg Novom, Igalu i na šetalištu između ovih gradova. Jedan od elemenata vizije kulturnog razvoja Herceg Novog jeste da provrati oreol grada kulture, koji ga je nekada krasio. Kao i da na tom tragu privuče stariju, zahtevniju i platežno sposobniju klijentelu. Takve goste, međutim, preglasna vašarska muzika samo rastjeruje. Utoliko bi promena kulturne i turističke orijentacije Herceg Novog mogla da otpočne od ove tačke. I na kraju, predloženo je umrežavanje aktera iz muzičke sfere – na nivou opština i na nivou Boke Kotorske – zbog proširenja mogućnosti za nastupe i zbog rešavanja

zajedničkih problema. Kao i pokretanje bokeljskog džez festival, koji bi zajedno organizovale sve tri opštine – a koji bi se održavao izvan glavne turističke sezone (u septembru ili oktobru).

10.4. LIKOVNE UMJETNOSTI

Herceg Novi nije samo grad pisaca i muzičara, Herceg Novi je i grad vrhunskih slikara. Ukidanjem škole lijepih umjetnosti sredinom 1960-ih, nije prestao likovni život u gradu i opštini. U opštini djeluje veliki broj likovnih umjetnika, organizuju se značajne likovne manifestacije, a specifičnost opštine Herceg Novi predstavlja veliki broj umjetničkih galerija, od kojih mnoge organizuju i međunarodne manifestacije.

Među njima su najznačajnije:

GALERIJA “JOSIP BEPO BENKOVIĆ”

Poslije zatvaranja Umjetničke škole u Herceg Novom, 15. decembra 1966. godine, osnovana je galerija s imenom slikara iz Herceg Novog, Josipa - Bepa Benkovića, koji je strijeljan 1943. na Banjici. Galerija brzo postaje stjecište likovnog života grada, ali i prepoznatljivo mjesto na jugoslovenskoj likovnoj sceni. Odlukom Skupštine opštine Herceg Novog, Galerija od 1967. godine djeluje u okviru Zavičajnog muzeja, kao zasebno muzejsko odjeljenje. Od iste godine organizuje se i Hercegnovski zimski salon koji je na početku imao imao lokalni karakter, ali ga je ubrzo prerastao i postao značajna jugoslovenska likovna manifestacija. Proteklih godina Salon je bio prilika za predstavljanje autora iz Crne Gore, a od ove godine Salonu je uz jubilarno, 45. izdanje vraćena regionalna koncepcija i sačuvan prestiž najstarije godišnje manifestacije, ne samo u Crnoj Gori, nego i na nekadašnjem jugoslovenskom likovnom prostoru.

Između ostalih, u novskoj gradskoj galeriji samostalno su izlagali: Petar Lubarda, Milo Milunović, Risto Stijović, Mića Popović, Milan Konjović, Vojo Stanić, Dado Đurić ... U stalnoj postavci, zastupljeni su: Luka Tomanović, Aleksandar Prijić, Branko Filipović - Filo, Milena Šotra, Vojo Stanić, Đorđe Pravilović, Đuro Seder, Dmitar Manev, Kemal Ramujkić, Vasko Lipovac, Šemsa Gavrankapetanović - Rajnvajn, Mihailo Jovićević...Galerija čuva i legat Milene Šotre.

GALERIJA “LUČA”

Galerija “Luča” otvorila je vrata u aprilu 1990. godine. Osnivač i vlasnik Mitar Đurović, jedan od učenika odavno već slavne Umjetničke škole u Herceg Novom, minule dvije decenije istrajavao je u želji da doprinese likovnom životu grada. Činili su to u galeriji “Luča” promišljeno, s vremena na vrijeme, ali biranim postavkama djela Luke Berberovića, Olje Ivanjicki, Janoša Mesaroša, Dragana Maleševića Tapija, Grujice Lazarevića, zatim

ponudom prefinjene umjetničke keramike Milana Blažića i Evgenije Portnoj, te stalnom spremnošću za saradnju sa drugim hercegnovskim galerijama. Ni na poziv da organizuju izložbu na otvorenom, u parku nekadašnjeg hotela "Boka", što je prije petnaestak godina još bilo neobično, u "Luči" se nisu oglašili. Ta izložba ostala je jedan od rijetkih pokušaja "oplemenjavanja", tada skoro sasvim zapostavljenog, a privlačnog prostora u centru grada.

GALERIJA „KATURIĆ“ – KAMENARI

Galeriju „Katuriće“ otvorio je 1991. godine pomorski kapetan i filatelista, Tomo Katuriće. To je bila prva, registrovana, privatna galerija u Crnoj Gori. Od 1993. do prije nekoliko godina, galerija je radila u Mediteranskom zdravstvenom centru u Igalu. Već dvije decenije Tomo Katuriće, najprije u saradnji sa nekadašnjim Klubom vojske Jugoslavije, a sada Herceg festom, organizuje likovni konkurs za učenike osnovnih škola u Boki tokom Praznika mimoze, objedinjujući jednim projektom kulturni prostor Boke, stimulišući lijepim nagradama trud nadarenih mališana. Skoro deceniju priređivao je izložbu povodom Dana Herceg Novog, a tradicionalan je i njegov poklon – slika - na Filmskom festivalu Herceg Novi – Montenegro film festivalu. U galeriji „Katuriće“ izlagali su najčešće „naši Parižani“ kako to kaže Tomo Katuriće: Miloš Šobajić, Vlada Veličković, Slobodan Slovinić, Ljuba Popović, ali i Vojo Stanić, Mihajlo Jovićević, Ljubomir Popadić, Nikica Raićević....

GALERIJA “SPINNAKER”

Galeriju “Spinaker” osnovali su 1995. godine Ljubica - Buba i Dragan Mračević. Prvi je u galeriji izlagao Vojo Stanić. Do danas, u ovom prostoru je organizovano više od 100 samostalnih i grupnih izložbi i nekoliko međunarodnih likovnih kolonija, u čijem radu su učestvovali umjetnici iz petnaestak evropskih zemalja. Već nekoliko godina sarađuju sa Udruženjem likovnih i primjenjenih umjetnika iz Kostrene u Istri... Ovdje smo se susretali i sa djelima Uroša Toškovića, Dada Đurića, Željka Đurovića, Bata Pravilovića, Sergeja Aparina, Luke Berberovića... oživjeli sjećanje na skoro zaboravljene Novljane – Mitka Bulajića i Ananija Verbickog...Timu galerije ide od ruke i organizacija književnih promocija i konferencija za novinare.

Galerija „Spinaker“ dodjeljuje godišnju nagradu - organizaciju prve samostalne izložbe najboljem studentu Likovne akademije Cetinje.

GALERIJA „SUE RYDER“

Galerija „Sju Rajder“ osnovana je 1996. godine, u saradnji sa FLU Cetinje, sa idejom da promoviše mlade i umjetnike koji su se obrazovali u novskoj Umjetničkoj školi. Do danas Ljiljana Marinović koja vodi galeriju, istrajava u ovoj zamisli, šireći lepezu stvaralačkih svjetova koje su ovdje pokazali, između ostalih: Jakov Đuričić, Šemsa Gavrankapetanović - Rajnvajn, Luka Berberović, Milovan Miki Radulović, Milena Jeftić - Ničeva Kostić, Filip

Janković, Momir Knežević, Natalija Đuranović, Lazar Pejović, Mitar Marinović, Olivija Ivanović, Eleonora Apolonio, Danijela Marković, ali i Dragan Jovanović – Sole, Boško Radović, Roksanda Kaluđerović, Lala Drecun Palavršić, Nikša Kosić, Goran Vukčević, Zoran Bulatović, Anđelko Arnautović, Sonja Malavrazić, Đuro Beli Prijić, Minja Bojanić... Rezultat je više od 130 samostalnih i grupnih izložbi, uključujući i one nagradne za najbolje studente cetinjskog FLU. Ove godine nagrađena je cijela klasa dizajnera koja će u Galeriji „Sju Rajder“ izlagati u maju. Ljiljana Marinović pouzdan je saradnik novskim festivalima (Praznik mimoze, HAPS, Trg od knjige, Noć kulture, Guitar art summer fest), a plodotvoran je njen doprinos radu drugih galerista i organizatora izložbi (pet godina priređivala je izložbu radova koji su nastajali u koloniji Jahting kluba).

UMJETNIČKI ATELJE - GALERIJA „PRIJIĆ“

Od 1996. godine kada je otvorena, Galerija „Prijić“ okuplja stalno desetak autora iz Herceg Novog, koji se iskazuju u najrazličitijim oblastima likovne umjetnosti, od slikarstva do ikonopisa. Galeriju je otvorio i vodi je Đuro-Beli Prijić, želeći da nakon smrti svoga oca Aleksandra Aca Prijića, u prostoru porodične kuće nastavi umjetničku tradiciju.

Izložbe ne organizuju prečesto, zato su možda njihove postavke publici, veći izazov. U ovoj galeriji smo se prvi put susreli sa radovima Đura Prijića, Zorana Krulja, mladog Petra Vukotića i Biljane Petković... U njoj su u dinamičnom skladu slike Branka Filipovića-Fila, Anastazije Brajović, Milenka Žarkovića, Antona Lukatelića, ali i radovi Minje Bojanića, Gorana Vukčevića, Dragice Kosić... Galerija „Prijić“ promovisala je svoje stvaraoce neobičnim postavkama umjetnički dizajniranog mobilijara, ogledala, oslikanih škrinja – baula... Možda je upravo ova galerija najkreativniji kutak u Starom gradu, otvoren i kada mnogi drugi nisu.

SPA GALLERY – IGALO

Galerija SPA je integralni dio Instituta Igalo, renomiranog Mediteranskog centra za medicinsku rehabilitaciju, medicinski wellness i srodne programe. Od 2003. godine kada je osnovana, bila je domaćin stotinama umjetnika i mnogim kolonijama, šireći mrežu likovnih i ljudskih komunikacija. Otvorivši se u potpunosti lokalnoj i opštoj zajednici, građen je mikrourbs sa prozorima prema lijepom i nadvremenom. Proces se odvijao i teče na prostoru mediteranskog pejzaža, inspirativnog samog po sebi, ali i u gradu koji je kroz Umjetničku školu stekao neotuđiv afinitet i senzibilitet ka likovnoj umjetnosti.

Pomenuta umjetnička škola, vođena od briljantnih bardova likovne umjetnosti svog vremena, iznjedrila je desetine umjetnika koji su obilježili crnogorsku, jugoslovensku pa i evropsku likovnu mapu. Slijedeći taj duh, Spa galerija i danas tijesno sarađuje sa cetinjskom Likovnom akademijom, izlažući aktuelne radove njenih nastavnika i studenata.

Galeriju SPA vodi Željko Vavić i podsjeća da su u njoj proteklih godina, između ostalih izlagali Mikan Aničić, Vojo Tatar, Kemal Ramujkić, Danica Basta, Milorad Ćorović, Jusa Nikšić, Dragan Coha, Naod Zorić, Dragan Karadžić, Anka Burić, Gligor Ćemerski, a predstavljeni su izložbama koje su bile i sjećanje na njih - novski stvaraoci Mato Đuranović i Boris Verigo.

PROBLEMI I CILJEVI U OBLASTI LIKOVNIH UMETNOSTI

Tokom procesa strateškog planiranja u oblasti likovnih umjetnosti identifikovani su sledeći problemi:

- nedostatak prostora za stvaranje, tj. nepostojanje ateljea - grupnih ili individualnih;
- nedovoljan broj izlagačkih prostora za likovne, primjenjene i vizuelne izraze;
- loše osvijetljenje u Umjetničkog galeriji Josip Bepo Benković;
- politički kadrovi u ustanovama kulture, koji rade za platu i nemaju za umjetnost potrebnog entuzijazma;
- nepostojanje strukovnih udruženja likovnih umjetnika;
- nekorišćenje trgova i skala kao otvorenih ateljea;
- nepostojanje specifičnih hercegovskih suvenira;

Kao ciljevi za naredni petogodišnji period navedeni su :

- Adaptacija postojećih galerijskih prostora (prvenstveno Umjetničke galerije Josip Bepo Benković i Foajea Dvorane Park);
- Ispitati mogućnosti korišćenja bivše Robne kuće Mješovitog, zgrade Omladinske zadruge u ulici Marka Cara, zgrade bivšeg Doma JNA, palate Burovina...
- Škver – otvoreni ateljei u kaldrmisanoj ulici između napustenog hotela Topola i stare željezničke stanice;
- Uređenje zdužbine Dukovića za ateljee hercegovskih umjetnika;
- Obnavljanje rada Umjetničke škole u Herceg Novom;
- Pokretanje likovne kolonija na nivou Boke Kotorske (zajedno sa Kotorom i Tivtom);

- Pokretanje međunarodnih *Artists in residence* programa u okviru kojih bi poznati svjetski umjetnici boravili i stvarali u Herceg Novom;
- Formiranje likovnog udruženja sa nepolitičkim rukovodstvom i članovima;
- Pokretanje programa izrade suvenira specifičnih za Herceg Novi.

10.5. KULTURNA BAŠTINA

Jedan od najznačajnijih resursa Opštine Herceg Novi jeste bogata i raznovrsna kulturna baština koja se nalazi na njenoj teritoriji, uključujući nepokretnu i pokretnu kao i nematerijalnu baštinu.

Cjelokupan prostor opštine Herceg Novi sa pristupnim akvatorijem, priobaljem i visoko uzdignutim frontalnim zaleđem Orjenskog masiva posjeduje karakter neponovljive ambijentalne cjeline. Brojnost i stepen očuvanosti ambijentalnih cjelina sa vrlo izrazitim prirodnim i kulturnim nasljeđem predstavljaju respektivan razvojni faktor i resurs područja Herceg Novog.

Kulturna dobra su valorizovani dio nepokretne kulturne baštine od opšteg interesa koja su zaštićena zakonom. Na teritoriji Opštine Herceg Novi nalazi se 47 nepokretna kulturna dobra koja su upisana u Registar kulturnih dobara (prema starom Zakonu to je bio Registar spomenika kulture). Među njima je: jedno kulturno dobro prve kategorije, 17 druge kategorije i 29 kulturnih dobara treće kategorije.

Brojni su faktori čijim su djelovanjem ove građevine ugrožene i/ili devastirane. U te faktore spadaju: prirodni faktori, nebriga i neodržavanje, nestručni i nelegalni radovi, raznošenje originalnog građevinskog materijala, nelegalna pretraživanja i iskopavanja, ispisivanje grafita i sl.

Danas se može ocjeniti:

- Na osam spomenika kulture izvedeni su nelegalni radovi (kojima se unose elemenati, stilski i kulturološki strani vremenu nastanka spomenika);
- Devetnaest spomenika je degradirano, što podrazumjeva da su nastalim oštećenjima ugrožene osnovne spomeničke vrijednosti do mjere koja umanjuje njegovu ukupnu kulturno-istorijsku vrijednost.

Na području Opštine Herceg Novi se nalazi i značajan broj nepokretnih kulturnih dobara, koja posjeduju značajne kulturne vrijednosti, ali još uvijek nijesu evidentirana i ne podliježu režimu zaštite. Među njima se posebno ističu:

- Sakralni objekti graditeljskog nasljeđa (44 objekta sakralne arhitekture na teritoriji opštine)
- Vojni objekti i kompleksi koji nisu registrovani kao spomenici kulture (fortifikacijski kompleksi Kabala, Oskoruša, Lazine, Potkop/Pristan – Spilice, Rose/ na Luštici; fortifikacijski kompleks Kobila na Njivicama, fortifikacijski kompleks obalskih utvrđenja Arza – Dobra luka)
- Grupacije ili kompleksi (Lazaret, Meljine; Jezgro naselja Rose i Kamenari, grupacije kuća u selima: Lučići, Prijedor, Brguli, Klinci, Zambelići, Trojanovići, Žlijebi, Špulje; niz mlinova u selu Mojdež)

Na teritoriji Opštine Herceg Novi nalaze se mnoga pokretna kulturna dobra. Najveći dio pokretnog kulturnog fonda nalazi se u brojnim institucijama kao što su: JU Muzej i Galerija Herceg-Novog, Arhiv Herceg Novog, Zavičajni muzej, Biblioteka i riznica manastira Savina, Gradska biblioteka i čitaonica, Dom Ive Andrića, brojne galerije, kao i zbirke Miroslava Štumbergera u Baošićima i sl.

Jedan od bitnih segmenata kulturne baštine Opštine Herceg Novi jeste i nematerijalna baština, koja je jedan od ključnih segmenta definisanja kulturnih identiteta, a koju čine ljudska umjeća, izražaji, vještine i manifestacije koje zajednica prepoznaje kao dio svoje baštine. Nematerijalna baština u Opštini Herceg Novi se manifestuje među ostalim u sljedećim područjima:

- karakterističan lokalni (jezik, govor) na području Boke
- brojna usmena predanja, legende
- izvođačke umjetnosti (muzika, ples)
- brojni običaji, obredi i svečanosti
- tradicionalni zanati i vještine, koji su bili naročito razvijeni u srednjem vijeku.

10.5.1. GENERALNE MJERE ZA UNAPREĐENJE STANJA

Mjere kojima bi se mogli ublažiti faktori i rizici koji ugrožavaju kulturno nasljeđe područja Herceg Novog u periodu do 2015. jesu:

1. Jačanje pravne i institucionalne infrastrukture u cilju očuvanja i zaštite izuzetne univerzalne vrijednosti područja;
2. Unaprijeđenje saradnje između svih zainteresovanih strana;
3. Osiguranje efikasne primjene zakona i planske dokumentacije, radi očuvanja kulturne i prirodne baštine od prekomjerne i nekontrolisane urbanizacije;
4. Integralna zaštita kulturne i prirodne baštine kroz konstantnu kontrolu lokalnog urbanog razvoja;

5. Jačanje kadrovskih kapaciteta na svim nivoima, edukacija novog i do-edukacija postojećeg stručnog kadra;

Trebalo bi obezbijediti bolju saradnju aktera kulturnog nasljeđa i turizma kroz sljedeće mehanizme:

- Pravilnim tretmanom graditeljske baštine i pažljivim odnosom prema kulturnom pejzažu čime bi se stvorila najoptimalnija podloga za razvoj turizma;
- Razvojem projekata i aktivnosti koji doprinose održivom korišćenju potencijala kulturnog nasljeđa;
- Unaprijeđivanjem kulturnog turizma;

Trebalo bi osigurati bližu saradnju aktera iz oblasti kulturnog nasljeđa i obrazovanja kroz sljedeće korake:

- Razvojem strategije permanentne edukacije svih struktura zajednice o vrijednostima kulturne baštine i potrebi njene zaštite i prezentacije;
- Povećanjem nivoa informisanosti i svijesti lokalnog stanovništva o obuhvatu, vrijednostima i značaju kulturne baštine;
- Kontinuiranom edukacijom o kulturnoj baštini kroz obrazovne programe u školama;
- Kontinuiranom edukacijom djece predškolskog uzrasta o vrijednostima zaštićenog područja;

Na nivou Boke Kotorske, trebalo bi stimulisati sljedeće aktivnosti:

- Izradu studije kulturnog pejzaža za Boku Kotorsku;
- Izradu Prostornog plana posebne namjene za područje Boke Kotorske kojim bi se obuhvatila pitanja privređivanja (turizam, poljoprivreda...), saobraćaja i zaštite kulturnog pejzaža;
- Zajedničke projekte valorizacije nasljeđa (npr. kulturne maršrute za cijelu Boku – palate, AU tvrđave, industrijsko nasljeđe...);
- Regionalni pristup istraživanju arhitektonskog diskursa N.Dobrovića, M.Zlokovića u Kotoru, Herceg-Novom, Dubrovniku, pa i Beogradu, u cilju revalorizacije i dogradnje arhitektonskog identiteta primorskog grada i institucionalne pažnje arhitekturi 20. vijeka u CG.

Međunarodna saradnja u oblasti kulturnog nasljeđa može se razvijati kroz zajedničke projekte valorizacije nasljeđa iz venecijanskog, austro-ugarskog ili otomanskog perioda. Takođe, postoji mogućnost relazacije IPA projekata prekogranične saradnje sa Hrvatskom, Albanijom, Bosnom i Hercegovinom, Srbijom itd.

10.5.2. PROJEKTI NA POLJU KULTURNOG NASLJEĐA

Stari grad, kao dio kulturnog nasljeđa, čini njegov najrepresntativniji dio, a istovremeno i veoma važan resurs razvoja opštine. Velika monumentalna vrijednost i potencijal starog grada nalazi se u raznovrsnosti kulturnih dobara koje ima. Stara (urbana i ruralna) naselja sadrže, pored urbanih vrijednosti, brojne kategorije arhitektonskog nasljeđa, pokretni spomenički fond, objekte i prostore sa sačuvanim prvobitnim rasporedom i namjenom. Pitanje održavanja autentične namjene ili izbora odgovarajuće nove perspektive i kompatibilne namjene je jedna od najvažnijih stavki u postupku zaštite i revitalizacije starih naselja. Poseban kulturni i simbolički značaj ima more, tj. morski akvatorijum Opštine, tako da njegovo očuvanje, zaštita i održiva upotreba imaju prioritet u odnosu na sve ostale upotrebe.

Zaštita podvodnih arheoloških nalazišta je jedan od primarnih zadataka, s obzirom na njihovu sadašnju potpunu nezaštićenost. Pri izradi urbanističkih planova, moraju se uključiti stručne službe koje se bave zaštitom kulturnog nasljeđa. Takođe bi trebalo odrediti granice zaštićene zone za sve registrovane i novoimenovane spomenike, a oni čija namjena još nije određena i koji su u ruševinama moraju se rekonstruisati i revitalizovati.

Resursi hercegnovskog područja:

- Herceg Novi-grad na moru (more resurs grada);
- Herceg Novi-grad sa specifičnim oblicima gradske sredine;
- Kulturno i prirodno nasljeđe-razvojni potencijal grada;
- Zaštićeni djelovi prirode-nepromjenjivi potencijal grada;
- «Tampon zone» grada u zaštitnom zelenilu, površine sa karakteristikama mediteranskog pejzaža definisane kao kulturni pejzaž.

Unutrašnji razvoj grada Herceg Novog trebao bi biti prioritetan, u odnosu na njegovo širenje na nova područja. Kao i u ostalim gradovima Boke Kotorske i u Herceg Novom se malo ulaže u obnovu kulturnog i graditeljskog nasljeđa u naseljima, uz uvažavanje tradicije i specifičnih ambijentalnih karakteristika. A upravo je to ono na čemu počiva istorijska i kulturna vrijednost ovog područja.

Specifičnost Herceg Novog je topografija i oblik teritorijalnog rasprostiranja uz obalu. U takvim uslovima postoje različite mogućnosti razvoja područja.

Priobalna zona nudi mogućnost razvoja pješačke promenadne staze duž obale (na području GUP-a), formiranje rekreativnog i kupališnog prostora od plaže Igalo do Meljina i dalje od Zelenike do Bijele. Realizacijom uklesanih promenadnih staza iznad nivoa djelovanja talasa, po potrebi i sa kratkim tunelima kako bi se savladao neki rt, stvorila bi se izuzetno atraktivna pješačka komunikacija koja bi Njivice spajala sa Bijelom. To bi omogućilo

aktiviranje plaža uz uređene promenadne staze oko cijelog rta, kao i realizaciju niza platformi i mola za kupanje. Sredene zone kupališta, ali i duge šetališne zone imaju poseban značaj za primorske turističke destinacije.

Karakterističnu topografiju terena opštine Herceg Novi čini, pored priobalnog prostora, i brežuljkasto i planinsko zaleđe protkano starim vinogradima, maslinjacima i šumama. Specificni uslova geografske sredine omogućavaju poseban kvalitet ovih proizvoda u koje spadaju masline, smokave, agrumi i odgovarajuće sorte raznovrsnog kontinentalnog voća, rane sorte stonog grožđa, svježeg povrća, ljekovitog bilja, kao i stočnih proizvoda. Tako dragocjen prostor potrebno je zaštititi od neplanskog zauzimanja zemljišta u građevinske svrhe i od drugih vidova degradacije njegovih fizičkih i bioloških svojstava. Takođe, potrebno je unaprijeđivanje proizvodnju, ponudu i plasmana ovih proizvoda koje je moguće u okviru programa "brendiranja" turizma hercegnovskog područja. Pojedina sela je potrebno zaštititi, omogućiti izgradnju manjih zelenih pijaca i omogućiti ponudu karakterističnih, domaćih proizvoda i seoskog ("etno-eko") turizma na svega par kilometara od mora. Time se otvaraju mogućnosti za aktiviranje i podsticanje razvoja naselja u zaleđu opštine i ruralnim predjelima.

Posebnu pažnju treba obratiti i postaviti visoke standarde za izgradnju u zoni obale, spomenika prirode (Savinska Dubrava u Herceg Novom; Park kod hotela „Boka“ u Herceg Novom i Luštica). Razvoj i izgradnju je potrebno uskladiti sa ekološkim karakteristikama prostora i predvidjeti očuvanje koridora svežeg vazduha, provjetravanja, insolacije i ostalih zahtjeva za podizanje kvaliteta higijene naselja.

Razvoj arhitekture i urbanizma, njihovo unaprijeđenje moguće je kroz osmišljavanje aktivnosti na tom polju. Ne smije se zaboraviti da su u ovom gradu stvarali pioniri moderne arhitekture bivše Jugoslavije Nikola Dobrović i Milan Zloković. Moguće aktivnosti su:

- Festival ili dani Arhitekture;
- Studentske posjete realizacijama Nikole Dobrovića, specifičnim mediteransko/orijentalnim ambijentima starog grada i fortifikacijama iz turskog i austro-ugarskog perioda.

10.6.SAVREMENA ARHITEKTURA I URBANIZAM

Iako je kulturna baština važan segment identiteta opštine Herceg Novi, važno je ne gubiti iz vida da savremeni način života nameće potrebu za novom gradnjom i planiranjem, čiji je cilj da odgovori na funkcionalne zahtjeve i standarde današnjeg vremena. Glavni izazov savremene arhitekture u istorijskom urbanom predjelu jeste da odgovori na novonastale socio-ekonomske promjene, a da istovremeno ne ugrozi nasljeđeni gradski pejzaž i predio koji ga okružuje. Osnovni cilj savremenog pristupa arhitekturi i planiranju je da se fizičkim

i funkcionalnim intervencijama poveća kvalitet života i obezbijedi efikasnost – da se poboljšaju uslovi za stanovanje, rad i rekreaciju bez ugrožavanja postojećih vrijednosti koje potiču od karaktera i značaja istorijskog urbanog tkiva.

Istorijske građevine, otvoreni prostori i savremena arhitektura doprinose vrijednosti grada, brendirajući njegov karakter. Dobra savremena arhitektura može pojačati konkurentnost grada stvarajući uslove za doseljavanje novih stanovnika, posjete turista i privlačenje kapitala. Istorijska i savremena arhitektura zajedno predstavljaju prednost za lokalne zajednice i mogu služiti u obrazovanju i turizmu, i obezbijediti sigurnu tržišnu vrijednost nekretninama.

Projekti u oblasti savremene arhitekture i urbanizma:

- Stalna edukacija stručne i šire javnosti o uspješnim primjerima savremene arhitektonske i planerske prakse i urbane reciklaže (kroz predavanja, disusije, okrugle stolove, radionice u školama...);
- Preispitivanje i unaprijeđenje normativnog i planskog okvira koji definiše smjernice za savremenu gradnju (korišćenje boja, primjena ravnih krovova, materijalizacija itd);
- Definisanje smjernica i konkretne intervencije u cilju sanacije posljedica neadekvatne gradnje i devastacije predjela (npr. neprimjerena obrada nekih postojećih fasada, nelegalni gradnja itd.);
- Podsticanje uvođenja izrade studija vizuelnog uticaja na kulturni pejzaž, posebno kod većih novih intervencija;
- Raspisivanje međunarodnih javnih arhitektonskih i urbanističkih konkursa za buduću gradnju na značajnim lokacijama;
- Podsticanje primjene principa energetske efikasnosti u gradnji novih i sanaciji postojećih objekata (sadnja zelenila, postavljanje termoizolacije, zamjena prozora i vrata, korišćenje solarne, geotermalne i energije vjetra, adekvatan izbor građevinskih materijala...);
- Promocija koncepta “održivih gradova” (poboljšanje javnog transporta, učešće svih zainteresovanih strana u odlučivanju, ozelenjavanje, mjere za smanjenje uticaja klimatskih promjena...);
- Podsticanje integralnog pristupa u unaprijeđenja kvaliteta prostora kroz saradnju arhitekata, pejzažnih arhitekata, urbanista, planera, ekonomista, donosioca odluka, umjetnika itd.;
- Poboljšanje regionalne i međunarodne saradnje kroz zajedničke projekte sa gradovima koji predstavljaju primjere dobre prakse u odnosu prema savremenoj arhitekturi.

U arhitekturi opštine Herceg Novog postoje, pažnje vrijedni, primjerci arhitekture XX vijeka oni još uvijek nijesu valorizovani. Napraviti bazu podataka ovog segmenta arhitekture i

utvrditi mjere za njen adekvatan tretman, svakako su bitni koraci u bliskoj budućnosti. Takođe, ovaj segment arhitekture je izuzetno pogodan za "urbanu reciklažu", u svijetu veoma aktuelan pristup ponovnog korišćenja napuštenih/zapuštenih objekata – skladišta, industrijskih zgrada i slično. Ponovna upotreba ovih objekata u Herceg Novom imala bi veliki značaj kako u socijalnom i ekonomskom, tako i u kontekstu održivog razvoja. Reaktivacija napuštenih objekata je održivija od bilo koje nove gradnje. Sa socijalnog aspekta prenamjena unosi novu dinamiku u prostor i aktivira čitave gradske četvrti. Na ovaj način poboljšava se kvalitet gradskih ambijenata i održava dio gradskog kolektivnog sjećanja živim. Principom privatno-javnog partnerstva, Lokalna samouprava bi mogla da dogovori sa investitorima da se dio ovih objekata namjeni za javno korišćenje u sektoru kulture (npr. za nezavisnu kulturnu scenu, galeriju savremene umjetnosti ili rezidencije i ateljee za umjetnike).

Projekti u oblasti industrijske arhitekture i nasljeđa XX vijeka:

- Identifikacija i mapiranje arhitektonskog nasljeđa XX vijeka na teritoriji opštine Herceg Novi, koristeći iskustva DoCoMoMo, međunarodne organizacije koja se bavi dokumentacijom i zaštitom moderne arhitekture;
- Identifikacija, mapiranje i definisanje mjera za revitalizaciju industrijske arhitekture na teritoriji opštine Herceg Novi;
- Podnošenje inicijative Upravi za zaštitu kulturnih dobara za uspostavljanje zaštite najznačajnijih primjera arhitekture XX vijeka na teritoriji opštine Herceg Novi;
- Učešće u međunarodnim projektima i inicijativama na polju revitalizacije industrijskog nasljeđa i arhitekture XX vijeka;
- Organizovanje regionalne konferencije o industrijskom nasljeđu i arhitekturi XX vijeka;
- Konkretni projekti revitalizacije objekata industrijskog nasljeđa i XX vijeka na teritoriji Opštine Herceg Novi.

10.6.1. JAVNI PROSTORI

Druga važna tema su javni prostori - trgovi, parkovi, slobodne površine. Većina javnih prostora na teritoriji opštine Herceg Novi predstavlja potencijal za različite aktivnosti - razna društvena i kulturna dešavanja. Osim toga što je uočeno da su na teritoriji opštine Herceg Novi javni prostori najčešće nedovoljno iskorišćeni ili se ne koriste na adekvatan način.

Herceg Novi ima veoma atraktivne cjeline, javne zone - parkovske površine, šetališta, novski Škver, brojne platoe, mula, skaline, dijelovi utvrđenja koja su u funkciji (Kanli kula, Forte Mare), cjeline, kao što je Mamula, prostore vojnih kasarni i sl.

Kod planiranja, korišćenja postojećih i kreiranja novih javnih prostora, od ključne važnosti je staviti u centar korisnike – proučiti njihove potrebe. U tom smislu, saradnja između donosioca odluka, planera, umjetnika i lokalne zajednice, od izuzetnog je značaja. Javni prostori se mogu unaprijediti novim sadržajima uključivanjem zainteresovanih strana u proces odlučivanja i planiranja.

Srednjoročni ciljevi vezani za javne prostore bili bi:

- Kreiranje i primjena smjernica i preporuka koje jasno definišu način korišćenja javnih prostora na teritoriji opštine Herceg Novi;
- Aktiviranje većeg broja javnih prostora na teritoriji opštine Herceg Novi za održavanje različitih kulturnih dešavanja (samim tim i uključivanje različitih kulturnih dešavanja u gradski život);

Veliki broj javnih prostora koji imaju potencijal za dalje razmatranje u smislu njihovog uključivanja u kulturnu ponudu opštine Herceg Novi, mapiran je tokom 2011. (na sajtu www.strategija.bokabay.info se nalazi mapa i katalog javnih prostora). U centralnoj zoni grada javni prostori su pogodni za kulturna dešavanja uz minimalna ulaganja, ali unaprijeđenja u smislu upravljanja. Javnim prostorima van gradskog uglavnom su potrebna manja ulaganja.

Projekti u oblasti javnih aktiviranja javnih prostora:

- Projekti ozelenjavanja javnih prostora;
- Opremanje dodatnim urbanim mobilijarom i opremom;
- Podsticanje korišćenja obnovljivih izvora energije u javnim prostorima (npr. kroz korišćenje solarnog javnog osvjetljenja);
- Podsticanje lokalnog biznisa da ulaže u javne prostore kroz principe društveno-odgovornog poslovanja;
- Uključivanje različitih grupa građana/ki u procese odlučivanja o korišćenju i oblikovanju javnih prostora.

Potrebno je intenzivirati saradnju na nivou Boke Kotorske i regiona. Primjeri dobre prakse mogu se naći već na teritoriji Hrvatske i Slovenije, a to je dovoljan razlog za razmjenu znanja i iskustava. Kao dio Jadrana, Mediterana, Evrope, moguće je naći podršku i učestvovati u brojnim projektima - Adriatic, MED i sl. i time dobiti i finansijsku i logističku podršku zemalja Evrope.

11. MJERE KOJE AFIRMIŠU PRINCIP RODNE RAVNOPRAVNOSTI KROZ KULTURU

Kultura je od velike važnosti za društveni i ekonomski razvoj društva, čiji je integralni dio ostvarivanje ravnopravnosti polova kao osnovnog ljudskog prava i preduslova postojanja stvarne demokratije. Istovremeno, postojeća kultura i dominantni kulturni obrasci mogu biti i prepreka ostvarivanju ravnopravnosti polova, te je važno ispitivati odnose između kulture i ravnopravnosti polova - kako kultura utiče na ravnopravnost polova i obrnuto. Treba imati u vidu da kultura nije statična, već veoma dinamična i da se stalno prilagođava i mijenja u skladu sa novim društvenim potrebama i uslovima, što otvara brojne mogućnosti za unaprijeđenje položaja žena i stvaranje ravnopravnijeg društva. Pitanje odnosa umjetnosti i rodne ravnopravnosti je veoma složeno i osjetljivo, te se mora posebno voditi računa da se ne stvori pogrešna slika u kreiranju i implementaciji politika rodne ravnopravnosti, jer se ne radi o (pre)oblikovanju umjetnosti u svrhu političkih ciljeva, već se radi o stvaranju društva jednakih mogućnosti i nediskriminacije, koje će svima omogućiti pristup kulturi i umjetnosti, bez obzira na pol.

U dokumentima UN i EU (rodna ravnopravnost i kultura) definisani su sljedeći osnovni ciljevi koje države koje pretenduju na primjenu UN i EU standrada moraju uzeti u obzir prikom kreiranja politika kulture: orodnjavanje kulturnih politika, eliminisanje rodni stereotipa u kulturi, osnaživanje ženskih kulturnih identiteta u kontekstu politike promovisanja razlika u kulturi i razvoja kulturnog diverziteta. Takvi ciljevi su definisani, između ostalog, i u sljedećim dokumentima: Pekinška deklaracija – UN; CEDAW - Konvencija o suzbijanju svih oblika diskriminacije žena – UN; Putokaz ka postizanju rodne ravnopravnosti 2006-2012 Vijeća Savjeta Evrope; Konvencija o zaštiti i promociji raznolikosti kulturnih izraza – UNESCO.

Na teritoriji Boke, prepoznati su sljedeći problemi, strateški ciljevi i projekti vezani za odnos kulture i rodne ravnopravnosti:

11.1. PROBLEMI NA POLJU AFIRMISANJA RODNE RAVNOPRAVNOSTI KROZ KULTURU

- Postojeća kulturna politika dominantno podržava i podstiče njegovanje tradicije i tradicionalne kulture, bez kritičkog razmatranja u kojoj mjeri upravo ova kultura učvršćuje i promoviše rodne stereotipe - oličene u tradicionalnoj distribuciji rodni

uloga, znanja i vještina (npr. promovisanje „ženskih“ i „muških“ vještina, poslova, zanimanja, zanata...);

- Nedovoljan broj udruženja i programa koji se bave pitanjima rodne ravnopravnosti i afirmacijom savremenog ženskog stvaralaštva na teritoriji Kotora i Boke Kotorske u cjelini;
- Slaba vidljivost ženske istorije i kulture na teritoriji opštine Kotor i Boke Kotorske;
- Ojačavanje i širenje često pretjerano seksualizovanog i objektivizirajućeg načina medijske reprezentacije žena i djevojčica u tradicionalnim i komercijalnim manifestacijama (npr. plesne grupe).

11.2. CILJEVI NA POLJU AFIRMISANJA RODNE RAVNOPRAVNOSTI KROZ KULTURU

- Promovisati značaj ravnopravnosti polova u kulturi i kroz kulturu;
- Podsticati istraživanja ženske istorije Boke i bokeljskih opština i učiniti je vidljivom;
- Afirmisati savremene ženske programe i projekte u kulturi, kao i žensko stvaralaštvo;
- Podsticati edukaciju o rodnoj ravnopravnosti kroz slobodni dio predmetnih kurikuluma u osnovnim i srednjim školama;
- Podsticati žene i muskarce, dječake i djevojčice da ravnopravno učestvuju u svim kulturnim aktivnostima, uključujući i one koje se tradicionalno smatraju „ženskim“ ili „muškim“;
- Podsticati umjetnike/ce, kao i kulturna udruženja, da promovišu kulturne aktivnosti koje osporavaju stereotipne stavove o ženama i muškarcima;
- Podsticati biblioteke da osporavaju rodne stereotipe izborom knjiga;
- Podržavati projekte promovisanja ženskih ljudskih prava kroz kulturu.

11.3. PROJEKTI NA POLJU AFIRMISANJA RODNE RAVNOPRAVNOSTI KROZ KULTURU

- Usvojiti “Evropsku povelju o rodnoj ravnopravnosti na lokalnom nivou” (čiji se Član 20 odnosi na Kulturu, sport i rekreaciju)
- Uraditi analizu značenja i rodnih politika u tradicionalnim manifestacijama i kreirati preporuke za umanjivanje stereotipa;
- Ustanoviti međunarodnu manifestaciju “Festival ženske kulture” - višegodišnji program koji bi se svake godine održavao u drugom bokeljskom gradu – Herceg Novi, Kotor i Tivat;
- Podsticati organizatore postojećih kulturnih dešavanja da u svoje programe uvrste rodno osjetljive sadržaje;

- Podsticati i podržavati istraživanja ženske istorije Bokeljskih opština (žene umjetnice, vještice, ženski prostori itd);
- Kreirati "Ženske mape Boke" i obilježavanje tačaka ženske istorije u prostoru;
- Uključivati kulturne maršrute "Ženska istorija Boke" u turističke ponude bokeljskih gradova;
- Organizovati radionice ženskog pisanja;
- Podržati osnivanje "Centra ženske kreacije" / "Ženskog kreativnog centra" – zajedničkog ženskog prostora, prostora za edukaciju, razvoj i istraživanje ženske kreativnosti i stvaralaštva na području Boke;
- Podsticati i podržavati istraživanje istorije mirovnih praksi i inicijativa u Boki Kotorskoj;
- Organizovati serijal radio/TV emisija na temu rodne ravnopravnosti, u saradnji lokalnim medijima.

12. MJERE KOJE STIMULIŠU KULTURU MLADIH

Kultura mladih prepoznata je u okviru sprovođenja omladinske politike u Crnoj Gori kao zasebna oblast koja ima svoje specifičnosti i razlikuje se od kulturnog konteksta šire zajednice. Analiza stanja u okviru Nacionalnog plana akcije za mlade (NPAM 2006-2011) ukazuje na činjenicu da su sadržaji prilagođeni mlađoj populaciji nedovoljno zastupljeni u kulturno-umjetničkoj ponudi Crne Gore, kao i na to da su mladi nedovoljno informisani i edukovani u oblasti kulture. Uključenost mladih u kreiranje kulturnih sadržaja takođe je veoma niska, kako na lokalnom, tako i na državnom nivou. NPAM navodi i da su problemi nedostatka specijalizovanih institucija koje se bave kulturom mladih i njihovog održivog finansiranja, veoma izraženi u Crnoj Gori, kao i problem nedostatka strukturisanih sadržaja za provođenje slobodnog vremena mladih. U vezi sa tim, uključenost mladih u volonterske aktivnosti je takođe veoma niska.

Nacionalni program razvoja kulture, usvojen 2011. od strane Ministarstva kulture, sporta i medija, u okviru poglavlja 7.3. tretira temu kultura mladih i definiše je kao poseban segment kojem treba posvetiti više pažnje: "Postojeće institucije kulture se ne bave na sistematičan način istraživanjem kulturnih potreba mladih, osmišljavanjem kulturnih sadržaja namijenjenih mladima i podizanjem svijesti mladih o značaju kulture. Takođe, ne postoji ustanovljen način na koji bi se blagovremeno prepoznavali mladi umjetnički talenti i usmjeravao njihov dalji razvoj, obrazovanje i profesionalni put".

Dokument dalje ističe da je u cilju unaprijeđivanja aktivnog učestvovanja mladih u kulturnom životu Crne Gore, potrebno: "Promovisati kulturu u školama, kroz zajedničke projekte Ministarstva kulture i Ministarstva prosvjete i sporta; jačati partnerstvo škola i institucija kulture; lokalne kulturne sadržaje prilagoditi nacionalnim i međunarodnim

trendovima; poboljšati kulturnu ponudu u svim gradovima; omogućiti mladima da sami osmišljavaju i realizuju kulturne sadržaje". U dokumentu se takođe navodi i preporuka da se kultura mladih nađe u Lokalnim programima razvoja kulture: "Unaprijeđivanje i razvoj kulture u opštinama biće predmet pojedinačnih programa razvoja kulture sa godišnjim akcionim planovima, koje će crnogorske opštine donositi u skladu sa Zakonom o kulturi. Opštinski programi razvoja kulture, prema ovom programu, treba da, kao jednu od mjera za obezbjeđivanje efikasnijeg sprovođenja programa, sadrže mjere koje stimulišu nezavisnu kulturnu scenu i kulturu mladih".

Neophodnost zadovoljavanja kulturnih potreba mladih na organizovan i koordinisan način prepoznata je kao prioritet i na opštinskom nivou. Lokalni plan akcije za mlade (LPAM), prepoznaje potrebu obezbjeđivanja uslova i opremanja prostora za kulturne aktivnosti mladih ljudi, kao i potrebe unaprijeđivanja informisanja mladih o oblastima koje ih se tiču i njihovu uključenost u kreiranje informativnih sadržaja kao prioritetne.

Rezultati istraživanja na lokalnom nivou pokazuju i da je oblast kulture mladih često marginalizovana i neprepoznata od strane donosilaca odluka, ali i samih mladih i organizacija koje rade sa mladima: potrebe mladih nisu dovoljno definisane, koncept kulture mladih nije jasan, a broj kulturnih sadržaja ograničen. Mladi uglavnom kulturu povezuju sa elitizmom i elitama, i smatraju da je razvoj kulture odgovornost države ili lokalne samouprave. Pojam kulture mladi razumiju na različite načine: od opštih vrijednosti kao što su vaspitanje, obrazovanje sloboda, kreativnost, smisao društva i izraz ličnog razvoja, pa sve do specifičnih aktivnosti kao što su odlazak u pozorište, izložbe, koncerte. Pod kulturom se podrazumijevaju i aktivnosti koje su dio svakodnevnog života, oblačenje, ponašanje na ulici, govor, briga o životnoj sredini i o čistoći svoga grada/sela, slušanje muzike sa prijateljima. Većina mladih takođe smatra da kultura nije adekvatno tretirana u kontekstu obrazovanja, posebno lokalna kultura. Smatra se da se kultura u školama ne obrađuje na način blizak i prijemčiv mladima.

12.1. MJERE ZA UNAPRIJEĐIVANJE KULTURE MLADIH

- 1) Unaprijeđivanje svijesti o značaju kulture mladih na lokalnom nivou, kroz:
 - Organizovanje okruglih stolova, tribina i diskusije svih relevantnih aktera na lokalnom nivou (institucija i mladih) na temu kultura mladih;
 - Unaprijeđivanje informisanja o kulturnim sadržajima na način prilagođen mladima (u školama preko razglasa, preko socijalnih mreža i korišćenjem savremenih tehnologija, organizovanjem događaja za mlade uz njihovo učešće i sl).

- Unaprijeđivanje dostupnosti kulturnih sadržaja mladima (posebno iz prigradskih sredina), i definisati mjere za uključivanje mladih sa problemima sluha, govora, vida ili sa otežanim/onemogućenim kretanjem;
 - Animiranje mladih da se uključe u kulturne manifestacije lokalnog karaktera (amaterska društva, bendove, folklorne ansamble i nevladine organizacije), i promovisanje pozitivnih primjera uključivanja mladih u tradicionalne kulturne manifestacije;
 - Podsticanje volonterizma mladih u kulturi;
 - Podsticanje umrežavanja i saradnje te kvalitetnijeg informisanja između tri bokeljska grada (Herceg Novog, Kotora i Tivta).
1. Uključivanje kulturnih sadržaja u obrazovni proces kroz:
- Osmišljavanje i realizacija programa učešća umjetnika/ca u obrazovnim programima u osnovnim i srednjim školama;
 - Organizovanje vannastavnih umjetničkih sekcija u školama;
 - Organizovane posjete đaka muzejima, galerijama, pozorištima i drugim kulturnim ustanovama u Boki;
 - Zastupljenost lokalne istorije i kulture u obrazovnim programima u osnovnim i srednjim školama;
 - Podrška savremeno osmišljenim prezentacijama kulturnih dobara koji uključuju učešće mladih (radionice sa mladima različitih uzrasta);
 - Osmišljavanje i realizacija programa posjete kulturnim institucijama i kulturnim spomenicima „Boka za djecu“.
2. Poboljšanje uslova za zadovoljavanje kulturnih potreba mladih, kroz:
- Definisanje strategije za privlačenje mlađe publike unutar kulturnih institucija;
 - Obezbjedenje bolje povezanost kulturnih institucija sa mladima (preko organizovanih programa i popusta za škole, i sl.);
 - Stavljanje na raspolaganje prostora za kulturna dešavanja akterima sa nezavisne kulturne scene u opštini Herceg Novi;
 - Kreiranje raznovrsne kulturne ponude prilagođene uzrastu i potrebama mlađe populacije;
 - Povećanje broja kulturnih dešavanja prilagođenih uzrastu i interesovanjima mladih (naročito van ljetnje sezone);
 - Kreiranje mogućnosti mladima da sami stvaraju kulturne sadržaje (organizuju književne ili poetske večeri, pokrenu časopis, sami naprave scenarije i da sami budu autori predstava, i sl.);

- Promovisanje ideje o osnivanju mediateke za mlade (mjesto, gde bi se nudili mediji bliski mladima - beletristika, CD-i, muzika, časopisi).

12.2. INKLUZIJA DJECE I MLADIH SA SMETNJAMA U RAZVOJU U PROJEKTE KULTURE

Učešće u kulturnim aktivnostima od velikog je značaja za djecu. Ove aktivnosti odlična su prilika za mnoštvo socijalnih interakcija, upoznavanje druge djece i razvijanje prijateljstava. Osim toga, učestvovanje u raznim umjetničkim projektima podstiče razvoj djece. Mnogobrojna istraživanja pokazala su da pravovremeno upoznavanje djece sa glumom i muzikom može da ubrza razvoj govora, pospješi talenat za matematiku i prirodne nauke, unaprijedi koordinaciju, poboljša vještine pamćenja i čitanja, a naročito kod djece sa smetnjama u razvoju. Slicne efekte na razvoj djece ima njihovo bavljenje drugim umjetnostima – slikarstvom, plesom, itd.

Kroz kreiranje odgovarajućih politika, strategija i projekata potrebno je umjetnički proces učiniti dostupim djeci i mladima sa smetnjama u razvoju i stvoriti uslove za partnerske odnose sa profesionalnim umjetnicima i institucijama iz oblasti pozorišne, plesne i vizuelne umjetnosti.

Projekti u oblasti inkluzije djece i mladih sa smetnjama u razvoju u projekte kulture:

- Podsticati umjetnike/ce da sami kreiraju inicijative i projekte za uključivanje djece sa smetnjama u razvoju u kulturno-umjetničke aktivnosti;
- Unaprijedjivati međuopštinsku, regionalnu i međunarodnu saradnju profesionalaca koji rade u oblasti inkluzije djece i mladih sa smetnjama u razvoju u oblasti kulture (razmjena ideja i informacija, obuka naših kadrova da sprovode slične programe itd.);
- Uklanjati fizičke barijere u institucijama kulture;

13. MJERE KOJE KULTURNE SADRŽAJE ČINE DOSTUPNIJIM OSOBAMA SA INVALIDITETOM

U Crnoj Gori je već nekoliko godina na snazi je Pravilnik o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti ("Sl. list Crne Gore", br. 10/09 od 10.02.2009). Ovim pravilnikom se propisuju uslovi i način obezbjeđivanja nesmetanog pristupa, kretanja, boravka i rada licima smanjene

pokretljivosti (u daljem tekstu: pristupačnost) objektima koji su u javnoj upotrebi, stambenim i stambeno-poslovnim objektima i uslovi i način jednostavnog prilagođavanja pristupačnosti stambenim i stambeno-poslovnim objektima.

Član 44. ovog pravilnika nabraja objekte kulture u javnoj upotrebi koji se moraju projektovati i biti izvedeni tako da, zavisno od svoje namjene, sadrže elemente pristupačnosti. Ti objekti kulturne namjene su centralna biblioteka, gradska biblioteka, univerzitetska biblioteka, kulturni centar, kongresni centar, muzej, galerija, izložbeni prostor površine 300 m² i više, bioskop, pozorište i koncertna dvorana, i sl.

Izuzetno odstupanje od propisanih elemenata pristupačnosti prema Članu 52 odnosi se na rekonstrukciju objekata. On kaže: „Ako se pri rekonstrukciji objekata iz člana 5 ovog pravilnika, koji su upisani u Centralni registar spomenika kulture na teritoriji Crne Gore, ne mogu obezbjediti propisani elementi pristupačnosti, a da se ne naruši utvrđeno svojstvo spomenika kulture, dopušteno je izuzetno odstupiti od propisanih elemenata pristupačnosti, uz uslov da se za odstupanje pribavi prethodna dozvola Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture“.

U Zakonu o građevinarstvu predviđen je rok od pet godina u kojem svi objekti od interesa za ovu populaciju moraju biti prilagođeni njihovim potrebama.

Problem pristupačnosti objektima je predviđen LPAI (Lokalnim planom akcija u oblasti invalidnosti) koji je kao dokumant usvojen 19.02.2010. godine u opštinskom parlamentu Herceg Novog i on se djelimično sprovodi. Za njegovo sprovođenje zadužen je Savjet za brigu o licima sa invaliditetom. Ovim dokumentom poseban akcenat je stavljen na pristupačnost fizičkog okruženja, s obzirom na to da je zdravstveni turizam značajan u svim segmentima života ove lokalne zajednice. Projekti koji su prethodili izradi LPAI su ukazali na pravac koji treba slijediti, jer su korišteni primjeri dobre prakse velikih svjetskih metropola, koji su svoje fizičko okruženje prilagodili svima i doživjeli turistički procvat. Pristupačne ulice, raskrsnice, trotoari, parkiralista, javne institucije, ustanove kulture i sva druga mjesta potrebna za funkcionisanje osoba sa invaliditetom (OSI) dokazuju da neprekinuto kretanje OSI nije ni utopija ni luksuz, već izvodljiv preduslov za zaista inkluzivno društvo, koje primjenjuje principe univerzalnog dizajna.

Pri tom treba ukazati da ono što je jedno od važnih obeležja grada Herceg Novog - kaskadni teren na kome je sagrađen i skaline kao oblik vertikalne komunikacije u gradu, istovremeno predstavlja značajnu teškoću za osobe koje se otežano kreću i dodatnu odgovornost za gradske planere i gradsku upravu da važne ustanove, a među njima i kulturne ustanove, kao i lepote grada učine dostupim osobama sa invaliditetom (kako sugrađanima, tako i turistima).

U okviru fokus grupa i intervju predloženi su i formiranje radne grupe na nivou Boke Kotorske koja bi pokrenula kampanju "Boka bez barijera" i formiranje fondacije za liječenje mladih sa smetnjama u razvoju.

14. MONITORING I EVALUACIJA

Monitoring predstavlja sistematsko i kontinuirano prikupljanje podataka, njihovu analizu i upotrebu radi donošenja odluka zasnovanih na poznavanju situacije. Aktivnosti monitoringa su te koje obezbjeđuju identifikaciju uspjeha i problema u realizaciji strateških planova, pravovremeno odlučivanje zasnovano na poznavanju činjenica, obavješćavanje i uključivanje zainteresovanih aktera, evaluaciju rezultata i reviziju aktivnosti i finansija.

Principi dobre prakse u oblasti monitoringa podrazumjevaju da se prilikom pravljenja sistema monitoringa ima u vidu KOME su potrebne KOJE informacije, KAKO će biti prikupljane i u KOM OBIMU. Potrebe za informacijama svake od zainteresovanih strana se razlikuju, pa ako unaprijed nemamo u vidu KOME su potrebne koje informacije, rezultat aktivnosti monitoringa može biti "grobne podataka" - obilje podataka koji nikome nijesu potrebni. Određivanje KOJE su informacije potrebne utvrđuje se kroz analizu projektovanih ciljeva, interesa i kapaciteta zainteresovanih strana, institucionalnih struktura i struktura menadžmenta, te odgovornosti za donošenje odluka. Direktno povezano sa ovim pitanjem je i pitanje KAKO će se informacije prikupljati, analizirati i upotrebljavati. Takođe bi se trebalo, što se OBIMA INFORMACIJA tiče, ograničiti samo na prikupljanje i analizu najneophodnijih podataka za donošenje pravovremenih odluka. Više informacija ne znači nužno i bolju informisanost. Ali, istovremeno, principi dobrog monitoringa ukazuju na potrebu da se, gdje god je to moguće i u granicama prihvatljivih troškova, kvalitet i pouzdanost informacija podignu na viši nivo kroz prikupljanje informacija iz više od jednog izvora i upotrebu više od jednog metoda. To se u žargonu naziva metodom triangulacije (triangulation).

Četiri domena posmatranja jesu:

1. Monitoring rezultata
2. Monitoring procesa
3. Monitoring uticaja i
4. Monitoring konteksta

Upoređivanje onoga što jeste i onoga što bi trebalo da bude ostvareno na nivou upotrebe sredstava, sprovođenja aktivnosti i ostvarenja ciljeva je ključni zadatak u menadžmentu programa i projekata. U okviru monitoringa rezultata prva stvar koju treba pratiti jeste odnos planiranih i ostvarenih rezultata. Ovo ujedno omogućava procjenu da li su ciljevi bili realistični ili suviše ambiciozni. Prilikom poređenja planiranih rezultata sa ostvarenim

rezultatima procjenjuje se efektivnost djelovanja. Drugi metod u monitoringu rezultata jeste upoređivanje uložених sredstava (rada, materijala, vremena, opreme) sa ostvarenim rezultatima djelovanja, tzv. input – output poređenja. Poređenje planiranih i stvarno korišćenih sredstava za realizaciju aktivnosti omogućava ocjenu efikasnosti djelovanja. Efikasnost se ogleda u tome da se, uz upotrebu što je moguće manje sredstava – ljudi, opreme, finansijskih sredstava (*input*) – i u što kraćem vremenskom roku, ostvare što bolji rezultate u pogledu njihovog kvantiteta i kvaliteta (*output*). Treći, vrlo često korišćeni metod u monitoringu rezultata jeste *benchmarking*. U procesu benčmarkinga vrši se upoređivanje vlastitih djelatnosti i rezultata sa izuzetnim projektima i programima koji predstavljaju modele za uzor, primjere dobre prakse, a realizuju se u sličnim okolnostima, koriste slična sredstva i imaju slične ciljeve.

Drugi domen u kojem se vrši monitoring jeste monitoring procesa. U monitoringu procesa akcenat je na tome kako se ostvaruju rezultati. Procesi na koje posebno treba obratiti pažnju jesu podjela zadataka unutar tima koji realizuje aktivnosti i njihovo prilagođavanje promjenjenim okolnostima u okruženju, definisanje i razjašnjenje uloga članova tima, različiti oblici saradnje među organizacijama i promjenljivost, dinamizam ovih odnosa, kao i suočavanje sa promjenama i otpor prema promjenama.

Monitoring uticaja posmatra dugoročne socio-ekonomske i ekološke efekte programa i projekata. Oni često prevazilaze ciljeve i rezultate ka kojima se težilo i mogu biti željeni i neželjeni. Ovi efekti se mogu pojaviti tokom trajanja projekta, ali često postaju vidljivi tek nakon što se realizacija programa ili projekta završila. Upravo iz tog razloga se sa monitoringom uticaja nastavlja i nakon što je program ili projekat zvanično okončan. Procedure i instrumenti monitoringa uticaja su slični kao za monitoring rezultata, ali se početak monitoringa uticaja veoma razlikuje. Prvi korak u ovom procesu se sastoji od izbora hipoteza uticaja. Kako je broj vidljivih i nevidljivih efekata programa i projekata ogroman, postavljanjem hipoteza uticaja ograničava se polje posmatranja koje periodično ispituje koristeći određene indikatore. Najjednostavnija vrsta monitoringa uticaja sastoji se u provjeravanju malog broja hipoteza tokom dužeg perioda i prezentaciji podataka u određenim vremenskim sekvencama.

Četvrti domen čiji se monitoring organizuje jeste monitoring okruženja ili konteksta. Pod monitoringom okruženja podrazumjeva se posmatranje i ispitivanje svih pozitivnih i negativnih faktora koji mogu uticati na uspjeh programa ili projekta, a ne nalaze se pod direktnom kontrolom menadžmenta programa. Kao i u slučaju monitoringa uticaja prvi korak sastoji se u izboru i ograničenju polja posmatranja, a potom se okruženje definiše kao integrisani sistem u kojem se u dužem periodu prate trendovi (ekonomskog rasta, političke stabilnosti, socijalne jednakosti/nejednakosti, institucionalnog razvoja, upotrebe prirodnih resursa, sigurnosti i kontrole konflikata, i dr.) i posmatraju njihovi međusobni odnosi i uticaj na aktivnosti projekta i programa.

S druge strane, svrha evaluacije je da se izvrši sistematska i koliko je to moguće objektivna ocena tekućeg ili završenog projekta, programa ili politike, njihovog dizajna, implementacije i rezultata. Namjera je da se odredi relevantnost i ostvarenje ciljeva, razvojna efikasnost, efektivnost, uticaj i održivost. Evaluacija bi trebala da obezbedi informacije koje su pouzdane i korisne, omogućavaju uključivanje naučenih lekcija u proces donošenja odluka i recipijenta i donatora.

Često se govori da postoje dva osnovna tipa evaluacije: formativna evaluacija (*formative evaluation*) koja se odvija tokom pripreme programa ili projekta i za vrijeme njihove implementacije i sumirajuća evaluacija (*summative evaluation*) koja se vrši po okončanju programa. U okviru formativne evaluacije razlikujemo prethodnu (*ex-ante*) evaluaciju i evaluaciju tokom (*mid-term*) realizacije programa/projekta, a u okviru sumirajuće evaluacije završnu (*final*) evaluaciju i naknadnu (*ex-post*) evaluaciju.

Ono što se u evaluacijama tokom programa/projekta, finalnoj evaluaciji i naknadnoj evaluaciji procjenjuje jeste relevantnost, efikasnost, efektivnost, uticaj i održivost projekta.

Relevantnost se prvenstveno odnosi na dizajn programa ili projekta i tiče se obima u kojem postavljeni ciljevi odgovaraju identifikovanim problemima ili realnim potrebama i to u dva trenutka u vremenu: prilikom dizajniranja programa i u vrijeme evaluacije. *Efikasnost* se prvenstveno odnosi na aktivnosti u toku programa ili projekta i ona se procjenjuje po tome da li su inputi (ljudstvo, oprema, finansijska sredstva) obezbjeđeni i da li se njima dobro rukovalo, da li su aktivnosti bile organizovane na prikladan način i da li je sve ovo tako urađeno da se sa najmanjim troškovima ostvare očekivani rezultati. *Efektivnost* se tiče nivoa ostvarenja rezultata programa ili projekta i pita se o stepenu u kojem su oni proizveli očekivane rezultate, ostvareni rezultati doveli do realizacije njihovih ciljeva, a realizacija ciljeva doprinijela ostvarenju vizije. Dok se efektivnost odnosi na rezultate programa ili projekta, njihov *uticaj* se odnosi na planirane i neplanirane konsekvence projekta na nivou cilja programa i dugoročnih ciljeva. *Održivost* se odnosi na to da li će pozitivni efekti programa na nivou rezultata i ciljeva nastaviti da postoje nakon što se sa finansiranjem aktivnosti prekine, kao i da li će se održati dugoročni uticaj na nivou sektora, regiona ili čitave zemlje.

U slučaju programa razvoja kulture opštine Herceg Novi za period 2012. – 2016. trebalo bi pratiti zbivanja u sva četiri domena monitoringa, ali bi posebnu pažnju trebalo posvetiti monitoringu rezultata i monitoringu procesa. U monitoringu konteksta trebalo bi pratiti kako ekonomski činioci – i očekivano pogoršanje ekonomske krize – utiču na ostvarenje planiranih ciljeva i rezultata. S druge strane, u monitoringu uticaja, trebalo bi se koncentrisati na to u kojoj mjeri ostvarenje rezultata ove strategije (u oblasti kulture) doprinosi ekonomskom i socijalnom razvoju opštine Herceg Novi, vraćanju imidža grada kulture, oaze mira, dijalog i susretanja i njenoj transformaciji u letovalište mondenskog tipa

U monitoringu rezultata trebalo bi se fokusirati na odnos planiranog i ostvarenog. Trebalo bi i ovde pomenuti da se ne očekuje da će sve predložene aktivnosti finansirati lokalna samouprava, niti da bi sve rezultate trebalo ostvariti u koordiniranoj akciji gradskih institucija. Upravo suprotno – pretpostavka planiranih aktivnosti je obezbeđenje novih izvora finansiranja. Pod tim se prvenstveno ima u vidu festivalska taksa – za koju se pretpostavlja da bi mogla doneti novih 200.000 € godišnje u budžet za kulturu grada. I unapređenje međunarodne, a prvenstveno prekogranične saradnje u oblasti kulture, koja bi, uz formiranje Projektnog centra opštine Herceg Novi i učešće na IPA prekograničnim projektima i drugim EU projektima mogla opštini da donese još 50.000 do 100.000 € godišnje. Sa ovim sredstvima trebalo bi krenuti u realizaciju skupa ideja generisanih tokom procesa strateškog planiranja.

Međutim, da se ovo željeno bogatstvo aktera i njihovog djelovanja ne bi pretvorilo u zbrku, trebalo bi pažljivo pratiti aktivnosti i rezultate vezane za ciljeve predviđene ovom strategijom. Kao što bi trebalo pratiti i proces ostvarivanja rezultata i ciljeva i međusobne odnose aktera u ovom poslu. Ključnu ulogu u ovom procesu bi trebalo da imaju Sekretarijat za društvene djelatnosti Opštine Herceg Novi, novoformirani Turističko-kulturni savjet Opštine i Savjet za kulturu Opštine Herceg Novi. Oni bi trebalo da koordinišu aktivnosti usmjerena na poboljšanje stanja u kulturi u opštini, da omoguće bližu i produktivniju vezu kulture i turizma, koordinišu međunarodnu saradnju i stvore pretpostavke za razvoj kulturne produkcije u opštini – unapređujući i rad i javnih ustanova kulture, ali i vaninstitucionalnih aktera (nevladinih organizacija, kulturno-umjetničkih društava, horova, klapa i muzičkih orkestara i samostalnih umjetnika)

S druge strane, evaluacija bi trebalo da se odvija na najmanje dva nivoa. Na prvom nivou, trebalo bi uvesti redovnu evaluaciju programa i projekata kulturnih institucija i vaninstitucionalnih aktera na godišnjem nivou. Nju bi trebalo bi da vrše Sekretarijat za društvene djelatnosti (posebno njihovih kvantitativnih i finansijskih aspekata – praćenje efektivnosti i efikasnosti programa i projekata) i Savjet za kulturu - koji bi ocjenjivao kvalitativne aspekte postignutog. Utoliko bi trebalo obezbjediti da se u Savjetu za kulturu nađu stručnjaci koji su sposobni da odgovore ovim zadacima.

Na drugom nivou - evaluacije ostvarenja strateških ciljeva i rezultata - trebalo bi organizovati temeljnu evaluaciju postignutog u bar dva vremenska odsječka – na početku 2014. godine i po okončanju planskog ciklusa (u prva tri mjeseca 2017. godine). Imajući u vidu i nacionalne i međunarodne ambicije Opštine Herceg Novi zabilježene u ovom strateškom planu, dobro bi bilo da za evaluaciju u sredini projekta (*mid-term*) i za završnu evaluaciju budu angažovani po jedan stručnjak iz zemlje (u koordinaciji sa Ministarstvom kulture) i iz inostranstva (u koordinaciji sa potencijalnim donatorima projekata koji u ovom periodu budu obezbjeđeni). Ovako organizovani sistemi monitoringa i evaluacije, omogućili bi i da se tokom planskog perioda unaprijedi realizacija planiranih aktivnosti,

uvedu korektivne mjere i prilagođavanja ciljeva i rezultata. A dali bi i mogućnost da se u narednom planskom periodu, izvrši korekcija onog što je stvarnost na terenu učinila nerealnim ili pak, dali zamah još ambicioznijim ciljevima i dostignućima.